

ZGODOVINA

Številka **1** Letnik 28 2020 ISSN 1318-1416

Poštšina plačana pri pošti 1102 Ljubljana

V ŠOLI

**Spodbujanje ustvarjalnosti
pri pouku zgodovine**

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

Izdajatelj in založnik: Zavod RS za šolstvo

Predstavniki: dr. Vinko Logarj

Uredniški odbor:

dr. Dragica Čeč, Znanstveno-raziskovalno
središče Koper

Bojana Aristovnik, Zgodovinski arhiv Celje

Dragica Babič, Šolski center Celje –

Gimnazija Lava

Janja Bec, Osnovna šola Prule Ljubljana

mag. Mateja Drnovšek, Osnovna šola Polje

Ljubljana,

Štefan Harkai ml., Osnovna šola Puconci

Brigita Praznik Lokar, Osnovna šola Danile

Kumar Ljubljana

Damjan Snoj, Osnovna šola Preserje

dr. Mojca Šorn, Inštitut za novejšo

zgodovino

Srečko Zgaga, Gimnazija Poljane

mag. Manica Maver, Državni tehniški zavod

Žiga Zois, Trst

Kiti Jurica Korda, Gimnazija Dubrovnik

dr. Daniel Wutti, Visoka pedagoška šola,

Celovec

Odgovorna urednica: dr. Vilma Brodnik

Naslov uredništva: dr. Vilma Brodnik,
Zavod RS za šolstvo OE Ljubljana, Dunajska
104, 1000 Ljubljana, tel.: 01/236 31 19,
faks: 01/236 31 50, e-naslov: vilma.
brodnik@zrss.si

Urednica založbe: Simona Vozelj

Jezikovni pregled: Tine Logar

Prevod povzetkov v angleščino: Ensitra
prevajanje, Brigita Vogrinec s. p.

Oblikovanje: Studio Aleja d. o. o.

Računalniški prelom: Medium d. o. o.

Tisk: Abo grafika d. o. o.

Naklada: 450 izvodov

Fotografiji na naslovnici:

Oblačilna kultura na srednjeveških gradovih
– igra vlog. (Osebi arhiv: Ana Marija Blažič.)

Naročila: ZRSS – Založba, Poljanska c. 28,
1000 Ljubljana, e-naslov: založba@zrss.si,
faks: 01/300 51 99

Naročnina:

Letna naročnina (2 številki): 33,00 EUR
za ustanove; 24,75 EUR za fizične osebe;
12,50 EUR za dijake, študente, upokojenke;
cena posamezne številke v prosti prodaji je
20,00 EUR. V cenah je vključen DDV.

© Zavod RS za šolstvo, 2020

Revija je vpisana v razvid medijev, ki ga vodi
Ministrstvo za kulturo pod zaporedno številko
578.

Vse pravice pridržane. Brez založnikovega
pisnega dovoljenja ni dovoljeno nobenega dela
te revije na kakršenkoli način reproducirati,
kopirati ali kako drugače razširjati. Ta prepoved
se nanaša tako na mehanske oblike reprodukcije
(fotokopiranje) kot na elektronske (snemanje ali
prepisovanje na kakršenkoli pomnilniški medij).

REVIJI NA POT

»Zato si ne domišljam, da je ustvarjalec, se pravi umetnik, v mojem primeru pisatelj, od Boga izvoljen in poslan pripovedovalec, ki bo svetu prinesel novo resnico ali visoko spoznanje o zvezdnatem nebu in moralnem zakonu. Je pa tisti, ki se je upal odpraviti v neznano, v prostore imaginacije, kolikor jih zna in zmore zajeti edini instrument, ki ga ima na voljo in ki je tudi že vsebina tega, kar počne – beseda.«

(Jančar, D. (2014). *Zamisel in slutnja. V: Ustvarjalnost. Ljubljana: Slovenska matica, str. 146–152.*)

Ustvarjalno mišljenje in inovativno delovanje sta človeštvu omogočala napredek in razvoj na vseh področjih delovanja in ustvarjanja, od gospodarskega in družbenega do političnega in kulturnega. Zato ustvarjalnost in inovativnost predstavljata eno od gibal zgodovinskega razvoja. Ustvarjalnost je z zgodovinsko imaginacijo vgrajena tudi v zgodovinsko znanost, saj zgodovinarju omogoča rekonstruirati in interpretirati zgodovinsko dogajanje skozi celotno človeško zgodovino na temelju pogosto pomanjkljivih in skopo ohranjenih zgodovinskih virov. Pri učenju zgodovine pa ustvarjalni in inovativni učenci razlagajo in predstavljajo zgodovinsko dogajanje na nov in izviran način ali pa obstoječe razlage in predstave na povsem svoj, drugačen način. Ker sta večini ustvarjalnosti in inovativnosti – poleg kritičnega mišljenja, sodelovanja in komuniciranja ter digitalnih veščin – ključni vseživljenjski veščini, smo jima posvetili posebno tematsko številko revije Zgodovina v šoli. V rubriki Izpostavljamo je spodbujanju ustvarjalnosti in inovativnosti pri pouku zgodovine namenjenih pet člankov, in sicer didaktičnoteoretični pregled s primeri za zgodovino (dr. Vilma Brodnik, Zavod RS za šolstvo), sledijo pa primeri dobre prakse ustvarjalnega in inovativnega učenja na primeru avtentičnih nalog pri obravnavi zgodovine 19. stoletja (Tanja Stergar, Srednja šola Domžale), pri projektnem učnem delu na primeru lokalne zgodovine (mag. Aleksandra Boldin, Gimnazija Slovenske Konjice), na primeru terenskega dela pri obravnavi dolenjske bronaste dobe in halštatske kulture (Mitja Turk, Center biotehnike in turizma Novo mesto), pri pripravi ustvarjalnih in inovativnih izdelkov – frazemov iz različnih zgodovinskih obdobj (Mojca Logar, Biotehniški center Naklo). Preostali didaktični članki se nanašajo na formativno spremljanje pri obravnavi zgodovinskega pomena Primoža Trubarja (Janja Bec, Osnovna šola Prule v Ljubljani), raziskavi o poznavanju zgodovinske vloge generala Rudolfa Maistra (Polona Majdič) ter pedagoški arhivski delavnici (Dunja Mušič, Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Dolenjsko in Belo krajino). Sledi še predstavitev knjige dr. Jurija Perovška o Slovencih in slovanskem svetu, ki jo je izdal Inštitut za novejšo zgodovino, izpod peresa Brigite Praznik Lokar z Osnovne šole Danile Kumar v Ljubljani.

Vabljeni k branju in soustvarjanju revije Zgodovina v šoli!

Dr. Vilma Brodnik, odgovorna urednica

ZGODOVINA V ŠOLI, LETO 2020, LETNIK 28, ŠT. 1

SPODBUJANJE USTVARJALNOSTI PRI POUKU ZGODOVINE

Reviji na pot (dr. Vilma Brodnik)

IZPOSTAVLJAMO

Dr. Vilma Brodnik: Spodbujanje ustvarjalnosti in inovativnosti pri pouku zgodovine.....	2
Tanja Stergar: Inteligentnost ali ustvarjalnost?	24
Mag. Aleksandra Boldin: Vključevanje lokalne zgodovine v pouk zgodovine s primeri dobre prakse učenja z avtentičnimi nalogami za spodbujanje ustvarjalnosti pri pouku zgodovine.....	38
Mojca Logar: Brezčasna sporočila.....	48
Mitja Turk: Sijaj bronaste dobe in halštatske kulture – terensko delo	55

IZMENJUJEMO IZKUŠNJE

Janja Bec: »Primož Trubar – prvi mož med slovenskimi protestanti« pri pouku zgodovine po načelih formativnega spremljanja znanja	66
--	----

IZ DIDAKTIKE ZGODOVINE

Polona Majdič: Kako dobro dijaki poznajo Rudolfa Maistra?	78
Dunja Mušič: Arhivski detektivi, Spoznavanje arhivskih virov in delo arhivista v sklopu pedagoške dejavnosti Zgodovinskega arhiva Ljubljana	85

PREDSTAVLJAMO

Jurij Perovšek, Slovenci in slovanski svet, Politične slike od včeraj do danes (Brigita Praznik Lokar).....	95
---	----

Dr. Vilma Brodnik
Zavod RS za šolstvo

SPODBUJANJE USTVARJALNOSTI IN INOVATIVNOSTI PRI POUKU ZGODOVINE

Vilma Brodnik, PhD
National Education Institute Slovenia

FOSTERING CREATIVITY AND INNOVATION IN HISTORY CLASS

IZVLEČEK

V članku predstavljamo značilne lastnosti ustvarjalnih in inovativnih ljudi ter ustvarjalnega in inovativnega mišljenja. Pojasnjen je pomen spodbujanja in razvijanja ustvarjalnosti v procesu izobraževanja in vzgoje, opisane so možnosti za spodbujanje in razvijanje ustvarjalnosti in inovativnosti v šoli. Razložen je odnos med ustvarjalnimi in nadarjenimi učenci.

Poglobljeno sta predstavljeni ustvarjalnost in inovativnost, ki sta vgrajeni v zgodovinsko znanost. Analizirana je vključitev veččin ustvarjalnosti in inovativnosti v učne načrte za zgodovino v osnovni šoli in gimnaziji ter podani predlogi za nadgradnjo učnih načrtov s podrobnejšo opredelitvijo možnosti spodbujanja ustvarjalnosti in inovativnosti pri pouku zgodovine. Podrobno so predstavljeni didaktični in učni pristopi s konkretnimi primeri za spodbujanje ustvarjalnosti in inovativnosti pri pouku zgodovine. Opisane so tudi možnosti za spodbujanje ustvarjalnosti in inovativnosti pri pouku zgodovine, ki jih omogočajo sodobna in inovativna učna okolja. Članek sklenemo s primeri formativnega spremljanja in vrednotenja ustvarjalnosti in inovativnosti pri pouku zgodovine.

Ključne besede: ustvarjalnost in inovativnost, ustvarjalno mišljenje, ustvarjalni in nadarjeni učenci, didaktični in učni pristopi za spodbujanje ustvarjalnosti in inovativnosti, inovativna učna okolja, didaktika zgodovine

ABSTRACT

The article presents the characteristic features of creative and innovative people, and of creative and innovative thinking. It explains the importance of fostering and developing creativity in the educational and learning process, while describing the possibilities of encouraging and growing creativity and innovation in school. The relationship between creative and talented students is introduced along with an in-depth definition of creativity and innovation, which are embedded in historical science. This is followed by an analysis of the inclusion of creative and innovative skills in primary and secondary school history curricula, together with suggestions to upgrade the curricula with a more detailed definition of the opportunities for promoting creativity and innovation in history classes. Details on didactic and learning approaches are provided with specific examples of how creativity and innovation can be fostered in history classes. In addition, a description is given of the ways of encouraging creativity and innovation in history classes, enabled by modern and innovative learning environments. The article concludes with examples of formative assessment, and assessment of creativity and innovation in history classes.

Keywords: creativity and innovation, creative thinking, creative and talented students, didactic and learning approaches for fostering creativity and innovation, innovative learning environments, history didactics

SPODBUJANJE USTVARJALNOSTI IN INOVATIVNOSTI PRI POUKU ZGODOVINE

Ustvarjalnost in inovativnost sta med glavnimi lastnostmi sodobnega človeka, Homo sapiens sapiensa, od mlajšega paleolitika dalje. Ustvarjalnost in inovativnost sta botrovali vsem velikim odkritjem, izumom in novostim v celotni zgodovini človeštva na vseh področjih delovanja in ustvarjanja, od gospodarstva, družbenega organiziranja, političnega delovanja, kulturnega ustvarjanja, razvoja znanstvenih disciplin do človekovih duhovnih predstav. Z ustvarjalnostjo in inovativnostjo človek spreminja svoje vsakdanje življenje, širi obzorja in meje znanega zunaj obstoječih okvirjev. Umetniška, znanstvena, tehnološka, ekonomska in druge ustvarjalnosti so v zgodovini omogočale razvoj in napredek, občasno pa je prihajalo tudi do zlorab, npr. izumi, ki so bili uporabljeni za množično uničevanje človeštva in okolja. Želimo si, da bosta v prihodnosti človeški žlahtni lastnosti ustvarjalnosti in inovativnosti vodili v uvajanje novosti, izumov in odkritij, ki bodo širili blaginjo za vse v varnem in zdravem okolju.

ZNAČILNOSTI USTVARJALNEGA IN INOVATIVNEGA ČLOVEKA

Strokovna literatura ne prinaša enotne opredelitve pojma ustvarjalnosti, obstaja več teorij. Ena od njih pravi, da je ustvarjalnost sposobnost razvoja idej, izdelkov in rešitev, ki so enkratne in nove ter smiselne in uporabne (Šorgo, 2012). Druga teorija pravi, da je ustvarjalnost preplet sposobnosti, procesov in okolja, ki omogočajo posamezniku ali skupini uresničiti izviren in koristen izdelek v nekem socialnem kontekstu (Juriševič, 2009). Obstajalo naj bi več vrst ustvarjalnosti, kot so znanstvena, umetniška (kulturna), tehnološka in ekonomska ustvarjalnost (prav tam). Ustvarjalnost pa se lahko meri z izdelki, procesi, motivacijo in sposobnostjo (Šorgo, 2012).

Lastnosti ustvarjalnega človeka so odprtost za izkušnje, večja perceptivnost, tolerančnost do dvosmiselnega, fluentno in izvirno mišljenje, smisel za humor, naklonjenost do sprememb, široki interesi, nekonformizem, nekonvencionalnost, nagnjenost k bojemstvu, izstopajočemu vedenju in tveganju. Velik pomen imata še radovednost in vedoželjnost (povzeto po različnih avtorjih, v Opaka, 2008, str. 85).

Za ustvarjalnega človeka so značilni miselna neodvisnost, odprtost za nove izkušnje, radi imajo kompleksne situacije in zapletene vzorce, paradokse, humor, radi tvegajo, so samozavestni, vztrajni, čutijo, da imajo »poslanstvo«, neodvisni v mišljenju in delovanju, uporniški, egocentrični, notranje motivirani, včasih so iracionalni, rabijo mir in svobodo za ustvarjanje (povzeto po različnih avtorjih, v Marentič Požarnik, 2000, str. 91).

Možni kazalniki ustvarjalnosti so radovednost, koncentracija, prilagodljivost, visok nivo energije, včasih nenavadna duhovitost, neodvisnost, igrivost, nekonformizem, tveganje, privlačnost kompleksnega in skrivnostnega, pripravljenost za fantaziranje in sanjarjenje, odpor do dolgočasje, inovativnost (Sattler, v: Woolfolk, 2002, str. 121).

Značilno za ustvarjalnega človeka je tudi, da išče novo, je torej tudi inovativen in se ne prilagaja le staremu (Opaka, 2008, str. 88). Inovativnost pomeni zmožnost delati nove stvari, ustvarjalnost pa razmišljati o novih stvareh (Cencič in Štemberger, 2017).

Ustvarjalno mišljenje je lateralno, za razliko od kritičnega, ki je vertikalno, oz. običajnega, ki je linearno (zaporedno). Zato je pri ustvarjalnem mišljenju pomembno tudi delovanje desne možganske hemisfere, ki vpliva na domišljijo, čustva, asociacije, iskanje več odgovorov idr. Leva hemisfera pa usmerja mišljenje v analitičnost, objektivnost, logičnost, iskanje enega odgovora ipd. (Cencič in Štemberger, 2017). Ustvarjalno mišljenje je oblika kompleksnega mišljenja, za ustvarjalno učenje pa so značilni višji miselni procesi, ki vodijo k izvirnim idejam, rešitvam in izdelkom (Juriševič, 2009, str. 34–35). Za visoko ustvarjalni dosežek, storitev je potrebno poleg ustvarjalnega tudi analitično mišljenje, združitev idej in premisleka (Opaka, 2008, str. 89).

Ustvarjalnost in inovacije omogočajo napredek in razvoj (Cencič in Štemberger, 2017). V zgodovini je veliko primerov, npr. številne tehnološke novosti, izumi in dosežki znanosti, ki so izboljšali življenje ljudi (promet, medicina, kmetijstvo, prehrana, urbanizacija ipd.).

Elementi ustvarjalnega mišljenja so:

- Divergentno mišljenje, ki išče rešitve za določen problem v različnih smereh, za razliko od konvergentnega, ki išče eno smiselno rešitev. Za divergentno mišljenje pa je značilna še izvirnost (iskanje novih, redkih rešitev, povezovanje idej na izjemen način, iskanje fantastičnih rešitev), fleksibilnost (prožnost mišljenja, ki se kaže v zmožnosti spreminjanja vidikov (perspektiv), pristopov in strategij reševanja) in fluentnost, ki se kaže v zmožnosti ustvarjanja veliko novih idej.
- Ustvarjalna domišljija, ki se kaže kot zmožnost predstavljanja še nikoli videnega ali v sestavljanju znanih stvari na nov način.
- Odkrivanje problemov se kaže v občutljivosti zaznavanja problemov in njihovega reševanja.
- Strpnost do nedoločenosti je slog spoznavanja, ki razmišljanje, ki ni v skladu z ustaljenimi spoznanji, ne odkloni takoj. V takšnih primerih se lahko išče alternativne, ustvarjalne razlage za preučevane pojave.
- Povezovanje oddaljenih pojavov in idej, ki so sprva videti brez povezave (Marentič Požarnik, 2000, str. 90–91).

Charles Laplante, Aristotel poučuje Aleksandra, 1866.
(Vir: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Alexander_and_Aristotle.jpg.)

USTVARJALNOST IN INOVATIVNOST V ŠOLI

Pomen vključevanja veščin ustvarjalnosti in inovativnosti opredeljujejo tudi dokumenti o vseživljenjskem učenju in veščinah za 21. stoletje.

Resolucija Evropskega parlamenta z dne 18. decembra 2008 govori o pomenu vseživljenjskega učenja za znanje, ustvarjalnost in inovacije. Evropski okvir podjetnostne kompetence pa opredeli ustvarjalnost kot eno od kompetenc podjetnosti, ki učence/dijake usmerja k radovednosti in odprtosti, razvijanju zamisli, opredeljevanju problemov, oblikovanju vrednosti zase in za druge, k inovativnosti (*EntreComp: Okvir podjetnostne kompetence*, 2016, str. 29). Dokument *Partnership for 21st Century Skills*

opredeli tri temeljne sklope veščin, kot so učne in inovativne veščine, vseživljenjske in karijerne veščine ter informacijske, medijske in tehnološke veščine. Med učne in inovativne veščine so uvrščene ustvarjalnost in inovativnost, kritično mišljenje in reševanje problemov ter komuniciranje in sodelovanje. Ustvarjalno mišljenje je opredeljeno kot sposobnost uporabe različnih tehnik za ustvarjanje idej (npr. s tehniko viharjenja možganov), ustvarjanja novih idej, sposobnost analize, ocene in izboljšanja lastnih idej s povečanjem in izboljšanjem ustvarjalnih naporov. Za ustvarjalno delo z drugimi ljudmi je treba učinkovito razvijati, izvajati in sporočati nove ideje; biti odprt in se odzivati na nove in raznolike perspektive; pomembni so timsko delo in povratne informacije. Pri delu se izkaže izvirnost in iznajdljivost, zavedati se je treba omejitev pri sprejemanju novih idej. Na neuspeh je treba gledati kot na priložnost za učenje in razumeti, da sta ustvarjalnost in inovativnost dolgoročen ciklični proces manjših uspehov in pogostih napak. Za uvajanje inovacij pa je treba aktivno ukrepati za izvedbo ustvarjalnih idej na nekem področju.

James C. Kaufman, ameriški psiholog, znan po raziskavah ustvarjalnosti in predavatelj na Univerzi Connecticut, je opredelil 50 ustvarjalnih področij. Gre za naslednja področja ustvarjanja:

- »Znati se zabavati, ob pomanjkanju denarja.
- Pomoč drugim pri spopadanju s težkimi situacijami.
- Učenje nekoga drugega, kako nekaj narediti.
- Uspešno usklajevanje med delom in osebnim življenjem.
- Razumeti, kako sam sebe osrečim.
- Sposobnost reševanja osebnih problemov na zdrav način.
- Odkrivanje novih načinov pomoči ljudem.
- Izbira najboljših rešitev problema.
- Načrtovanje izleta ali dogodka ob upoštevanju interesov vseh prijateljev.
- Posredovati pri nesoglasju med dvema prijateljskima.
- Pomagati ljudem, da se sprostijo.
- Pisanje neumetnostnega besedila za časopis, glasilo ali revijo.
- Pisanje pisma uredniku.
- Raziskovanje teme z uporabo številnih različnih virov, ki niso neposredno razvidni.
- Razpravljanje o kontroverzni temi z lastne perspektive.
- Odzivanje na problem v skladu s kontekstom.
- Izbrati najboljše članke ali poročila, ki podpirajo določen zorni kot.
- Argumentiranje stališča v debati, s katerim se osebno ne strinjam.
- Analiziranje tem v dobri knjigi.
- Ugotoviti, kako integrirati kritike in predloge pri popravljanju dela.
- Biti zmožen podati konstruktivno povratno informacijo na podlagi prebranega.
- Pogledati na staro razpravo z nove perspektive.
- Pisanje pesmi.
- Pisanje zabavnih besedil pesmi.
- Ustvarjanje rim.
- Skladanje originalne skladbe.
- Učenje igranja novega instrumenta.
- Snemanje zabavnega videa za objavo na YouTube.
- Večglasno petje.
- Spontano izmišljanje besedila rap pesmi.
- Igranje glasbe v javnosti.
- Igranje v gledališki predstavi.
- Izrezljati nekaj iz lesa ali drugih materialov.
- Ugotavljanje, kako popraviti računalnik, ki zašteda ali ima virus.
- Napisati računalniški program.
- Reševanje matematičnih ugank.
- Razstavljati naprave in ugotavljati, kako delujejo.

- Sestavljanje mehaničnih naprav (npr. robota).
- Pomoč pri izvedbi ali oblikovanju znanstvenega eksperimenta.
- Reševanje algebrskega ali geometričnega dokaza.
- Konstruiranje predmeta iz kovine, kamna ali podobnega materiala.
- Risanje [nečesa], česar še nisi videl (npr. vesoljca).
- Skiciranje osebe ali predmeta.
- Čekanje/risanje naključnega ali geometričnega vzorca.
- Delanje kolaža iz svojih fotografij.
- Narediti dobro fotografijo z uporabo zanimivega kota ali pristopa fotografiranja.
- Ustvarjanje kipa ali lončenega izdelka.
- Ceniti lepo sliko.
- Podajanje lastne interpretacije umetniškega klasičnega dela.
- Uživanje v galeriji.◀ (vzeto iz Faletič in Avsec, 2019, str. 49–52).

Za pouk zgodovine so med opredeljenimi področji ustvarjalnosti še zlasti pomembna tista, ki se nanašajo na raziskovanje z raznolikimi (zgodovinskimi) viri, analiziranje neke teme v knjigi, argumentiranje stališča (npr. v razpravi ZA in PROTI), razpravljanje o občutljivi temi s svojimi pogledi, izborom člankov in poročil v podporo določenemu pogledu, podajanjem konstruktivne povratne informacije, zmožnostjo vključitve kritik in predlogov v popravo svojega dela, zmožnostjo pogledati na neko razpravo z nove, drugačne perspektive. Ustvarjalnost pa se lahko izkaže tudi pri pisanju člankov npr. za razredni časopis ali v pismu uredniku, lahko tudi v javnem pismu ali pismu podpore.

Rafael, Atenska šola (v ospredju sta med pogovorom prikazana Platon in Aristotel, ki spadata med največje filozofe), 1511, Vatikanski muzeji.
(Vir: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Raphael_School_of_Athens.jpg.)

V nadaljevanju navajamo nekaj nasvetov za spodbujanje in razvijanje ustvarjalnosti pri pouku:

- zastavljanje odprtih problemov (npr. kako bi lahko uporabili, predstavili),
- ustvarjanje novih idej,
- postavljanje odprtih vprašanj (npr. kakšne so bile zgodovinske okoliščine nekega dogodka in ne: našteje tri vzroke za dogodek),
- spodbujanje učencev k postavljanju vprašanj,
- dopuščanje in spodbujanje različnih poti reševanja problemov,
- dati učencem možnost za ustvarjalno izražanje (sami izberejo dejavnost, način reševanja ali izkazovanja znanja),
- ustvariti je treba varno učno okolje, v katerem bodo učenci lahko razvijali in izkazovali ustvarjalnost v mišljenju in učnih dosežkih, ne da bi se bali neuspeha,
- spodbujanje učencev k izumljanju in ustvarjanju nečesa novega (kako bi nekaj izboljšali, prikazali na nov način, izdelajo lahko plakat z idejami o nekem dogodku ali pojavu ipd.),
- učitelj s svojim zgledom izkazuje ustvarjalnost pri pouku (Marentič Požarnik, 2000, str. 93).

USTVARJALNI IN NADARJENI UČENCI

Ustvarjalni učenci so ena od skupin nadarjenih učencev poleg uspešnih, prikritih, ranljivih, dvojno/večkratno izjemnih in avtonomnih. Osebnostno so opisani kot zelo ustvarjalni, zdolgočaseni in (za)frustrirani, nihajo v samozavesti, so nepotrpežljivi in obrambno naravnani, izjemno občutljivi, negotovi glede socialnih vlog, psihološko bolj ranljivi, izjemno motivirani za sledenje notranjim prepričanjem, napačne stvari želijo spremeniti v pravilne, so visoko strpni do dvomnosti, odlikuje jih močna energija.

Za njihovo vedenje je značilno, da dajejo pobude, izzivajo učitelja, dvomijo o postavljenih pravilih, so pošteni in neposredni, čustveno labilni, lahko imajo slab samonadzor, se ustvarjalno izražajo, so vztrajni na področjih, ki jih zanimajo, branijo svoja prepričanja, lahko so v konfliktu z vrstniki.

Za razvoj rabijo povezovanje z drugimi, naučiti se morajo taktičnosti in fleksibilnosti, razvijati morajo samozavedanje in samonadzor, pričakujejo podporo za ustvarjalnost, manj pritiskov, namenjenih ukalupljanju, potrebujejo medosebne spretnosti potrjevanja drugih, strategije za spoprijemanje z morebitno psihološko ranljivostjo.

Učitelji jih ne marajo, imajo jih za upornike, močne, ustvarjalne, disciplinsko proble-

matične, vrstniki menijo, da so zabavni, jih hočejo spremeniti, ne vidijo jih kot nadarjene, podcenjujejo njihov uspeh, hočejo, da se prilagodijo.

Za njihovo odkrivanje so predlagana naslednja merila: upoštevanje različnih področij nadarjenosti (merjenja specifičnih potencialov), testi ustvarjalnosti, ocenjevalne lestvice, ustvarjalni dosežki na različnih področjih (mnenje neodvisnih ocenjevalcev), usmerjanje pozornosti k ustvarjalnim potencialom, ne le k dosežkom.

Doma rabijo naslednjo podporo: spoštovanje ciljev, dopuščanje višje stopnje vedenjske odklon-skosti, sledenja lastnim interesom, modeliranje primerne obnašanja, družinski projekti, zaupanje v učenčeve sposobnosti in njihovo potrjevanje, prepoznavanje njegove psihološke ranljivosti in po potrebi posredovanje.

V šoli pa rabijo naslednjo podporo: strpnost, pohvale za nova razmišljanja, zagotavljanje primer-nih učiteljev, neposredno in jasno komunikacijo, dovoljevanje čustvenega izražanja, specifična usposabljanja, dovoljevanje drugačnosti, mentor-

stvo, poučevanje medosebnih spretnosti, vodenje/svetovanje v namenskih dejavnostih

(Strokovna izhodišča posodobitve Koncepta odkrivanja nadarjenih otrok, učencev in dijakov ter vzgojno-izobraževalnega dela z njimi, 2019, str. 81).

Nicolas Guibal, Sokrat poučuje Perikleja, 1780, Landesmuseum Württemberg. (Vir: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Socrates_teaching_Perikles-Nicolas_Guibal-IMG_5309.JPG.)

USTVARJALNOST V ZGODOVINSKI ZNANOSTI

Ustvarjalnost je z zgodovinsko imaginacijo vgrajena v zgodovinsko znanost. Zgodovinarji glede na ohranjene zgodovinske vire, ki so pogosto skopi in pomanjkljivi, sklepajo o zgodovinskem razvoju, družbenih strukturah, gospodarskem in političnem delovanju, kulturnem ustvarjanju. Ob tem gre pogosto za zamišljanje, kakšna je bila človeška preteklost, kakšne so bile okoliščine zgodovinskega dogajanja, kakšen je bil dejansko družbeni, gospodarski, politični in kulturni razvoj. Zgodovinar je ustvarjalen, ko išče smisel v različnih, nepopolnih in razdrobljenih zgodovinskih dokazih ter na njihovem temelju razvije in oblikuje razlago/interpretacijo zgodovinskega dogajanja ter zapolni vrzeli zaradi pomanjkanja zgodovinskih virov. Zgodovinska domišljija (imaginacija) zgodovinarju pomaga pri sintezi, vrednotenju in interpretaciji pogosto razdrobljenih zgodovinskih informacij in znanj iz različnih zgodovinskih virov, pogosto kombinirano tudi z intuitivnim in empatičnim mišljenjem. Zmožnost ustvarjanja takšnih miselnih svetov in vpogledov vanje je sama po sebi ustvarjalna (Jackson, 2005, str. 2–3).

VKLJUČENOST USTVARJALNOSTI V UČNE NAČRTE ZA ZGODOVINO

Učni načrt za osnovno šolo

V opredelitvi predmeta je zapisano, naj se načrtuje dejavnosti, ki se lahko izvajajo v učilnicah in zunaj njih v obliki ekskurzij, zgodovinskega terenskega dela ter projektnega dela. Takšni pristopi k učenju omogočajo inovativno in ustvarjalno učenje (*Učni načrt za osnovno šolo*, 2011, str. 4).

Pri splošnih procesnih ciljih je zapisano, da so učenci zmožni oblikovati samostojne utemeljene zaključke, poglede, mnenja in stališča, se vživljati v različne perspektive in snovati izvirne predloge in rešitve; predstaviti svoje znanje na različne načine: ustno, pisno, grafično, ilustrativno, z IT idr.; oceniti pomen knjižnic, muzejev in arhivov (*Učni načrt za osnovno šolo*, 2011, str. 5–6).

V didaktičnih priporočilih so navedeni učni pristopi, ki spodbujajo inovativno in ustvarjalno učenje, kot so: projektno delo, avtentično in raziskovalno učenje, zgodovinsko terensko delo, učenje z odkrivanjem, sodelovalno učenje, igra vlog in simulacije ipd., ter da se učence navaja na samostojno delo z zgodovinskimi viri (pisnimi, slikovnimi, ustnimi, filmskimi ipd. (*Učni načrt za osnovno šolo*, 2011, str. 41).

Med priporočili za preverjanje in ocenjevanje znanja so priporočene tudi oblike preverjanja znanja z avtentičnimi nalogami in portfolijem ter pri analizi, sintezi in interpretaciji zgodovinskih virov tudi vrednotenje izvirnih predlogov in rešitev ter različnih izdelkov (*Učni načrt za osnovno šolo*, 2011, str. 44).

Učni načrt za gimnazijo

V opredelitvi predmeta je med drugim navedeno, da je poudarek pri pouku tudi na zgodovini vsakdanjega življenja v posameznih zgodovinskih obdobjih s prikazom materialnih in duhovnih dosežkov človeštva (*Učni načrt za gimnazijo*, 2008, str. 7).

Med splošnimi cilji predmeta so navedeni tudi cilji, ki se nanašajo na primerjanje načinov življenja in miselnosti ter znanstvenih dosežkov ter njihovega vpliva na gospodarske procese, socialne odnose in okolje v različnih zgodovinskih obdobjih; na spodbujanje različnih oblik komunikacije – pisno, ustno, debatne tehnike, z IKT idr.; ozaveščanje pomena ohranjanja in varovanja kulturne dediščine; spoštovanja različnih kultur in upoštevanje medkulturnega dialoga (*Učni načrt za gimnazijo*, 2008, str. 8).

Med ključnimi kompetencami sta navedeni tudi samoiniciativnost in podjetnost, ki se pri pouku zgodovine razvijata s spodbujanjem inovativnosti, ustvarjalnosti, tvornim sodelovanjem v različnih projektih, prizadevanji za osebne in skupne cilje, prepoznavanjem in uresničevanjem različnih priložnosti v zasebne, poklicne in poslovne namene, sposobnostjo načrtovanja, organizacije in vodenja projektov, pri sodelovalnem učenju, s spodbujanjem motivacije (*Učni načrt za gimnazijo*, 2008, str. 12).

V didaktičnih priporočilih so navedeni didaktični in učni pristopi, ki omogočajo življenje v zgodovinska obdobja in dogajanje, kot so delo z raznolikimi zgodovinskimi viri (zlasti primarnimi viri in viri prve roke), zgodovinsko terensko delo, muzejsko in arhivsko delo, večperspektivni pristop, učenje z odkrivanjem idr. (*Učni načrt za gimnazijo*, 2008, str. 57–58). Pri navodilih za vrednotenje dosežkov je priporočeno tudi vrednotenje izdelkov, ki so rezultat projektnega dela (*Učni načrt za gimnazijo*, 2008, str. 60).

V osnovnošolskem in gimnazijskem učnem načrtu se na ustvarjalnost in inovativnost posredno nanašajo učni cilji in vsebine, ki obravnavajo ustvarjalnost ljudi v celotni človeški zgodovini na materialnem in duhovnem področju ter znanstvene dosežke in kulturno dediščino ter ustanove, ki jo varujejo in hranijo (muzeji, arhivi, knjižnice).

Ustvarjalnost in inovativnost lahko razvijamo in spodbujamo tudi z učnimi pristopi, ki jih priporočata učna načrta, kot so ekskurzije, zgodovinsko terensko delo, projektno učno delo, delo z raznolikimi zgodovinskimi viri, večperspektivni pristop, igra vlog in simulacije, avtentično in raziskovalno učenje.

Ustvarjalnost in inovativnost se lahko izkažeta tudi s snovanjem izvirnih predlogov in rešitev, pri učenju z avtentičnimi nalogami, z zgodovinskimi viri.

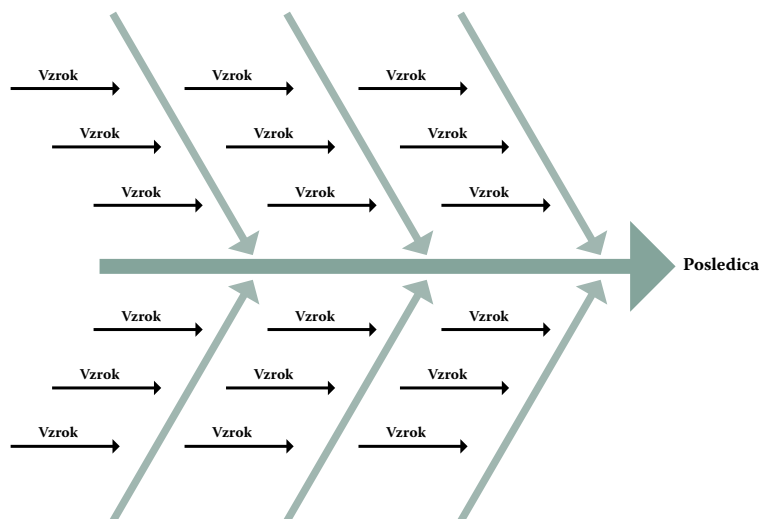
Pri posodobitvah učnih načrtov za zgodovino bi bilo treba večšine ustvarjalnosti natančneje opredeliti, zlasti v povezavi z nadarjenimi učenci pri pouku zgodovine.

PRISTOPI ZA SPODBUJANJE USTVARJALNOSTI IN INOVATIVNOSTI PRI POUKU ZGODOVINE

Spodbujanje ustvarjalnega in inovativnega mišljenja pomeni sposobnost zamisliti si nekaj novega, izvirnega, »zunaj okvirov«, pogledati na obstoječe dosežke na nov, izviren način, »zaznavanje s strani« na stvari, ki niso očitne (lateralno mišljenje), ki vodi do novih, izvirnih ugotovitev. Inovativne in ustvarjalne učne strategije za novo znanje so npr. drevo rasti, ribja kost (Ishikawov diagram idr.), novi načini izvajanja nalog, reševanja problema, pogled z nove/drugačne perspektive, reševanje ugank, igra vlog in simulacije ter različne druge aktivnosti za ustvarjalno in inovativno usvajanje novega znanja.

Ribja kost

Za spodbujanje in razvijanje ustvarjalnosti je možno uporabiti različne tehnike. Znana je ribja kost, katere avtor je profesor Kaoru Ishikawa iz Univerze v Tokiu. V shemo ribje kosti se v glavo zapiše raziskovalni problem, na konice kosti pa vzroke problema na eni strani in na drugi strani odgovore oz. posledice, tako da so bolj zapleteni in kompleksni zapisani pri glavi, proti repu pa sledijo vse manj zapleteni in kompleksni. Tehnika se lahko izvaja v obliki sodelovalnega učenja ali individualno. Učenci poglobljeno razmišljajo o problemu, vzrokih zanj ter možnih rešitvah, učinkih ali posledicah (povzeto po Pečjak, 2012, str. 241–244).

Primer obrazca za pripravo 'ribje kosti'.

Metoda matrice ali šahovnice

Za izbrano zgodovinsko temo ali problem učenci/dijaki v matriko zapišejo čim več izvirnih idej, npr. izberejo čim več primarnih zgodovinskih virov za preučevanje (prirejeno po Marentič Požarnik, 2000, str. 95).

Primarni zgodovinski vir	Razlaga (opredelitev področja, ki ga lahko s pomočjo vira razložimo)			

Metoda prisilnih povezav, pri kateri se izbere dve besedi ali pojma o dveh zgodovinskih dogodkih, nato pa si učenci/dijaki zamislijo zgodbo, ki ju povezuje (prirejeno po Marentič Požarnik, 2000, str. 94–95).

Metoda šestih klobukov

Metodo je ustvaril psiholog Edward de Bono, temelji pa na dopolnjevanju različnih načinov mišljenja, ki jih je ponazoril z različnimi barvami klobukov:

Beli klobuk za nevtralno, objektivno mišljenje – navaja objektivna dejstva, informacije, kaj imamo in kaj še rabimo.

Rdeči klobuk za čustveno obarvano mišljenje – navaja slutnje, občutke, kaj mu je pri rešitvah, stvareh všeč in kaj ne.

Rumeni klobuk za pozitivno mišljenje – navaja pozitivne vidike problema, išče nove možnosti in prednosti danih rešitev.

Črni klobuk za kritično, previdno mišljenje – analizira problem z vidika izvedljivosti v danih okoliščinah, opozarja pred napakami, česa se ne da narediti.

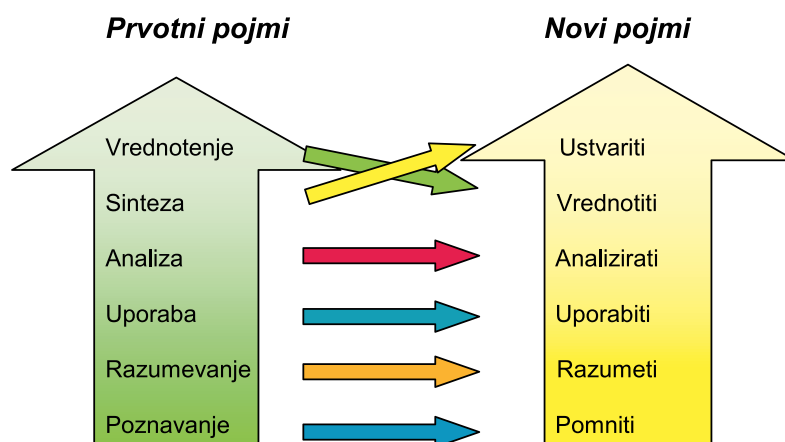
Zeleni klobuk za ustvarjalne, izvirne, nove ideje navaja drugačne poglede.

Modri klobuk za pregledno, objektivno mišljenje – ugotavlja, kje smo, kakšni so zaključki, odločitve (Marentič Požarnik, 2000, str. 95).

Kako lahko pomaga Bloomova taksonomija?

Na ustvarjalnost se nanaša najvišja, šesta zahtevnostna stopnja revidirane Bloomove taksonomije, »ustvarjanje«. Nanaša se na izgradnjo strukture ali vzorca iz različnih elementov, na sestavo delov v celoto, s poudarkom na ustvarjanju novega pomena ali strukture ali na reorganizacijo znanih delov v novo celoto. Pri tem se upošteva:

- posploševanje (postavljanje hipotez za raziskovalni problem),
- načrtovanje (pripravljanje raziskovalnega načrta za raziskovanje zgodovinske teme),
- ustvarjanje (pisanje razlag, interpretacij).

Shema stare in revidirane Bloomove taksonomije.
(Povzeto po: Pohl, M. (2000). Learning to Think, Thinking to Learn, str. 8.)

Možne aktivnosti in naloge za ustvarjanje nove celote, strukture ali novega pomena ali strukture iz znanih elementov pri učenju zgodovine:

- izdelaj načrt rešitve nekega zgodovinskega problema ali izboljšaj (preoblikuj) obstoječega; preoblikuj, izboljšaj predlog neke reforme; prepričaj, dokaži, zavrni, izpodbij neko tezo/trditev s svojimi tehtnimi argumenti; ubrani, utemelji/argumentiraj, dramatiziraj, nastopi, vodi, sklepaj, zaigraj – dramatiziraj, napiši esej po korakih; oblikuj argumentiran sklep, ki naj upošteva določene ključne besede; oblikuj hipotezo in jo s

pomočjo drugih/novih zgodovinskih virov preveri in na koncu oblikuj svoje utemeljeno stališče o tem, kaj se je res zgodilo; na temelju podatkov iz besedil napiši svojo zgodbo; napiši govor neke zgodovinske osebe (upoštevaj pravilnost zgodovinskih dejstev); govor neke zgodovinske osebnosti se lahko improvizira in ustno predstavi; lahko se hipotezo o tem, kaj se je zgodilo, ob nekem zgodovinskem viru opredeli in nato zamisli, kako bi jo preverili, ter jo šele nato tudi res preveri; razvrščanje npr. podatkov, dokazov, trditev po značilnostih (karakteristikah) tako, da lahko npr. z njimi razložimo gospodarski razvoj v času zgodnjega kapitalizma; povzemi razlago iz več zgodovinskih virov idr.

- Predstavitev ugotovitev s pomočjo digitalnih aplikacij: PowerPoint, Prezi, Glogster, Canva, video idr. (za zgodovino priredila Brodnik po Airasian, P. W. idr., 2001, str. 31).

Ustvarjalnost in inovativnost pri zaznavanju in opredeljevanju problemov

Zaznavanje in opredeljevanje problemov je ena od miselnih veščin kritičnega mišljenja po modelu, ki je nastal v mednarodnem projektu ATS2020 (2015–2017). Zaznavanje in opredeljevanje problemov lahko poteka v obliki:

- ustvarjanja idej,
- razmišljanja, kaj so izzivi,
- presojanja, kaj je realni problem in kaj to ni,
- postavljanja raznolikih in relevantnih vprašanj (*Primeri nalog za spodbujanje kritičnega mišljenja pri različnih predmetih v osnovni šoli*, 2018, str. 15–18).

Ustvarjalnost je prisotna pri prepoznavanju in opredeljevanju problemov s pomočjo ustvarjanja idej in razmišljanja, kaj so izzivi, pri obeh miselnih veščinah pa je prisotno tudi postavljanje raznolikih in relevantnih vprašanj ter razmislek, kaj je realni problem.

Ustvarjanje idej

Ideje se lahko ustvarja s tehniko možganska nevihta. Učenci v razredu viharijo ideje, ki jih zapisnikar piše na tablo ali plakat. Idej se med viharjenjem ne komentira. V drugi fazi se ideje ovrednotijo glede kakovosti, primernosti in uresničljivosti. Viharjenje idej lahko poteka tudi pisno v manjših skupinah s po pet učencev. Vsak učenec prejme list s petimi stolpci. Najprej v prvi stolpec v petih minutah zapiše čim več idej o dani temi. Nato učenci liste zamenjajo in zapišejo v drugi stolpec nove ideje, pri čemer si lahko pomagajo z idejami iz prvega stolpca in jih izboljšajo. Aktivnost še trikrat ponovijo. Na koncu vse ideje pregledajo, ocenijo, razvrstijo in izberejo najboljše (Marentič Požarnik, 2000, str. 94).

Lahko pa se ideje ustvarja tudi tako, da se na neki problem oz. na neko stvar pogleda na nov način, jo uporabi drugače kot običajno, se ji pripiše novo funkcijo. Možna splošna vprašanja, ki si jih lahko ob tem postavlja učenec so: kaj, če bi ...; kako naj ...; kako bi lahko uporabil na nov način ..., kako bi lahko to rešil na nov način ..., kako bi lahko zaslužil ...; kako je med sabo povezano ... (*Primeri nalog za spodbujanje kritičnega mišljenja pri različnih predmetih v osnovni šoli*, 2018, str. 16–17).

Navajamo primer za obravnavo kulturnozgodovinske dediščine iz slovenske lokalne zgodovine na primeru Starega gradu iz Smlednika pri Medvodah. Stari grad je v ru-

ševinah, deloma so rekonstruirani temelji stolpa. Danes predstavlja izletniško točko. Učenci/dijaki naj razmišljajo o idejah za njegovo revitalizacijo, kako čim bolj ustvarjalno in inovativno obuditi in ohraniti ta pomembni kulturnozgodovinski spomenik, kakšno novo, drugačno vlogo bi mu lahko nadeli, a ohranili njegovo zgodovinsko vrednost. V pomoč so lahko zgodovinski viri, ki jih predstavljamo v nadaljevanju.

Vir 1: Stari grad v Smledniku na bakrorezu v Slavi vojvodine Kranjske.

(Vir: <https://gradovislovenije.si/project/grad-smlednik/>.)

Vir 2: Ostanki Starega gradu v Smledniku danes.

(Vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Grad_Smlednik#/media/Slika:Smlednik_Castle_Slovenia.JPG.)

Vir 3: Odlomek o zgodovini Starega gradu v Smledniku s portala Kamra.

»Smleški grad je bil zgrajen na temeljih prazgodovinskega gradišča in rimske utrdbe. Zaradi izjemne razgledne lege in pregleda nad bližnjimi trgovskimi in tovarnimi potmi je bila točka zanimiva v vseh zgodovinskih obdobjih. Grad, pravzaprav stolp, se omenja že v 12. stoletju kot last smleških gospodov. Od njih so ga v prvi polovici 14. stoletja dobili Celjani. V lasti so ga imele še druge plemiške družine, med drugimi Auerspergi in Egkhi. Leta 1439 ga je porušil Jan Vitovec. Obnovili so ga in ga dozidavali do leta 1621, a ga že Valvasor omenja kot ruševino. Ohranili so se ostanki stolpa, ki so jih v zadnjih letih obnovili. Stari grad je priljubljena izletniška točka.«

(Vir: <https://www.kamra.si/mm-elementi/item/smleski-grad.html>.)

Učenci/dijaki si ogledajo Valvasorjev bakrorez Starega gradu v Smledniku in sliko današnjih ruševin Starega gradu. Preberejo tudi besedilo o zgodovini Starega gradu s portala Kamra. Nato si zamislijo nov, izviren načrt za oživljanje in ohranjanje zgodovinskega spomina in kulturne dediščine Starega gradu v Smledniku. Načrt zapišejo in glavne ideje povzamejo tudi v obliki zloženke, ki jo opremijo z logotipom in glavnimi podatki (ime, priimek, atraktiven naslov). Zloženko učenci/dijaki predstavijo bližnjemu turističnemu društvu in pridobijo njihov pisni odziv na predlagani izvirni načrt revitalizacije.

Iskanje, opredeljevanje izzivov in soočanje z njimi

Pri iskanju in opredeljevanju izzivov ter soočanju z njimi si je možno zastavljati splošna vprašanja: je to problem, izziv ..., je to relevantno zame/za druge ..., je to najboljša možnost ...; smo to dopustili/omogočili/dopuščamo zdaj ..., to še potrebujemo ..., bi to morali vedeti drugi ... ipd. (*Primeri nalog za spodbujanje kritičnega mišljenja pri različnih predmetih v osnovni šoli*, 2018, str. 17–18).

Učenci/dijaki si lahko ogledajo sliko atenske akropole, ki jo ogroža kisli dež, in oblikujejo vsaj pet vprašanj, ki jih prinaša ta položaj kot izziv za reševanje tega izjemnega kulturnozgodovinskega spomenika. Nato se povežejo s profesorjem kemije in zasnujejo načrt rešitve atenske akropole pred kislim dežjem, ki ga utemeljijo s pojasnili, zakaj je načrt reševanja relevanten za svet, kakšne možnosti so iskali in za katero so se odločili, kaj vse bi rabili za reševanje akropole in kako bi s problemom seznanili svetovno javnost. Načrt v angleščini bi lahko delili prek Twitter računa atenske akropole, zbrali odzive in nanje odgovorili (<https://twitter.com/acropolisathens>).

Dijaki lahko na podoben način zaznavajo in opredeljujejo probleme ter jih nadgrajujejo za svoje projektne, seminarske in raziskovalne naloge. Ustvarjalno učenje lahko poteka pri projektne učnem delu, v okviru interesnih dejavnosti, v ustvarjalnih delavnicah, na raziskovalnih taborih ipd.

Avtentično učenje zgodovine

Avtentično učenje, za katerega je značilno učenje v resničnih življenjskih situacijah ali njihovih simulacijah, omogoča veliko možnosti za razvijanje ustvarjalnosti in inovativnosti (Brodnik, 2019, str. 4). Pri učenju z avtentičnimi nalogami razvijanje ustvarjalnosti omogoča reševanje problemov, ki niso lahko rešljivi in odgovori niso povsem očitni, delo z večperspektivnimi zgodovinskimi viri, pri pripravi izdelka kot učnega rezultata avtentičnega učenja ter pri dopuščanju različnih odgovorov oz. interpretacij (prav tam, str. 5–6). Učencem je treba dopuščati, da najdejo nove, izvirne načine približevanja zgodovini, ter jim to omogočiti, jih učiti umetnosti interpretacije, argumentacije, kritičnega mišljenja, a tudi skepticizma in jim zato ne nuditi le »pravičnih« informacij in interpretacij. Omogočiti jim je treba, da sami izberejo teme, ki jih zanimajo (v okviru izbirnih tem), zagotoviti delo s primarnimi zgodovinskimi viri ter raziskovati razlike med zgodovino in spominom, graditi zaupanje v lastne sposobnosti in samozavest (Jackson, 2005, str. 4–5).

(Vir: [https://en.wikipedia.org/wiki/Acropolis_of_Athens#/media/File:The_Acropolis_of_Athens_viewed_from_the_Hill_of_the_Muses_\(14220794964\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Acropolis_of_Athens#/media/File:The_Acropolis_of_Athens_viewed_from_the_Hill_of_the_Muses_(14220794964).jpg).)

Ustvarjalnost spodbuja učenje z avtentičnimi nalogami, kot so:

- ustvarjalno pisanje in argumentiranje pri zgodovinskih esejih, seminarskih in raziskovalnih nalogah,
- projektno učno delo, katerega rezultat je izvirni izdelek,
- igra vlog in simulacij omogoča vživljanje in domišljijo v povezavi z zgodovino,
- delo s primarnimi zgodovinskimi viri, ki spodbuja ustvarjalno rekonstruiranje zgodbe,
- zgodovinsko domače branje, govorni nastopi, razprave,

- inovativni (eksperimentalni) pristopi k pisanju zgodovine,
- odprte naloge in raziskovalno delo s primarnimi in sekundarnimi zgodovinskimi viri,
- uporaba slikovnega in filmskega gradiva za spodbujanje domišljije,
- postavitve razstav, priprava miselnih kart, umetniških del,
- oblikovanje izvirnih argumentov v okviru debat (Jackson, 2005. str. 5–9).

Ustvarjalno pisanje

Rezultat ustvarjalnega mišljenja in učenja je tudi ustvarjalno pisanje, ki se ne nanaša le na literaturo, ampak tudi na znanost. Raziskovalne, diplomske, magistrske in doktorske naloge naj bi vključevale tudi ustvarjalne in inovativne ideje in rešitve. Ustvarjalno pisanje vključuje izvirni in samoizpovedni pristop, prisotna je domišljija. Vrste ustvarjalnega pisanja so:

Ustvarjanje zgodovinskih zgodb s pomočjo makete srednjeveškega gradu. (Avtorica: Ana Marija Blažič.)

- filmski in televizijski scenariji,
- scenariji za dramatizacijo – igra vlog in simulacij,
- eseji pri zgodovini,
- govorni nastopi,
- spomini,
- zgodbe pri zgodovini,
- leposlovje z zgodovinskim ozadjem (romani, novele in kratke zgodbe),
- pesmi z zgodovinskim ozadjem (povzeto in prirejeno po različnih virih).

Znanje in razumevanje zgodovine učenci zlasti izkažejo z nalogami esejskega tipa. Izraz esej je sprva pomenil vajo, pri zgodovinskem eseju pa gre za krajši ali daljši samostojen zapis o izbranem problemu ali temi.

Razlikujemo več vrst esejskih nalog, ki zahtevajo krajši ali daljši prosti odgovor, zapis, poročilo o izbranem problemu ali temi po svojih besedah ali, z drugimi besedami, samostojno razmišljanje o izbranem problemu, s katerim se kar najbolj prikaže razumevanje učne snovi. Esejske naloge so lahko različno zahtevne. V obdobju, ko dijake šele privajamo na tovrstno obliko razmišljanja o zgodovini, bomo uporabljali lažje oblike pisanja, npr. **informativne zapise**, v katerih se zahteva le informiranje o izbranem problemu. Sledi **pripovedno (narativno) in ustvarjalno pisanje**, ki zahteva izviren in ustvarjalni zapis o izbranem problemu ali temi. Najzahtevnejša oblika pisanja pa so zapisi, ki zahtevajo **kritično in analitično obravnavo izbranega problema ali teme**.

Klasična oblika eseja obsega kritično in analitično pisanje, ima pa tudi jasno zgradbo. Obsega uvod, argumente v podporo trditvi iz naloge, argumente proti trditvi iz naloge in zaključek. Uvodni odstavek mora biti neposreden, zajeti mora glavno sporočilo naloge in pritegniti bralčevo pozornost. Pomembno je, da slog pisanja ni čustven in šaljiv. V nadaljevanju se v klasičnem eseju prikaže argumente v podporo in proti zapisani trditvi v nalogi. Slog pisanja mora biti prepričljiv, objektiven, natančen, logičen, podprt z dokazi in lastnimi primeri ter dodatnimi, samostojno zbranimi podatki, zajemati pa

Oblačilna kultura na srednjeveških gradovih – igra vlog. (Osebni arhiv: Ana Marija Blažič.)

mora tudi alternativne poglede in kritični pristop. Pri razlagi argumentov v podporo in proti zapisanim trditvam uporabijo dijaki argumente, ki so jih obravnavali pri pouku ali ki so navedeni v učbeniku; pomembno je, da jih ne navajajo dobesedno, ampak po svojih besedah ter tako prikažejo razumevanje problema. Seveda morajo uporabljati tudi pojme in strokovne izraze, ki se nanašajo na obravnavani problem, ki pa jih morajo po svoje na novo organizirati in povezati z argumenti in primeri v smiselno celoto. Pri tem naj bi se ogibali pretirani rabi tujk. Vključijo pa lahko tudi argumente in primere iz dodatno preštudirane literature in virov, ki jih lahko vsebuje že sama esejska naloga ali pa jih obravnavajo samostojno. Argumenti si morajo slediti v logičnem sosledju, slog pisanja mora biti jasen, zgoščen in tekoč. Argumentacija lahko zajema tudi navedbe (citrate) iz dodatno preštudirane literature in virov, vendar morajo dijaki vse navedbe ustrezno **citirati**. V zaključku mora dijak še enkrat preleteti naslovno tezo in argumente v njeno podporo ali zavrnitev. Ob tem ni nujno, da se opredeli za eno ali za drugo stran. Pomembno je, da so argumenti ene in druge strani prikazani prepričljivo in objektivno. Zapisati pa mora tudi svoja stališča, ki morajo biti objektivna, prepričljiva in podprta z dokazi. Obseg eseja ni pomemben, pomembna je trdnost in prepričljivost argumentov ter berljivost. Lahko pa že z navodili v esejski nalogi obseg zamejimo z določenim številom besed, npr. s 300 do 500. Dijaki morajo tudi spoznati, da gre pri esejskem pisanju za spretnost, pri kateri lahko slog pisanja razvijajo in izboljšujejo.

Pri pisanju kakovostnih esejev so lahko dijakom vodilo tudi **kriteriji dobrega eseja**. Le- ti so:

- Ali esej vsebuje odgovor na zastavljeno nalogo? Odgovor mora biti vedno v kontekstu, namreč glede na esejsko nalogo. Pogosta napaka učencev je, da velikokrat odgovorijo zunaj konteksta in presplošno.
- Ali je pri oblikovanju odgovora uporabljena učno snov, ki je bila obravnavana pri

pouku? Učna snov, obravnavana pri pouku, mora biti temelj odgovora, ki pa ga je mogoče nadgraditi z dodatno preštudirano snovjo po predpisani ali samostojno izbrani literaturi in virih, ki jih lahko vsebuje že esejska naloga.

- Ali je učenec pokazal razumevanje snovi? Ali je pisal po svojih besedah in uporabljal tehtne in prepričljive argumente in svoje primere ter podatke v podporo argumentom?
- Ali je pisal jasno in tekoče?
- Ali so izpričane izvirnost, sporočilnost, empatija v osebnem razmišljanju in razvijanju teme? Ali je razvit izviren lasten zgodovinski slog pisanja s prisotnim in ubesedenim lastnim pogledom, izkušnjami ali občutki, upoštevajoč zgodovinski kontekst?
- Ali slog esejskega pisanja odlikuje objektivno-analitično-kritični pristop z ustreznimi argumenti in primeri ter podatki v podporo argumentom?

Pred pisanjem esejev učitelj razloži posebnosti pisanja esejev pri zgodovini in opozori, da naj se učenci držijo navodil k esejskim nalogam (Brodnik, 2002, str. 10–13).

VLOGA INOVATIVNIH SODOBNIH UČNIH OKOLIJ

Inovativna učna okolja upoštevajo vloge učenca (kdo?), učitelja in drugih, strokovnjakov (s kom?), vsebine (kaj se učijo?) ter opreme in tehnologije (kje?, s čim?). Učna okolja se lahko nahajajo v šoli in zunaj nje (Dumont in Istance, 2013, str. 32–33).

Sodobno inovativno učno okolje mora omogočati razvijanje in spodbujanje veščin 21. stoletja, kot so ustvarjalnost in inovativnost, kritično mišljenje, reševanje problemov, učinkovito sodelovanje in komuniciranje. V inovativnem učnem okolju se prepletajo ustvarjalnost učitelja in pobuda učenca, ki mora imeti dovolj časa za iskanje odgovorov na vprašanja: Kako?, S čim? in Zakaj? Vključujejo tudi rabo IKT-orodij ter fleksibilnost, individualizacijo in personalizacijo učenja in poučevanja (Šemberger idr., 2018, str. 9–11).

Inovativna in ustvarjalna učna okolja so lahko: socialno okolje šole, inkluzivno učno okolje (omogoča ga formativno spremljanje učenja in znanja), interaktivno učno okolje (npr. muzej, arhiv, knjižnica), virtualno učno okolje (npr. spletna učilnica, eListovnik), fizično ali grajeno notranje/zunanje učno okolje šole (Cencič in Štemberger, 2017).

Inkluzivno učno okolje je prilagojeno tako, da omogoča učenje, sprostitev, počitek, druženje in igro na način, da so vključeni vsi učenci. Vključevanje vseh učencev omogoča zlasti paradigma formativnega spremljanja, pri katerem se z učenci razjasni učne cilje oz. namene učenja ter kriterije uspešnosti, ki izhajajo iz namenov učenja. Učencem se glede na kriterije uspešnosti poda formativna in spodbudna povratna informacija o doseganju učnih ciljev in standardov znanja, ki omogoča izboljševanje učnih dosežkov glede na potenciale učencev. Povratno informacijo lahko sporočajo učitelji, sošolec sošolcu, lahko pa se učenci tudi samovrednotijo. Znanje lahko učenci izkažejo na različne načine z zbiranjem dokazil o učenju. Tako je z učenci razjasnjeno, kaj in zakaj se učijo, kako naj se učijo in kdaj bodo uspešni, kar poveča motivacijo za učenje in vpliva na varno, spodbudno in vključujoče učno okolje.

Interaktivna učna okolja kot so kulturne ustanove (muzeji, arhivi, knjižnice), omogočajo interakcijo s predmeti, z različnim gradivom, z vrstniki in odraslimi. Omogočajo učenje na zabaven način, spodbujajo ustvarjalnost, prilagojeno je različnim učnim stilom

(Kužnik po Cencič in Štemberger, 2017, str. 10–14). Učenje v virtualnih učnih okoljih podpira uporaba IKT. Gre za uporabo spletnih učilnic Moodle, Googlovih spletnih učilnic, eListovnikov, spletnega učnega okolja MS Office 365 ipd. Kritika takšnih učnih okolij se nanaša na zanemarjanje vseh čutil, zato spodbujajo fizična ali grajena učna okolja, kot jih predstavljajo učilnice v šoli ali zunaj nje (šolski vrt, sadovnjak, čebelnjak), domače učno okolje, učno okolje v naravi ipd. (Cencič in Štemberger, 2017, str. 10–11).

Inovativno učno okolje tako predstavlja preplet vseh opisanih učnih okolij, je interaktivno, omogoča sodelovanje med učenci in z odraslimi, podpira celostno učenje, kognitivno, konativno in psiho-motorično učenje, upošteva različne učne stile in različne vrste inteligenc učencev (povzeto po Cencič in Štemberger, 2017, str. 11).

Pri zgodovini so inovativna učna okolja lahko učilnica, teren pri zgodovinskem terenskem delu in ekskurziji, muzej, arhiv, galerija, knjižnica, virtualna učna okolja s spletnimi učilnicami in eListovniki, ki omogočajo celostno učenje zgodovine in spodbujajo kritično mišljenje pri delu z zgodovinskimi viri, ustvarjalnost in inovativnost, sodelovanje in komuniciranje ter raziskovalno, avtentično in ustvarjalno učenje za doseganje učnih ciljev in standardov znanja učnih načrtov in katalogov znanja za zgodovino.

FORMATIVNO SPREMLJANJE IN VREDNOTENJE USTVARJALNIH IN INOVATIVNIH UČNIH DOSEŽKOV

Ustvarjalni učni dosežki/rezultat znanja so lahko rešene ustvarjalne naloge, oblikovanje logotipov, pisanje reklame, izdelava zloženke o kulturnozgodovinskih spomenikih, izdelava itinerarija za ekskurzijo, izdelava izvirnega načrta za ohranitev in popularizacijo kulturnozgodovinskega spomenika, snovanje novega scenarija za zbiranje sredstev za prostovoljce, sestavljanje dialoga za televizijsko ali radijsko reklamo, pisanje govora neke zgodovinske osebnosti na zborovanju ipd. Rezultat ustvarjalnega in inovativnega pisanja in učenja so lahko zgodovinski eseji, seminarske in raziskovalne naloge, projektne naloge, izdelava maket, replik, IKT-predstavitev (PPT, Prezi, Canva, e-časovni trakovi TimeToast in Sutori, e-miselni vzorci idr.)

Mnogi avtorji menijo, da se ustvarjalnosti in inovativnosti ne sme ocenjevati, ampak le spodbujati in spremljati. Menimo, da se večini ustvarjalnosti in inovativnosti pri učencih res lahko samo spodbuja, razvija in spremlja. Vendar pa se lahko nekatere ustvarjalne učne dosežke in izdelke tudi ocenjuje. Tako v nadaljevanju navajamo primer semaforja za formativno spremljanje in preverjanje ustvarjalnih in inovativnih učnih dosežkov pri pouku zgodovine, ki je lahko tudi podlaga za pripravo opisnih kriterijev za ocenjevanje ustvarjalnega učnega dosežka oz. izdelka. Predstavljamo tudi primer opisnih kriterijev za ocenjevanje zgodovinsko-literarnega eseja. Sledi primer opisnih kriterijev za formativno spremljanje in vrednotenje ustvarjalnosti pri psihologiji, ki so s prilagoditvami uporabni tudi pri pouku zgodovine, ter primer opisnih kriterijev za ocenjevanje ustvarjalnega likovnega izdelka, ki so s prilagoditvami prav tako uporabni tudi za pouk zgodovine.

Kriteriji za formativno spremljanje in vrednotenje ustvarjalnih in inovativnih dosežkov pri zgodovini

Kriterij	DA	DELOMA	NE
Prisotni so rezultati ustvarjalnega procesa – ustvarjanje novih idej in njihovo vrednotenje (npr. brain storming), prepoznavanje ustvarjalnih izzivov, priložnosti, problemov.			
Ideja, izdelek, rešitev, dosežek ... prinaša nekaj enkratnega, izvirnega, smiselnega in uporabnega.			
Ideja, izdelek, rešitev, dosežek ... je izviren/-na in koristen/-na v nekem kontekstu.			
Ideja, izdelek, rešitev, dosežek ... izkazuje širjenje obstoječih okvirov (»out of the box«), prisotna je nekonvencionalnost.			
Ideja, izdelek, rešitev, dosežek ... izkazuje novo strukturo iz različnih elementov v celoto z ustvarjanjem novega pomena ali strukture.			
Ideja, izdelek, rešitev, dosežek ... izkazuje izboljševanje, reorganizacijo znanih delov v novo celoto oz. izboljševanje obstoječega (inovativnost).			
Učni dosežek izkazuje novo strukturo iz različnih elementov z ustvarjanjem novega pomena ali strukture ali reorganizacijo znanih delov v novo celoto (inovativnost).			

Kriteriji ocenjevanja literarnih del ob natečaju *Spomin na slovensko osamosvojitve*

Ime in priimek učenca/dijaka:	
Šola:	
Mentor:	
Kontaktne podatki:	

Kriterij:	DA (3 točke)	DELOMA (2 točki)	NE (0–1 točka)	Komentar, opomba
1. Ustreznost izbrane teme glede na naslov natečaja.				
2. Literarni zapis vključuje spomine na slovensko osamosvojitve s ključnimi zgodovinskimi dogodki.				
3. Izpričana izvirnost, sporočilnost, empatija v osebni razmišljanju in razvijanju teme.				
4. Razvit lasten literarni izraz ob različnih literarnih postopkih, z upoštevanjem njihovih zakonitosti.				
5. Jezikovna spretnost in ubesedenost lastnega pogleda, izkušnje ali občutkov.				
6. Zapis izkazuje povezanost začetka, razpleta in konca zgodbe ter je v predpisanem obsegu do 8000 znakov s presledki.				
Seštevek točk:				Skupaj:
Končna ocena z utemeljitvijo:				

(Vir: Natečaj Muzeja novejših zgodovine Slovenije, 2016, Spomin na slovensko osamosvojitve.)

Opisni kriteriji za formativno spremljanje in vrednotenje ustvarjalnosti dosežkov učencev

	Zelo ustvarjalno	Ustvarjalno	Običajno/rutinsko	Posnemajoče/imitativno
Pestrost idej in konteksta	Predstavljene ideje zajemajo presenetljiv razpon pomembnih konceptov iz različnih disciplin in vidikov.	Predstavljene ideje zajemajo pomembne koncepte iz različnih disciplin in vidikov.	Predstavljene ideje zajemajo pomembne koncepte iz istega ali podobnega konteksta in z vidika ene discipline.	Ideje ne zajemajo pomembnih konceptov.
Raznolikost virov	Učenec črpa iz širokega spektra raznolikih virov: različnih besedil, medijev, oseb in osebnih izkušenj.	Učenec črpa iz raznolikih virov in vključuje različna besedila, medije, osebe ali osebne izkušnje.	Učenec črpa iz omejenega spektra virov in medijev.	Učenec črpa le iz enega vira ali iz virov, ki niso kakovostni, primerni in verodostojni.
Povezovanje idej	Učenec poveže ideje na zanimiv, izviren in presenetljiv način, tako da obdela temo, najde rešitev problema ali ustvari nekaj novega.	Učenec poveže ideje na izviren način, tako da obdela temo, najde rešitev problema ali ustvari nekaj novega.	Učenec poveže ideje v skladu z mišljenjem drugih (npr. povzema po avtorjih navedenih virov).	Učenec kopira ali povzema ideje iz navedenih virov.
Sporočanje nečesa novega	Dosežek je zanimiv, nov, koristen (povezan s problemom). Na izviren način osmisli ali odpira doslej še neprepoznani problem, temo.	Dosežek je zanimiv, nov, koristen (povezan s problemom). Na izviren način razreši že postavljen problem ali obdela predvideno temo.	Dosežek zadosti predvidenemu namenu (reši problem ali obdela predvideno temo).	Dosežek ne zadosti predvidenemu namenu (problema ne razreši, teme ne obdela).

(Povzeto po Brookhart, v: Izzivi, 2013, str. 62.)

Primer opisnih kriterijev za ocenjevanje likovnega izdelka

	Nezadostno 1	Zadostno 2	Dobro 3	Prav dobro 4	Odlično 5
Ustreznost izdelka likovni nalogi	Ni občutil likovnega problema. Izdelek ne ustreza likovni nalogi.	Rahlo začuten likovni problem, izdelek se samo v detajlih dotika likovne naloge.	Dobro zapažen likovni problem.	Doživet likovni problem.	Izdelek doživet, povsem v skladu z likovno nalogo.
Kreativnost, ustvarjalnost	Ni novih rešitev, izrazito neizvirno, stare interpretacije majhna stopnja izvirnosti – originalnosti.	Poskus iskanja novih poti, v delu je zaslediti novo vsebino, monotona izvedba, opazno iskanje novih izraznih poti tako pri likovnih izraznih sredstvih kot pri delovnih postopkih, zadostno zapažen likovni problem.	Zanimivo, vsebinsko dovolj novosti, iskanje novih poti, znaki opuščanja starih šablonskih in stereotipnih interpretacij.	Najdene nove izrazne poti predvsem pri delovnih postopkih in skoraj popolnemu popuščanju starih shematičnih šablonskih interpretacij, poiskane so nove kombinacije.	Povsod je možno razbrati nove poti, ki so prilagojene likovnim izraznim sredstvom in likovni tehniki, izrazito izvirno in polno likovnih domislic, ustvarjalna percepcija kar najbolj dosežena, kombinirano na nov način.
Tehnična izvedba	Nepoznavanje tehnike in vrste likovne panoge.	Slabo poznavanje likovne tehnike, v detajlih neprimerna izvedba.	Poznavanje likovne tehnike in likovnih izrazil.	Dobro poznavanje likovne tehnike in primerna uporabnost, iskanje novih možnosti.	Tehnična izvedba je v popolnosti izpeljana.

(Vir: Žagar, 2020.)

SKLEP

Po nekaterih razlagah naj bi bila gibalno zgodovinskega razvoja boj za obstanek in človekova ustvarjalnost. Razvoja in napredka v človeški zgodovini ne bi bilo brez človeške ustvarjalnosti in inovativnosti, ki sta pomembni lastnosti sodobnega človeka od mlajšega paleolitika dalje. Človeka tako odlikujejo tehnološka, ekonomska, znanstvena, umetniška, kulturna ustvarjalnost.

Lastnosti ustvarjalnega človeka so: neodvisnost v mišljenju in delovanju, odprtost za nove izkušnje, fluentno in izvirno mišljenje, naklonjenost k spremembam, ima širok spekter interesov, je radoveden in vedoželjen, duhovit, notranje motiviran z visoko stopnjo energije, nekonformističen, nekonvencionalen, inovativen, rad tvega in je samozavesten, rad ima kompleksne situacije in zapletene vzorce, pogosto je uporniški, egocentričen in boemski, rad sanjari ter rabi mir in svobodo za ustvarjanje.

Ustvarjalno mišljenje je oblika kompleksnega mišljenja, za katerega so značilni višji miselni procesi, ki pripeljejo do novih, izvirnih idej, rešitev, dosežkov in izdelkov. Za visoko ustvarjalne rezultate pa je poleg ustvarjalnega potrebno tudi kritično, analitično mišljenje. Ustvarjalno mišljenje je lateralno in omogoča pogled na probleme od strani, zunaj obstoječih okvirov. Za ustvarjalno mišljenje so značilni tudi: divergentno mišljenje (izvirnost, fluentnost, fleksibilnost mišljenja), ustvarjalna domišljija, občutljivost za zaznavanje in opredeljevanje problemov, zmožnost iskanja alternativnih razlag za različne probleme in zmožnost povezovanja oddaljenih pojavov in idej.

Ustvarjalnost pomeni ustvarjalno misliti, inovativnost pa ustvarjalno delovati.

Ustvarjalnost in inovativnost uvrščamo med veščine 21. stoletja, poleg kritičnega mišljenja, sodelovanja in komuniciranja ter digitalnih veščin, ki bi morale biti vključene v šolske kurikule. Ustvarjalnost in inovativnost se lahko pri pouku na splošno spodbuja in razvija z zastavljanjem odprtih problemov in odprtih vprašanj, dopuščanjem različnih poti za iskanje odgovorov pri reševanju problemov, načrtovanjem učnih situacij, ki učencem omogočajo ustvarjalno izražanje na ustnem in pisnem (kreativno pisanje) področju, pri različnih predstavitvah in nastopih, s spodbujanjem učencev k ustvarjanju in izumljanju nečesa novega ali preoblikovanju obstoječega na nov, izviren način. Pogosto ustvarjalne in inovativne učence spodbuja ustvarjalni in inovativni učitelj s svojim zgledom.

V zgodovinopisju in tudi pri učenju zgodovine je pomembna zmožnost zgodovinske imaginacije (domišljije). Zgodovinarju raziskovalcu omogoča zamišljanje pri rekonstruiranju značilnosti človeške preteklosti na temelju pogosto pomanjkljivo in skopo ohranjenih zgodovinskih virov. Pri pouku zgodovine pa zmožnost zgodovinske domišljije omogoča življenje in vpoglede v človeško preteklost in starodavne miselne svetove. Pri pouku zgodovine ustvarjalnost in inovativnost spodbujata k ustvarjanju novih izdelkov, rešitev, predlogov, interpretacij ali k preoblikovanju že obstoječih na nov in izviren način. Pri tem so lahko v pomoč pristopi, kot so ribja kost, metoda matrike ali časovnice, metoda prisilnih povezav, de Bonova metoda šestih klobukov. V pomoč je lahko tudi revidirana Bloomova taksonomija, ki se s šestim, najvišjim zahtevnostim nivojem znanja nanaša na ustvarjanje novih pomenov ali struktur oz. reorganizacijo že znanih v novo celoto. Ustvarjalnost in inovativnost je možno razvijati in spodbujati tudi s spodbujanjem zaznavanja in opredeljevanja problemov, zlasti z ustvarjanjem novih idej ter iskanjem in opredeljevanjem izzivov ter soočenjem z njimi. Ustvarjalnost in inovativnost razvijamo in spodbujamo tudi

z avtentičnimi nalogami pri avtentičnem učenju zgodovine. Gre za učenje s primarnimi (ter sekundarnimi) in večperspektivnimi zgodovinskimi viri, z reševanjem zgodovinskih problemov, ki niso povsem lahko rešljivi oz. odgovori niso takoj razvidni, ampak zahtevajo poglobljeno raziskovalno učenje z raznolikimi zgodovinskimi viri, z dopuščanjem različnih, tudi alternativnih rešitev in razlag ter izkazovanjem znanja na različne, nove in izvirne načine. Pomembni pristopi za spodbujanje in razvijanje ustvarjalnosti in inovativnosti pri pouku zgodovine so še: kreativno pisanje (zgodovinski eseji, seminarske in raziskovalne naloge), spodbujanje inovativnih (tudi eksperimentalnih) pristopov k pisanju zgodovine, projektno učno delo s projektnimi nalogami, igra vlog in simulacija, uporaba slikovnega in filmskega gradiva za spodbujanje domišljije (zgodovinske imaginacije), ob katerih je možno oblikovati, pisati in pripovedovati izvirne zgodbe o zgodovinskem dogajanju, oblikovanje izvirnih argumentov pri debatiranju z različnimi debatnimi formati, postavitve razstav, priprava miselnih kart, e-časovnih trakov ipd.

Pomembno vlogo imajo tudi inovativna sodobna učna okolja, pri učenju zgodovine zlasti t. i. interaktivna z muzeji, arhivi, galerijami in knjižnicami, ki omogočajo interakcijo med učenci in različnimi predmeti kulturnozgodovinske dediščine. Pomembna pa so tudi inkluzivna učna okolja, ki vključujejo vse učence, virtualna učna okolja, pa tudi fizična ali grajena, ki se nanašajo na učilnice v šolah, domače učno okolje ali teren pri zgodovinskem terenskem delu in ekskurzijah.

Ustvarjalne in inovativne učne dosežke in izdelke pa se najbolj kakovostno vrednoti s formativnim spremljanjem in vrednotenjem s pomočjo kriterijev uspešnosti v obliki semaforjev, preglednic, rubrik (opisni kriteriji) idr.

Učni načrti za zgodovino v osnovni šoli in gimnaziji se veščin ustvarjalnosti in inovativnosti večinoma dotikajo posredno prek učnih ciljev in vsebin, ki se nanašajo na pomen varovanja in ohranjanja kulturne dediščine ter na ustvarjalnost ljudi na gospodarskem, družbenem, političnem in kulturnem področju v različnih zgodovinskih obdobjih. V didaktičnih priporočilih so tudi navedeni didaktični in učni pristopi, ki omogočajo spodbujanje in razvijanje ustvarjalnosti in inovativnosti pri pouku zgodovine. Pri posodobitvah učnih načrtov pa bi bilo treba veščine ustvarjalnosti in inovativnosti bolj načrtno opredeliti tako v izbranih učnih ciljeh in vsebinah, zlasti pri delu z nadarjenimi učenci, saj ustvarjalni učenci predstavljajo eno od skupin nadarjenih učencev, poleg uspešnih, prikritih, ranljivih, dvojno ali večkratno izjemnih in avtonomnih učencev.

IZBOR LITERATURE

- Anderson, L. W., Krathwohl, D. R. (ur.) (2001). *A Taxonomy for Learning, teaching and assessing. A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives*. Addison Wesley Longman, Inc.
- Brodnik, V. (2002). *Zgodovina 1*. Priročnik za učitelje. Ljubljana: DZS.
- Brodnik, V. (2019). Avtentično učenje zgodovine. V: *Zgodovina v šoli*, 27 (1), str. 3–18.
- Cencič, M. in Štemberger, T. (2017). *Spodbujanje in razvijanje inovativnosti in ustvarjalnosti*. Predavanje na XIX. strokovnem posvetu pomočnikov ravnateljev 7. in 8. marca 2017 v Portorožu. Pridobljeno s <http://solazaravnetelje.si/wp-content/uploads/2017/03/Cencic-Stemberger.pomoc->

niki2017.pdf.

Cencič, M. in Štemberger, T. (2017). Inovativnost ravnateljev in inovativno učno okolje. V: *Razsežnost sodobnih učnih okolij*. Koper: Založba Univerze na Primorskem, str. 9–22.

Dumont, H. in Istance, D. (2013). Analiziranje in oblikovanje učnih okolij za 21. stoletje. V: *O naravi učenja*. Uporaba raziskav za navdih prakse. OECD 2010. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 23–34. Pridobljeno s <https://www.zrss.si/pdf/o-naravi-ucenja.pdf>.

EntreComp: Okvir podjetnostne kompetence (2016). Pridobljeno s <https://www.zrss.si/pdf/entre-comp.pdf>.

Faletič, N. in Avsec, A. (2019). Validacija slovenske oblike Kaufmanovega vprašalnika ustvarjalnih področij. V: *Psihološka obzorja*, 28, str. 40–52. Pridobljeno s http://psiholoska-obzorja.si/arhiv_clanki/2019/faletic_avsec.pdf.

Jackson, N. (2005). *Creativity in history teaching and learning*. Pridobljeno s https://www.creativeacademic.uk/uploads/1/3/5/4/13542890/creativity_in_history.pdf.

Juriševič, M. (2009). Ustvarjalnost v območju bližnjega motivacijskega razvoja. Motivacija za inovativnost in ustvarjalnost mladih. 2. mednarodni kolokvij, Ljubljana, [Piran], Slovenija, 14.–17. 10. 2009. *Zbornik izvodkov*, str. 34–35. Pridobljeno s <http://www.pef.uni-lj.si/ceps/knjiznica/doc/mojca/JurisevicMprispevek.pdf>.

Marentič Požarnik, B. (2000). *Psihologija učenja in pouka*. Ljubljana: DZS.

Opaka, M. (2008). Ustvarjalnost – proces, oseba in produkt: Pregled nekaterih odkritij o ustvarjalnosti v zadnjem desetletju. *Psihološka obzorja*, 17 (2), str. 77–90. Pridobljeno s http://psiholoska-obzorja.si/arhiv_clanki/2008_2/opaka.pdf.

Partnership for 21st Century Skills. (2009). Pridobljeno s <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED519462.pdf>.

Pečjak, S. in Gradišar, A. (2012). *Bralne učne strategije*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Program osnovna šola. Zgodovina. Učni načrt. (2011). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_zgodovina.pdf.

Psihologija. (2013). Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s <https://www.zrss.si/digitalnaknjiznica/Izzivi%20razvijanja%20in%20vrednotenja%20znanja%20v%20gimnazijski%20praksi%20PSIHOLOGIJA/>.

Resolucija Evropskega parlamenta z dne 18. decembra 2008 o vseživljenjskem učenju za znanje, ustvarjalnost in inovacije. Pridobljeno s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52008IP0625&from=ES>.

Robinson, K. in Aronica L. (2015). *Kreativne šole. Ljudska revolucija, ki preoblikuje izobraževanje*. Nova Gorica: Založba ENO.

Simoniti, I. (ur.) (2014). *Ustvarjalnost*. Ljubljana: Slovenska matica.

Strokovna izhodišča posodobitve Koncepta odkrivanja nadarjenih otrok, učencev in dijakov ter vzgojno-izobraževalnega dela z njimi. (2019). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s https://www.zrss.si/pdf/strokovna_izhodišca_nadarjeni.pdf.

Šorgo, A. (2012). *Razvijanje in spodbujanje ustvarjalnosti in inovativnosti pri učencih in učiteljih*. Predavanje na konferenci NAMA, Poti do kakovostnega znanja naravoslovja in matematike. Brdo pri Kranju 11. in 12. decembra 2012. Pridobljeno s https://www.zrss.si/nama2012/datoteke/PL3_ASorgo.pdf.

Štemberger, T., Čotar Konrad, S., Rutar, S. in Žakelj, A. (2018). Oblikovanje inovativnih učnih okolij. V: *Oblikovanje inovativnih učnih okolij*. Koper: Založba Univerze na Primorskem, str. 9–11.

Učni načrt. Gimnazija. Zgodovina. (2008). Splošna gimnazija. Obvezni predmet (280 ur). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2013/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_zgodovina_280_ur_gimn.pdf.

Veščine kritičnega mišljenja. (2018). Primeri nalog za spodbujanje kritičnega mišljenja pri različnih predmetih v osnovni šoli. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s <https://www.zrss.si/digitalnaknjiznica/KriticnoMisljenjeNaloge/>.

Woolfolk, A. (2002). *Pedagoška psihologija*. Ljubljana: Educy.

Zgodovina. (2015). Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s <https://www.zrss.si/digitalnaknjiznica/izzivi-razv-vred-znanja-gimn-zgodovina/>.

Žagar, J. (2020). *Gradivo za izobraževanje na daljavo za predmet Likovna umetnost (likovno snovanje)*. Objavljeno na portalu Jazon. Pridobljeno s <https://lumjazon.splet.arnes.si/slikanje/>.

Tanja Stergar
Srednja šola Domžale

INTELLIGENTNOST ALI USTVARJALNOST?

Tanja Stergar
Secondary School Domžale

INTELLIGENCE OR CREATIVITY?

IZVLEČEK

V prispevku so predstavljeni različni načini učenja in poučevanja, ki so rezultat poudarkov, pristopov, projektov minulih let: razvijanje kritičnega mišljenja z avtentičnimi nalogami ter razvijanje kompetence podjetnosti s poudarkom na ustvarjalnosti. Kljub temu da je v učnem načrtu poudarek na vsebinah, spretnostih, veščinah, ki so temelj kritičnega mišljenja, torej mišljenja, značilnega za levo možgansko polovico, bi morali razvijati tudi ustvarjalnost, domišljijo in preostale tipe mišljenja desne hemisfere. Za kompleksen razvoj je nujno dopolnjevanje obeh. Pri svojem pouku dajem večji poudarek govoru, analizi, sintezi, interpretaciji, pozornosti. Ustvarjalnost, domišljija, intuitivno je preveč ob robu. Z ustvarjalnostjo sem se začela bolj sistematično ukvarjati v okviru krepitev kompetence podjetnosti. Odziv dijakov kaže veliko potrebo po ustvarjalnosti in večji uspeh pri učenju, kar potrjujejo tudi teoretična dognanja. Ustvarjalnost omogoča oblikovanje novega, prepoznavanje problemov, iskanje rešitev. Brez nje ni napredka, zato je krepitev tega tipa mišljenja izjemno pomembna. Ni dovolj, da so dijakom možnosti razvijanja in izražanja kreativnosti ponujene le občasno, spodbujanje domišljije in ustvarjalnosti bi moralo biti v pouk vključeno redno in sistematično. Do zdaj mi je največ različnih pristopov uspelo vključiti v pouk zgodovine 19. stoletja, zlasti pri izbirnih temah *Blišč in beda industrijskega razvoja*, *Razvoj družbe na Slovenskem v 19. stoletju* in *Vsakdanje življenje v 19. stoletju*. Postopno jih nameravam dodati tudi v pouk preostalih tem.

Ključne besede: tipi mišljenja, kritično mišljenje, avtentične naloge, kompetenca podjetnosti, ustvarjalnost

ABSTRACT

The article introduces different learning and teaching methods which are the result of past years' emphasis, approaches and projects: developing critical thinking with authentic tasks and entrepreneurship competence with a focus on creativity. While the curriculum mostly emphasises contents, abilities and skills that are the basis for developing critical thinking, i.e. left brain thinking, it should also include those that foster the development of creativity, imagination and other right brain functions. The interplay between the two is required for a complex development. In my classes, a greater emphasis is placed on speech, analysis, synthesis, interpretation and attention, while creativity, imagination and intuition take second place. I began taking a more systematic approach to creativity in the framework of entrepreneurship competence. Students' response indicates a great need for creativity and enhanced learning success, which is supported by theoretical findings. Creativity is the basis of new creation, problem identification and search for solutions. Without it, there can be no progress, therefore enhancing this aspect is crucial. Offering only sporadic opportunities for students to develop and express creativity is not enough; fostering imagination and creativity should be implemented in classes regularly and systematically. So far, I have managed to include the greatest variety of different approaches in the 19th Century History, especially in the elective topics *Wealth and Poverty of the Industrial Development*, *Society Development in the 19th Century Slovenia* and *19th Century Everyday Life*. My plan is to gradually include them in other topics as well.

Keywords: thinking functions, critical thinking, authentic tasks, entrepreneurship competence, creativity

UVOD

Učenje zgodovine mora potekati z različnimi pristopi, saj učni načrt predvideva krepitev in doseganje izjemno obsežnih vsebinskih ciljev, spretnosti, veščin, kompetenc. V skladu s pogledom naše družbe na učenje in življenje je poudarek na tipih mišljenja, značilnih za levo možgansko polovico, desni tip mišljenja je bolj v ozadju. V članku ugotavljam, da je takšen tudi moj pouk. Je to najboljši pristop? Omogoča kompleksen razvoj? Se različni tipi mišljenja povezujejo, dopolnjujejo ali morda izključujejo? Prispevek bo pokazal nujnost povezovanja. Več bo zapisanega o razvijanju ustvarjalnosti, ki sem ji namenjala premalo pozornosti, to v zadnjih letih postopoma popravljam. Ne samo zaradi prepričljivih teoretičnih izhodišč, ampak še bolj zaradi izjemno pozitivnega odziva dijakov. Največ različnih pristopov izpeljem pri zgodovini 19. stoletja.

POD VPLIVOM UČNEGA NAČRTA IN PROJEKTOV

Pouk zgodovine v splošni gimnaziji sledi v skladu z učnim načrtom trem sklopom učnih ciljev, in sicer ciljem, ki se nanašajo na znanje in razumevanje zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov, ciljem, ki se nanašajo na razvijanje spretnosti in veščin, ter ciljem, ki se nanašajo na razvijanje odnosov, ravnanj, naravnosti, stališč. Že iz opredelitve predmeta je razvidno, da namen ni le poznavanje življenja ljudi v preteklosti, znanje podatkov, dejstev, ampak tudi spodbujanje radovednosti, razvijanje sposobnosti boljšega razumevanja, poznavanje sprememb in problemov nekoč in danes doma in v svetu. Zapisanih je tudi vseh osem kompetenc za vseživljenjsko učenje, saj jih je pri pouku zgodovine mogoče razvijati. Ključne kompetence so: sporazumevanje v maternem jeziku, sporazumevanje v tujih jezikih, matematična kompetenca ter osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji, digitalna pismenost, učenje učenja, socialne in državljanske kompetence, samoiniciativnost in podjetnost ter kulturna zavest in izražanje (Učni načrt, 2008, str. 9–12).

Tako širok učni načrt in visoki cilji ter pričakovani dosežki so izziv za učitelje in dijake. Ti naj bi znali razlagati, pojasnjevati, ponazarjati, opredeljevati, sklepati, kritično analizirati, primerjati, raziskovati, preiskovati in presojsati tudi z različnih zornih kotov, utemeljevati, argumentirati, se vživljati v vloge, se opredeljevati, ocenjevati, se orientirati v zgodovinskem času in prostoru, zbirati in izbirati informacije, oblikovati verodostojna mnenja, stališča, se učinkovito izražati na različne načine, razvijati odgovoren in pozitiven odnos do varovanja okolja in do varovanja slovenske, evropske ter svetovne kulturne dediščine, razvijati odprtost do različnosti, premagovati predsodke in stereotipe, oblikovati pogled na svet, ki temelji na spoštovanju človekovih pravic ter odgovornem in kritičnem državljanstvu (Učni načrt, 2008, str. 7–9).

Cilji in pričakovani dosežki očitno presegajo zgolj pouk zgodovine, dijakom koristijo pri nadaljnjem izobraževanju in pri različnih poklicih, omogočajo vseživljenjsko učenje, kompleksen razvoj, sposobnosti reševanja problemov itd. Od učiteljev pa zahtevajo poleg bogatega poznavanja zgodovinskih vsebin tudi veliko didaktičnih, metodičnih, pedagoških in psiholoških znanj.

Kako oblikovati pouk za dosego teh nič kaj skromnih ciljev? Čemu dati prednost? Katere pristope izbrati? Kako torej učiti? In ker učitelji nismo sami sebi namen, kako naj se učijo

dijaki, da se naučijo čim več?

Največ možnosti za uspeh ima čim bolj pester pristop, čim več različnih metod: pouk v učilnici in na terenu, poleg individualnega tudi delo v parih in skupinah, ne le učiteljeva razlaga, ampak čim več aktivnosti za dijake, delo z viri, filmi pri pouku, uporaba IKT, izdelki (Trškan, 2016). Praksa kaže, da bolj ko so dijaki aktivni, bolj ko odkrivajo sami, več si zapomnijo, več znajo in znanje je dolgotrajnejše.

Spretnosti, veščine, kompetence razvijajo dijaki s problemskim pristopom, saj ne gre več le za učenje vsebin. To je kompleksnejše, zahteva še več priprav, prilagajanje težavnosti, iskanje zanimivih tem, da dijaki čim bolj samostojno in aktivno delajo ter razvijajo miselne procese (Brodnik, 2005).

KRITIČNO MIŠLJENJE

Kritično mišljenje je med najbolj zaželenimi cilji, za dosego katerih lahko učitelj uporablja številne tehnike, upoštevajoč predznanje dijakov, postavljanje vprašanj, osmišljanje vsebin, povezano z raziskovanjem, iskanjem informacij, učenjem novega. Z aktivnimi pristopi dijaki najprej ozavešijo predznanje, nato pridobivajo novo znanje in na koncu utrjujejo, kar pomeni povzetek in interpretacijo idej, izmenjavo mnenj, ozaveščanje drugačnega, morda spremenjenega načina razmišljanja. Učenje kritičnega mišljenja je učenje mišljenja, pri katerem postavljamo vprašanja in problematiziramo, logično sklepamo, postavljamo hipoteze, navajamo mnenja na temelju dokazov, presojava s pomočjo jasnih kriterijev, raziskujemo alternative, upoštevamo različne perspektive, popravljamo napake v lastnem razmišljanju itd. (Crawford idr., 2005; Rupnik Vec in Kompare, 2006). Bistveni v tem procesu so argumenti, zato se moramo naučiti, kaj je argument, kako ga oblikujemo, prepoznamo, analiziramo, saj gre za sporočanje stališč, za razloge za sprejemanje ali spreminjanje stališč (Rupnik Vec in Kompare, 2006).

Dodatek ali nov pogled ob razvijanju kritičnega mišljenja je učenje v resničnih življenjskih situacijah ali v simulacijah teh situacij, kar je priprava na reševanje problemov, izzivov s katerimi se soočamo v življenju. To nam omogoča **avtentično učenje** z avtentičnimi nalogami (Brodnik, 2019).

Spodbujanje kritičnega mišljenja in reševanja problemov je glavni cilj projekta NA-MA POTI, zaradi katerega sem tudi sama prilagodila, posodobila nekatere dele svoje pedagoške prakse. Delo z viri sem razširila z nalogami, ki od dijakov zahtevajo opredeljevanje problemov in zastavljanje vprašanj, sistematično opazovanje in interpretiranje zaznanega, razlikovanje dejstev od mnenj, oblikovanje ciljev in načrtovanje njihove uresničitve, deduktivno in induktivno sklepanje, vrednotenje na temelju kriterijev in odločanje, iskanje in vrednotenje virov, analizo in vrednotenje argumentov, vprašanja za samoevalvacijo (Rupnik Vec, 2018).

Eden večjih izzivov zame pa je bilo v minulih dveh letih precej poudarjano razvijanje kompetence podjetnosti v okviru projekta POGUM. Na prvi pogled z učenjem zgodovine nima dosti skupnega. A le na prvi pogled. Kompetenčni okvir podjetnosti je kompleksen, tvorijo ga tri področja, in sicer ideje in priložnosti, viri, ukrepanje (*Kompetenčni okvir podjetnosti*, 2016).

V DUHU USTVARJALNOSTI

Znotraj tega kompetenčnega okvira imajo vse kompetence smisel, so uporabne, njihovo razvijanje je koristno in nujno, a vseh pri pouku zgodovine ni mogoče razvijati, pa tudi potrebno ni. Zato se je bilo nujno skoncentrirati na tiste, ki sem jih prepoznala kot najuporabnejše in izvedljive. Izbrala sem ustvarjalnost, motivacijo in vztrajnost, aktiviranje virov, delo z drugimi ter učenje z izkušnjami. Ustvarjalnost sem izpostavila najprej, saj sem si morala priznati, da ji pri pouku ne namenjam prav veliko prostora, večkrat je prišla na vrsto pri domačih nalogah. Praviloma sem bila prijetno presenečena, celo prav osupla nad tem, kaj vse dijaki zmorejo, znajo in koliko časa so temu pripravljeni nameniti. Vsakič znova sem ugotavljala, kako bi se morali s tem ukvarjati več, a si nisem znala ustvariti manevrskega prostora. Učitelj zgodovine se lahko vedno opraviči z izgovorom, da primanjkuje časa, ki ga zaradi res številnih in obsežnih ciljev dejansko vedno zmanjkuje. Ko se sama odločam, čemu dati prednost, je to praviloma krepitev veščin sporazumevanja, argumentiranja, pozornosti, kreativnost pa je manj v ospredju.

Uvajanje kompetence podjetnosti se mi je sprva zdelo zelo po sili, a ravno ob ustvarjalnosti, delu z drugimi, vztrajnosti sem prepoznala velik pomen. Ker sem jo začela uvajati sredi šolskega leta in ker se mi je zdelo, da bo imelo moje delo največji učinek, če bo povezano z ocenami, sem razmislila, s katerimi dijaki naj sploh tvegam. Vsi seveda niso prišli v poštev, saj bi bil zalogaj zame prevelik. Vključila sem samo dijake 3. letnika, ki poleg rednih pisnih in ustnih ocen pridobijo tudi oceno za izdelek – to je biografija osebe z ozemlja današnje Slovenije iz 19. stoletja (večkrat sicer posežemo tudi naprej v 20. ali celo nazaj v 18. stoletje). Vsebina teh zapisov je povezana z izbirno temo *Razvoj družbe na Slovenskem*. Dijaki ob pisanju biografije spoznajo in ocenijo dosežke znanstvenikov in umetnikov z ozemlja današnje Slovenije, razvijajo spretnost zbiranja in izbiranja informacij, ločevanja verodostojnih virov od neverodostojnih, utrjujejo znanje navajanja virov, se na novo naučijo delati opombe, oblikujejo svoje sklepe, mnenja, stališča, razvijajo sposobnost pisnega izražanja. S tem seveda razvijajo zanimanje za zgodovino, prepoznavajo pozitivne kulturne vplive in pomen ohranjanja kulturne dediščine. Prav tako razvijajo kompetenco sporazumevanja v maternem jeziku, digitalno pismenost ter kulturno zavest in izražanje (Učni načrt, 2008, str. 35–36).

Dijaki se praviloma z izdelki zelo potrudijo, veliko se naučijo. Vsako leto znova pa obžalujem, ker ne najdem nekega učinkovitega (in hitrega) načina, da bi svoje izbrane osebe predstavili tudi sošolcem. S krepitvijo kompetence podjetnosti in s tem povezano dodatno oceno so se v šolskem letu 2018/2019 odprle nove možnosti.

Za pridobitev ocene iz izdelka so morali dijaki znova narediti neki izdelek. Ker sem si ga zamislila sredi šolskega leta (dijake praviloma s številom in načini pridobivanja ocen seznamimo v začetku šolskega leta), se mi je zdelo prav, da jih vsaj tokrat čim bolj vključim tudi v proces oblikovanja opisnih kriterijev. To je bil sicer zanje in zame hud izziv, zanje vsebinski, zame zlasti časovni. A čez to smo se morali prebiti, da so lahko tudi dijaki soodločali o tem, kaj bomo ocenjevali. Preden smo začeli sestavljati opisne kriterije, smo znova pregledali učni načrt, se spomnili, kaj so cilji, kaj veščine, odnosna znanja, katere kompetence razvijamo, in se strinjali, da je kompetenca podjetnosti pri pouku zgodovine precej zanemarjena.

V naslednjem koraku smo skupaj določali področja ocenjevanja oziroma kompetence znotraj podjetnosti. Tudi dijaki so najprej izbrali **ustvarjalnost**, potem pa še motivacijo in vztrajnost ter delo z drugimi. Dodali smo še predstavitev, določili kriterije ocenjevanja in sestavili tabelo, ki je imela tudi funkcijo ocenjevalnega obrazca.

Opisni kriteriji za ocenjevanje elementa nekonvencionalnosti (izdelka) ob pisni nalogi (življenjepis)

PODROČJE	Ustvarjalnost: ideja, nekonvencionalnost	Motivacija in vztrajnost: izvedba, vložen trud	Delo z drugimi: sodelovanje	Predstavitev
KRITERIJI	izdelek, dokazi o ustvarjalnem procesu	število ur, načrt dela, izbor gradiv	delež, prispevek v skupini ali paru	prepričljivost, nazornost, čas

12 točk = odlično (5); 11 točk = prav dobro (4); 10, 9 točk = dobro (3); 8 točk = zadostno (2)

PODROČJE	3	2	1
Ustvarjalnost/ ideja	Osnovna zamisel je izvirna, nova ali redko videna (v šolskem prostoru), izdelek prav tako ali osnovna zamisel ne preseneča, izdelek pa ima elemente nekonvencionalnosti; skupina ali par priloži dokazila o ustvarjalnem procesu (nabor idej, izbor ...).	Osnovna zamisel ni nova, izdelek ne odstopa od običajnega, ne vsebuje elementov nekonvencionalnega ali ni dokazila o ustvarjalnem procesu (nabor idej, izbor itd.).	Dijaki ne (izdelajo) oddajo izdelka.
Motivacija in vztrajnost	Izdelek je narejen vsebinsko in zgodovinsko terminološko pravilno, natančno, razvidno je, da je bilo vloženega veliko časa.	Izdelek je narejen vsebinsko pravilno ali z manjšimi napakami, zgodovinsko terminološko je ustrezen, zanj dijaki niso porabili veliko časa.	Izdelek je narejen na hitro, dijaki ne pokažejo vztrajnosti in motivacije za delo ali izdelek grobo odstopa od navodil/ ima hude vsebinske in zgodovinsko terminološke napake.
Delo z drugimi/ sodelovanje	Dijak v skupini ali paru sodeluje, za delo je motiviran, ima ideje, njegov delež, prispevek je sorazmeren s prispevkom preostalih.	Dijak v skupini ali paru nima veliko idej, izogiba se sodelovanju, ne spoštuje dogovorov.	Delež posameznega dijaka v skupini ali paru je majhen (manj kot polovičen).
Predstavitev	Predstavitev izdelka je nazorna, prepričljiva, zanimiva, dijaki upoštevajo časovno omejitev (3–5 minut).	Predstavitev je nezanimiva, neprepričljiva, dijaki se motijo in se ne držijo časovne omejitve.	Dijaki ne znajo (nočejo) predstaviti izdelka.

Priznati moram, da sem od dijakov pričakovala sodelovanje, ker radi delajo in se ne otepajo izzivov. To so dokazali že s trudom ob oblikovanju opisnih kriterijev. A njihova pozitivna reakcija ob izdelovanju izdelkov me je vendarle presenetila. Razveselila me je tolikšna količina pripravljenosti in navdušenja, predmeti, ki so jih naredili in predstavili, pa so bili vsi po vrsti naravnost čudoviti.

Izbor tem za biografijo pride po navadi na vrsto konec februarja, marca pišejo, aprila ocenjujem. Dodatni izdelek za predstavitev so torej pripravljali v drugi polovici aprila, med spomladanskimi počitnicami in v začetku maja. Kljub temu da je maj udarni mesec za pridobivanje ocen, so imeli vse pripravljeno, niso potrebovali morebitnega dodatnega časa, komaj so čakali, da predstavijo, kar so naredili, in pogledajo, kaj so ustvarili sošolci.

Dve šolski uri, ko so se učili drug drugega in predstavljali svoje izdelke, sta bili najbolj dinamični in zabavni. Seveda tudi zato, ker so imeli za predstavitev odmerjen kratek čas in se je izmenjalo več skupin in parov, a še bolj zato, ker so bili izdelki tako raznoliki, ker

Predstavitve Ivane Kobilce in Zofke Kveder.

(Maša Rožman in Nika Dečman, 3. f, 2018/2019).

Predstavitve Ivane Kobilce in Franje Tavčar.

(Živa Bratec in Brina Jeretina, 3. e, 2018/2019).

Predstavitve Stanka Bloudka, Edvarda Rusjana in Gabriela Gruberja.

(Žan Potočnik, Vid Rener in Anej Levpušček, 3. f, 2018/2019).

je bilo zanimivo in zabavno poslušati, kakšen je bil proces, preden se je skupina odločila, kaj bo naredila, kje so bili izzivi, pasti, na kakšne težave so naleteli, kako so jih reševali. In še najbolj zato, ker nam je bilo vsem poslušalcem jasno, koliko so se ob tem naučili.

Ob njihovem veselju in radoživosti je postalo res očitno, kako močno pogrešajo delo in izdelke, s katerimi prihaja do izraza njihova ustvarjalnost, izvirnost. In čeprav so vsi vedeli, da si pri pouku v učilnici ne bomo vzeli časa za izdelovanje maket, lutk, filmčkov, trodimenzionalnih plakatov itd., so bili v celoti pripravljeni vse to narediti doma. Ker so bili izdelki rezultat skupinskega dela, je to pomenilo dodatno usklajevanje in prilagajanje – torej še več časa. Nekateri so uporabili že preizkušena znanja in veščine, drugi so film, lutko naredili prvič. Konkreten izdelek za oceno je bil za vse nov izziv in enkraten dosežek. Nastale so namizne igre, nastali so kratki filmi, modeli skakalnic, letala, Uranie, Plečnikov parlament, Fabianijev vrt, Jakopičeva soba v Narodni galeriji, nova verzija Sejalca, čisto nova Kofetarica, ki ob skodelici kave bere Misterij žene itd.

Če je ustvarjalnost tako očitno zaželena in dobro sprejeta, hkrati pa daje enkratne rezultate, zakaj ni bolj sistemsko in sistematično prisotna pri pouku zgodovine? Kaj je boljšega kot najstnik, ki se med učenjem, pridobivanjem novih znanj, smeje in se mu svetijo oči? Pa vendar tega ne vidimo dovolj pogosto. Kje v procesu izgubimo njihovo veselje? Saj pri pouku dijaki pokažejo zanimanje, vztrajnost, motivacijo, tudi pripravljenost na delo in rezultat so številni dosežki. A noben vsebinski cilj, nobeno razvijanje veščin, odnosnih znanj ... ne zbudi toliko žara in navdušenja, kot če se ob tem lahko še prepustijo domišljiji, zlezejo izven okvirjev.

Odgovor je v izobraževalnih sistemih in njim prilagojenih učnih načrtih, ki so posledica pogleda na svet in na življenje v »zahodnem svetu«. Tu je, kot pravi Russell (1986), v ospredju analitično mišljenje, gladko branje, sposobnost verbalnega izražanja, manj pomembni so ustvarjalni procesi, umetniško dožemanje, intuitivno mišljenje, zmožnosti obvladovanja prostora. »Leva možganska polobla ni dominantna v tem smislu, da bi bila pomembnejša od desne, vendar pa vsaj v zahodni omiki sposobnosti, ki so povezane z njo, zavzemajo vodilen položaj v življenju. /.../ Najvišjih materialnih priznanj so deležni logični racionalni misleci in zanje je pot k uspehu gladko tlakovana. /.../ Družba sicer resda podpira

nekaj umetnikov, a večina ima to bolj za nekakšno razkošje, češ, zdaj ko smo poskrbeli za vse nujne zadeve (kakor jih razume naš logični razum), si lahko privoščimo tudi nekoliko vdajanja umetniškemu užitkom. Toda prej bo res, da sta umetnost in ustvarjalnost enako potrebni za preživetje naše družbe kot znanost in logika« (Russell, 1986, str. 51.)

V šolski praksi prevladuje učenje procesov, ki se odvijajo v levi polovici možganov. A v šolah, kjer so pri pouku povečali delež ur, namenjenih umetnosti (desna hemisfera), so zasledili boljše rezultate tudi pri matematiki, jezikih, naravoslovju. Rezultat ni tako presenetljiv, saj dodatni čas, ki ga namenimo razvijanju sposobnosti desne polovice možganov, pomaga tudi pri razvijanju sposobnosti, povezanih z levo polovico možganov. Ti dve namreč ne delujeta ločeno, ampak se podpirata in dopolnjujeta (Russell, 1986).

Pri pouku se dijaki bolj kot z umetniškimi vsebinami spopadajo z različnimi znanostmi. Zapomniti si morajo podatke, informacije, jih analizirati, primerjati, interpretirati, sklepati, argumentirati itd. Zato seveda krepimo veščine, ki so zapisane tudi v učnem načrtu za zgodovino. In se ujamemo v zanko, da temu namenimo veliko časa, iskanju novih rešitev, domišljiji, ustvarjanju, razmišljanju izven okvirjev pa manj. Kljub temu da je osnovni način razmišljanja otrok intuicija, šele pri šestih, sedmih letih analitično sklepanje, ki je nasprotno intuiciji (Jaušovec, 1987). A tisto, kar združuje dva miselna nivoja, logičnega na eni strani in intuitivnega na drugi, je po Jaušovcu (1987) prav ustvarjalnost. Ustvarjalnost poveže logično, verbalno levo možgansko polovico z intuitivno, neverbalno desno polovico (Jaušovec, 1987).

In kaj sploh je ustvarjalnost? Izraz gotovo vsi poznamo in ga tudi razumemo, a odgovor na vprašanje ni preprost. Psihologija se s pojmom ustvarjalnosti ukvarja že od petdesetih let 20. stoletja, a enotne opredelitve še ni podala, kar niti ne preseneča, saj gre za tako kompleksen pojav, da onemogoča preprosto, enoznačno razlago.

Trstenjak (1981) pojasnjuje, da akademska psihologija ustvarjalnosti dolgo ni obravnavala, ker je ni mogla podrediti empiričnim raziskavam, razlagali so jo celo kot nadčloveško zmožnost. Eden od sprožilcev, ki so pomenili preobrat v pogledu na ustvarjalnost, je bila uspešna izstrelitev sovjetskega Sputnika leta 1957. Ta je v Združenih državah Amerike povzročila strašen strah, da utegnejo biti v tekmovanju s Sovjetsko zvezo poražene. Raziskovalci so ugotavljali, da so se osebe z visoko izmerjenim inteligenčnim kvocientom, torej očitno prepoznane kot geniji, izkazale za nesposobne. Rešitev so začeli iskati v kreativnosti, ustvarjalnosti. Pobude o pospešenem iskanju novih idej so prihajale tudi iz privatne industrije (Trstenjak, 1981). Začele so se raziskave, napisane so bile številne razprave, a avtorji glede izraza ustvarjalnost ali kreativnost že od začetka niso bili enotni. Sprva so jo obravnavali kot nekaj posebnega, Trstenjak uvaja pogled, da je ustvarjanje delovanje. Ker je torej izraz neke človeške dejavnosti, tudi v družbi ne pomeni česa posebnega, odmaknjenega (Trstenjak, 1981). V tem delovanju ima pomembno vlogo reševanje problemov: bodisi odkrivanje, odpiranje problemov ali pa iskanje novih poti za reševanje že znanih problemov. Nekateri menijo, da je težje postaviti vprašanje, kot pa nanj odgovoriti. Osrednjo vlogo ima torej izvirnost, iskanje novega. To je tudi eden od osnovnih pomenov besede ustvariti – narediti nekaj na novo, česar prej ni bilo, ali pa nekaj, kar že je, preoblikovati v nekaj novega (Trstenjak, 1981).

Različno so psihologi razumeli tudi področje ustvarjalnosti. Trstenjak, ki je prvo delo o ustvarjalnosti izdal leta 1953 in v njem pisal o umetniškem ustvarjanju (kot pove že naslov *Psihologija umetniškega ustvarjanja*), je do nove izdaje slabih trideset let kasneje ustvarjalnost razširil še na znanstveno in tehniško (Trstenjak, 1981).

USTVARJALNOST, INTELIGENTNOST

Musek (1993), ki prav tako piše o ustvarjalnosti, komentira, da je lažje opisati proces ustvarjanja, kot razložiti ustvarjalnost. Ustvarjalnost povezuje z inteligentnostjo. A naloge v običajnih testih inteligentnosti so usmerjene k optimalni rešitvi, ki jo najdemo lažje ali težje (konvergentno reševanje problemov), velike, izjemne dosežke pa omogoča miselna sposobnost, s katero prihajamo do novih, nenavadnih rešitev (divergentno reševanje problemov, navdih). »Konvergentno mišljenje je podlaga inteligentnosti, divergentno mišljenje pa je podlaga drugi umski sposobnosti, ustvarjalnosti in kreativnosti. Ustvarjalnost bi lahko tako opredelili kot sposobnost učinkovitega reševanja problemov na izvirni in nov način« (Musek, 1993, str. 205.)

Se torej inteligentnost in ustvarjalnost izključujeta? Se povezujeta? Dopolnjujeta?

Lahko ju razumemo kot neodvisni lastnosti. Pri vrhunski znanstveni in tudi umetniški ustvarjalnosti pa sta gotovo trdno povezani. Hkrati mnogi izrazito ustvarjalni ljudje niso izrazito inteligentni in obratno (Musek, 1993).

Čemu torej dati prednost? Inteligentnost je za uspeh v življenju prav gotovo pomembna, a z vidika napredka ustvarjalnost še bolj.

Kam se v tem razmerju sil umešča naša šola? Verjetno se lahko strinjamo, da klasičen šolski pouk ustvarjalnost bolj zavira kot spodbuja – zlasti ko poudarja faktografijo, ponavljanje, podajanje nekih dokončnih znanj. Frontalni pouk gotovo ne predvideva ustvarjalnih izpadov. Tudi odnosi niso ravno kreativni, učitelj je učencu bolj avtoriteta kot partner v izvirnosti, sošolci posameznike, ki so izvirnejši, lahko označijo kot negativne, ker izstopajo, ustvarjalni posamezniki so po definiciji manj prilagodljivi. A v šolah, ki pri pouku poudarjajo ustvarjalnost, dobivajo najvišje ocene učenci, ki so visoko inteligentni in ustvarjalni, najnižje pa tisti, ki so neustvarjalni in nizko inteligentni. Na drugi strani v tradicionalnih šolah najvišje ocene dobivajo učenci, ki so visoko inteligentni in neustvarjalni, najnižje pa tisti, ki so nizko inteligentni in ustvarjalni (Musek, 1993). Najbrž se strinjamo, da rezultat tradicionalnih šol ni najbolj zaželen.

Tako pridemo spet na začetek – v pouk je smiselno uvajati različne pristope, tehnike, ki spodbujajo različne miselne procese, ki aktivirajo obe možganski polovici, da se čim uspešneje dopolnjujeta.

Dva tipa »hemisfernega« mišljenja (Musek, 1993, str. 216)

LEVI TIP MIŠLJENJA	DESNI TIP MIŠLJENJA
diskurzivno presojanje (analitično, racionalno)	intuitivno presojanje
pojmovne, logične operacije, govor	domišljija, imaginacija
matematični pojmi	prostorske predstave, vizualizacija, glasba
konvergentno reševanje problemov	divergentno reševanje problemov, navdih
vertikalno mišljenje	lateralno mišljenje
sukcesivnost operacij	simultanost operacij
osredotočena zavest, pozornost	nezavedno, sanjarjenje, druga zavestna stanja
reprezentiran v levi hemisferi	reprezentiran v desni hemisferi

Prav tako ne smemo pozabiti, da pri pouku sodelujemo z najstniki. To so osebe z drugačnimi možgani, kot jih imajo otroci ali odrasli. Kot piše Siegel (2015), so najstniška leta čas velikih sprememb, tako v razmišljanju, koncentraciji, načinih pomnjenja kot tudi v odločanju in navezovanju odnosov. Zaradi sprememb v možganih v najstniški dobi se v tem času oblikujejo »štiri lastnosti naše psihe: iskanje novega, vključitev v družbo, povečan čustveni naboj in ustvarjalno raziskovanje« (Siegel, 2015, str. 17). A vsaka novost ima tako pozitivno kot negativno plat. Minus iskanja novega je prav gotovo preveliko tveganje in podcenjevanje posledic, plus pa odprtost za spremembe, saj »raziskovanje novega pomeni očaranost nad življenjem« (Siegel, 2015, str. 18). Ustvarjalno raziskovanje lahko povzroči krizo identitete, večja dovzetnost za pritisk vrstnikov, kar je seveda slaba stran, a hkrati zmanjša občutek rutine, izognemo se dolgočasju ponavljajočega se vsakdana (Siegel, 2015).

Morda je tudi to težava učiteljev, ki vsekakor nismo več najstniki? Ne spodbujamo iskanja novega, ker tudi sami nismo več v iskanju novega, ker nas je že vsaj malo dotolkel naporni vsakdan, siva rutina? Ne spodbujamo ustvarjalnosti, ker tudi nam zmanjkuje manevrskega prostora za kreativnost, originalnost, nenavadnost, izstopanje? Gotovo tudi. A najbrž ne le zato, ker bi na vse to pozabili ali se nam preprosto ne bi več ljubilo, marveč tudi zato ker to »najstniško« ravnanje ne prinaša samo življenja, ki je nabito s čustvi, pozitivno energijo, vitalnostjo, veseljem, srečo, pač pa prinaša tudi spodmikanje tal pod nogami, izgubo čustvenega kompasa, duševno zmedo. In ker vemo, da je to vsakdanjik naših dijakov, ki upravičeno računajo na našo pomoč, stabilnost, treznost, premišljenost itd., smo velikokrat zares samo – odgovorni, hkrati včasih še vsakdanje dolgočasni.

KAJ TOREJ IZLUŠČITI IZ VSEGA ZAPISANEGA?

Največja zmaga je ujeti ravnotežje: učitelj kot človek, ki je suveren rutiner, a še vedno odprt za novosti, odgovoren, a z iskrico igrivosti, radoživosti, humorja. V procesu učenja in poučevanja pa učitelj skrbi za čim bolj pestro mešanico različnih pristopov, ki omogočajo čim večjo aktivnost dijakov. Še vedno v okviru učnega načrta, čeprav je ustvarjalnost v njem manj prisotna. Kljub tej očitni podhranjenosti jo je nujno čim večkrat vključiti v pouk, saj je očitno, da posredno in neposredno omogoča razvijanje vseh ciljev pouka zgodovine.

Pri svojem pouku se sprememb, posodobitev lotevam postopoma in z majhnimi koraki. Dosti lažje in bolj suvereno, če imam za sabo takšno čudovito izkušnjo kot z izdelki ob biografiji.

Iz te nad vsemi pričakovanji dobre izkušnje je razvidno, da je dijakom smiselno in potrebno čim večkrat ponuditi možnost ustvarjanja in izdelovanja izdelkov, ki so plod njihove domišljije, kreativnosti, izvirnosti. Hkrati ne vedno za oceno, ker ni potrebno in lahko ustvari neželene reakcije, celo frustracije.

S prakso izdelkov ob biografiji bom samoumevno nadaljevala. V šolskem letu 2019/2020 sem z ustvarjalnim izzivom nadgradila sklop nalog za spodbujanje kritičnega mišljenja ob delu z viri. Znova sem se našla v 19. stoletju, v izbirni temi *Vsakdanje življenje v 19. stoletju*, v poglavjih o kulturi bidermajerja in družini v stoletju meščanstva. Dijaki so morali ustvariti svoj izdelek, poustvariti izbrano sliko Jožefa Tominca. V prvem koraku so izbrali izvirnik, potem so na njegovi osnovi ustvarili lastno fotografijo. Nastala

je vrsta izvirnih reinterpretacij, pri katerih so pokazali veliko kreativnosti, humorja, obvladovanje uporabe IKT itd.

Jožef Tominc, *Družina dr. Frušića (detajl – mati in otrok)*, in Alenka Pirnat (3. f, 2019/2020).

Jožef Tominc, *Avtoportret ob oknu*, in Rok Pečnik (3. f, 2019/2020).

Jožef Tominc, *Giuseppina Dennler*, in Nika Pečnik (3. f, 2019/2020).

Jožef Tominc, *Piergiacomo in Maria Leva*, ter Nika in Rok Pečnik (3. f, 2019/2020).

Matevž Langus, *Avtoportret*, in Klara Oražem (3. f, 2019/2020).

Jožef Tominc, *Ženska s črno tančico*, in Ana Očepek (3. f, 2019/2020).

Drugi sklop spodbud je bil vezan kar na vso snov pri zgodovini 19. stoletja. To sem prakticirala že v prejšnjih letih z namigi v smislu: *Ali bi lahko ob tem, kar delamo, kaj narisali, napisali, zlepili, izdelali?*

In je nastalo nekaj drobcev.

Gaja Vidic, *Mesto pred 1. industrijsko revolucijo in po njej* (3. e, 2018/2019).

Gaja Vidic, *Jurij Vega* (3. e, 2018/2019).

Jan Hafner, *Ilirizem* (3. e, 2018/2019).

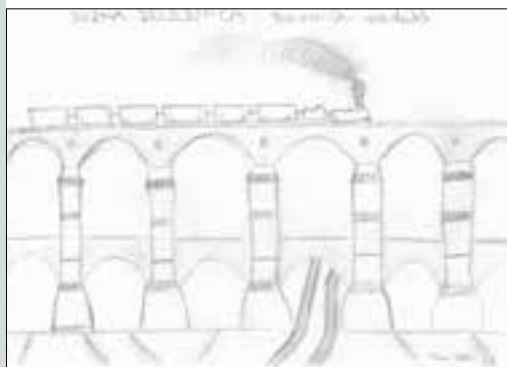

Marko Stražar, Črkarska pravda (3. e, 2018/2019).

Ajda Andrejka, Prešeren in črkopis (3. f, 2018/2019).

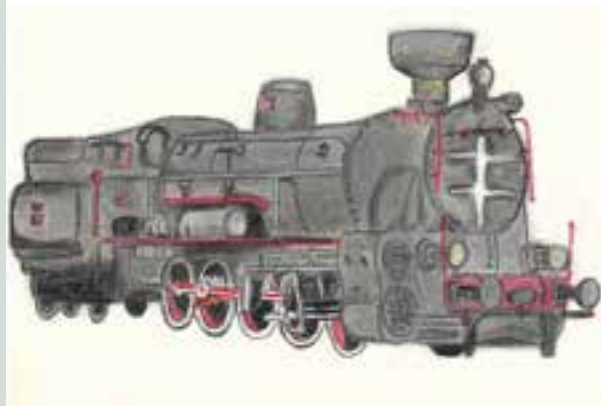
Nekaj novih drobcev je nastalo tudi v šolskem letu 2019/2020.

Tina Vide, Južna železnica, Borovniški viadukt (3. e, 2019/2020).

Eva Goropečnik, Prva industrijska revolucija (3. e, 2019/2020).

Nika Pečnik, Lokomotiva (3. f, 2019/2020).

Alenka Pirnat, Metternichov absolutizem (3. f, 2019/2020).

Rok Pečnik, Telegraf (3. f, 2019/2020).

Dijaki so očitno pripravljeni marsikaj narediti, a jim je treba to ponuditi in zagotoviti manevrski prostor. Bolj ko je pristop sistematičen, tudi povezan z ocenami, večji je odziv. Opažam pa tudi, da se dijaki, ki jih učim, večinoma izražajo skozi likovno umetnost: nastajajo risbe, kipi, akvareli, kakšen kolaž, večkrat izdelajo maketo, zadnje čase ustvarjajo meme.

Besedna umetnost, je dosti manj prisotna, čeprav jih še najbolj spodbujam v to smer, ker tudi sama kdaj kaj napišem. Pri obravnavanju prve polovice 19. stoletja, ko pride na vrsto Prešeren, dijake prav vztrajno provociram, naj vendar napišejo kak sonet. Že ob omembi se v glavnem samo nasmehnejo, ob namigu, da bi bila vsebina vezana na zgodovino 19. stoletja, pa večinoma sklenejo, da ne bodo niti poskusili. Včasih potem dobim kak verz ali dva, pesmico, ki se rima zelo na silo, morda haiku. V šolskem letu 2019/2020 pa sta nastala kar dva soneta:

Marčna revolucija se začinja,
meščani hitijo v krvavi boj,
da določijo politični stroj,
saj jim je dovolj bledega življenja.

Italijani, Slovenci, Hrvati,
vsi svoj politični program dobijo,
nekateri pa še avtonomijo,
da se celotna nacija pobrati.

Revoluciji sledil je nov udar,
protirevolucija imenovan,
ki za novosti mu ni bilo nič mar.

Moč starih oblasti prišla je na dan,
revolucijo zatrl je sam kralj
in tako nove ideje odgnal stran.

Rok Pečnik, 3. f

Ljudje iz devetnajstega stoletja,
znani in manj znani, ampak ugledni,
v svojih izumih izredno dosledni.
O njih lahko bi brali desetletja.

Narodni buditelji, čebelarji,
matematiki in izumitelji,
gozdarski strokovnjaki, znanstveniki,
topovski častniki, učitelji.

Jurij Vega bombni možnar da v dar,
Ressel skonstruira ladijski vijak,
osmice kranjskih čebel so Janši mar.

Da v slovenščini se uči dijak,
želel je reformator Kumerdej
ali vsaj da pismen postane prav vsak.

Nika Pečnik, 3. f

Zala Kralj Serša, Ko profesorica na testu vpraša, koga vidimo na sliki (3. e, 2019/2020).

SKLEP

Ustvarjalnost je proces in tip mišljenja, ki ga moramo pri pouku sistematično spodbujati. V učnem načrtu za zgodovino je na obrobju, poudarek je na spodbujanju kritičnega mišljenja, ki je značilno za levo možgansko polovico. Takšen je tudi moj pouk, kar zadnja leta popravljam oziroma dopolnujem. Ostajajo pristopi, s katerimi dijaki razvijajo ustno in pisno izražanje, veščine analiziranja, interpretiranja, zbiranja in izbiranja virov, argumentiranja, skratka kritičnega mišljenja. Hkrati poskušam ustvariti tudi čim več možnosti za domišljijo, kreativnost, izvirnost, razmišljanje zunaj okvirjev. Ne le zato, ker razvijamo procese, ključne za napredek posameznika in celotne družbe, ampak tudi zato, ker se dijaki tako dobro odzivajo. S to prakso bom nadaljevala. V 3. letniku, pri učenju 19. stoletja, sem že našla nekaj manevrskega prostora pri izdelku ob biografiji in dodatnih nalogah. V 2. letniku bom ustvarjalnost – izdelek za oceno – dodala k nastopom. V 1. letniku bo kreativnost ostala kot izbirna možnost. Če bomo ustvarjalnost uspešno in sistematično umestili v prva tri leta, predvidevam, da bodo dijaki v 4. letniku začeli sami prepoznavati izzive, postavljati nova vprašanja in odgovarjati z izvirnimi kreativnimi, ustvarjalnimi rešitvami. Tak pouk, ki vključuje razvijanje vseh miselnih procesov, ni le najboljša možnost, ampak tudi želja in pričakovanje, da se dijaki razvijajo kompleksno in celovito.

VIRI IN LITERATURA

- Brodnik, V. (2005). Novi pogledi na poučevanje, preverjanje in ocenjevanje znanja pri pouku zgodovine. V: Brodnik, V. (ur.). (2005). *Kako do bolj kakovostnega znanja zgodovine*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 5–66.
- Brodnik, V. (2019). Avtentično učenje zgodovine. *Zgodovina v šoli* 27 (1), str. 3–18.
- Crawford, A., Saul, W., Mathews, S. R. in Makinster J. (2005). *Teaching and Learning Strategies for the Thinking Classroom*. New York: The International Debate Education Association.
- Jaušovec, N. (1987). *Spodbujanje otrokove ustvarjalnosti: priročnik za učitelje, študente in starše*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Musek, J. (1993). *Osebnost pod drobnogledom*. Maribor: Obzorja.
- Rupnik Vec, T. in Kompare, A. (2006). *Kritično mišljenje v šoli. Strategije poučevanja kritičnega mišljenja*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Rupnik Vec, T. (2018). Učenje veščin kritičnega mišljenja – ne le vzgojno-izobraževalna možnost, temveč temeljna pravica vsakega učenca. *Zgodovina v šoli* 26 (1), str. 3–17.
- Russell, P. (1986). *Knjiga o možganih*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Trstenjak, A. (1981). *Psihologija ustvarjalnosti*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Trškan, D. (2016). *Didaktika zgodovine 1996–2016 (Prispevki k zgodovini v šoli)*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Kompetenčni okvir podjetnosti*. (2016) Pridobljeno s <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC101581/lfna27939enn.pdf>.
- Učni načrt. Zgodovina. Gimnazija*. (2008). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2009/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_zgodovina_280_ur_gimn.pdf.

Mag. Aleksandra Boldin
Gimnazija Slovenske Konjice

VKLJUČEVANJE LOKALNE ZGODOVINE V POUK ZGODOVINE S PRIMERI DOBRE PRAKSE UČENJA Z AVTENTIČNIMI NALOGAMI ZA SPODBUJANJE USTVARJALNOSTI PRI POUKU ZGODOVINE

Mag. Aleksandra Boldin, MSc
Grammar School Slovenske Konjice

INCLUDING LOCAL HISTORY IN HISTORY CLASS WITH GOOD PRACTICE EXAMPLES OF LEARNING WITH AUTHENTIC TASKS FOR FOSTERING CREATIVITY IN HISTORY CLASS

IZVLEČEK

V prispevku predstavljamo primere sodobnega učenja zgodovine, ki vključuje različne pristope, med katere uvrščamo avtentično učenje, ki se nanaša na resnične življenjske situacije oz. njihove simulacije. Kot primer dobre prakse predstavljamo obravnavo lokalne zgodovine v pouk zgodovine z vključevanjem sodobnih učnih pristopov ter uporabo informacijsko-komunikacijske tehnologije (pametna očala za obogateno resničnost in aplikacije za telefone na primeru Žižke kartuzije). Ključne kompetence iz posodobljenega učnega načrta za predmet zgodovina na gimnazijah temeljijo na evropskih kompetencah za vseživljenjsko učenje. Tudi predstavljeni primeri dobre prakse vključujejo kompetence vseživljenjskega učenja.

Ključne besede: ustvarjalnost pri zgodovini, lokalna zgodovina, IKT, sodelovalno učenje, vseživljenjsko učenje avtentične naloge

ABSTRACT

The article presents examples of modern teaching techniques used in history class, which are based on different approaches. One of them is authentic learning, i.e. learning through applying knowledge in real-life or simulated contexts and situations. One good practice example is including local history in history class with the help of modern teaching techniques and ICT (augmented reality smart glasses and smartphone application for the Žižce Carthusian Monastery). The key competences from the updated secondary school history curriculum are based on the European lifelong learning competences. The good practice examples described in the article also include lifelong learning competences.

Keywords: creativity in history class, local history, ICT, collaborative learning, lifelong learning, authentic tasks

UVOD

Na Gimnaziji Slovenske Konjice smo ustvarjalnost pri pouku zgodovine razvijali z avtentičnim učenjem pri projektnem učnem delu (obvezne izbirne vsebine). Avtentično učenje vključujemo tudi v interni del splošne mature pri zgodovini (ekskurzija) in pri nacionalnem in evropskem projektu *Dnevi evropske kulturne dediščine*.

Kot najbolj priljubljene med dijaki izpostavljamo naslednje primere avtentičnega učenja:

- avtentično učenje z zgodovinskimi listinami in zemljevidi;
- obeležitev zgodovinskih prelomnic (uprizoritev zborovanja kmetov v Konjicah ob 500. obletnici slovenskega kmečkega upora 1515, 100. obletnica konca prve svetovne vojne: *Odmevi na Konjiškem*);
- razglednica kot zgodovinski vir in aktualizacija (*mail art* kot sodobna »*karikatura* – *odraz časa*«);
- digitalna zgodba kot revitalizacija kulturne dediščine;
- aplikacija za obogateno resničnost za Žičko kartuzijo (aplikacija obogatene resničnosti za pametna očala in pametne telefone).

OPIS IN UTEMELJITEV POTEKA AKTIVNOSTI

Pričakovani dosežki vključujejo vsebinska znanja, ki se nanašajo na slovensko narodno identiteto v različnih zgodovinskih obdobjih. Pri procesnih znanjih sta izpostavljena interpretacija zgodovinskih virov in multiperspektivizem. Pri reševanju nalog se je pri dijakih zelo izražala veščina argumentiranja in razvijanja zgodovinskega načina mišljenja. Odnosno znanje so izgrajevali prek analize konkretnih primerov iz virov s poudarkom na lokalni zgodovini in ob tem razvijali pozitiven odnos do ohranjanja spomina na zgodovinsko-kulturno dogajanje iz različnih zgodovinskih obdobj. Različne naloge so od dijakov zahtevale različne miselne procese: sklepanje, argumentiranje, utemeljevanje, primerjanje, poleg tega pa razvijanje ključnih kompetenc: sporazumevanje v maternem jeziku, ki so ga razvijali z ustrezno rabo zgodovinske terminologije, kar se je še posebej izražalo pri pisanju eseja. Socialne in državljanske kompetence so razvijali s kulturo dialoga v diskusiji in z argumentiranjem; kulturno zavest in izražanje pa s pozitivnim odnosom do ohranjanja spomina na zgodovinsko-kulturno dogajanje in tudi prek popularizacije zgodovinskih dogodkov. Kompetence v znanosti so dijaki razvijali prek vzročno-posledičnega mišljenja ter sklepanja z dokazi iz virov; učenje učenja z razvijanjem veščin pri delu z zgodovinskimi viri in s samorefleksijami, digitalna pismenost pa se je pri dijakih izražala z uporabo tablic in pametnih telefonov pri iskanju drugih virov in informacij na spletu.

VKLJUČEVANJE LOKALNE ZGODOVINE V POUK ZGODOVINE

Ključne kompetence iz posodobljenega učnega načrta za predmet zgodovina na gimnazijah temeljijo na evropskih kompetencah za vseživljenjsko učenje.

Vključevanje lokalne zgodovine v pouk zgodovine vključuje kompetence vseživljenjskega učenja:

- *sporazumevanje v maternem jeziku* (delo z zgodovinskimi viri, uporaba zgodovinske terminologije, različne oblike komunikacije);
- *sporazumevanje v tujih jezikih* (branje zgodovinskih listin; vključevanje v mednarodne projekte);
- *digitalna kompetenca* (uporaba IKT);
- *matematična kompetenca ter osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji* (datiranje in orientacija v zgodovinskem času);
- *socialne in državljanske kompetence* (človekove pravice, kultura dialoga in strpnosti);
- *samoiniciativnost in podjetnost* (inovativnost in ustvarjalnost, sodelovalno in timsko delo);
- *kulturna zavest in izražanje* (pozitiven odnos do ohranjanja in varovanja kulturne dediščine) (Brodnik, 2010, str. 17–18).

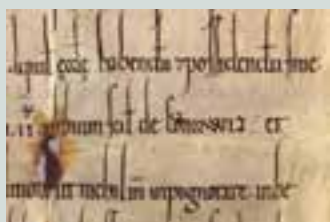
Avtentično učenje vključuje vsebinski učni cilj, ki se nanaša na razumevanje zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov ter procesne učne cilje, kot so delo z zgodovinskimi viri, sodelovanje in komuniciranje ter kritično mišljenje (primerjanje, razvrščanje, sklepanje, odločanje, analiza perspektiv itd.). Med odnosnimi cilji pa so v ospredju razvijanje pozitivnega odnosa do ohranjanja in varovanja kulturne dediščine ter razvijanje socialnih in komunikacijskih veščin pri sodelovalnem delu. Izbrane so bile učne vsebine iz različnih obveznih in izbirnih tem učnega načrta:

- *Prazgodovinska in antična kulturna dediščina na tleh današnje Slovenije* – 1. letnik (OBVEZNA ŠIRŠA TEMA)
- *Razvoj zgodovinskih dežel in Slovenci* – 2. letnik (OBVEZNA ŠIRŠA TEMA)
- *Načini življenja na podeželju in v mestih na tleh današnje Slovenije od 11. do 18. stoletja* – 2. letnik (IZBIRNA ŠIRŠA TEMA)
- *Med demokracijo in totalitarizmom* – 4. letnik (OBVEZNA ŠIRŠA TEMA)

(Učni načrt, 2008.)

PRIMER 1: ZGODOVINSKE LISTINE – PRVA OMEMBA KRAJA V PISNIH VIRIH

Zgodovinske listine so pomemben vir učenja zgodovine. Učitelji do njih dostopajo preko arhivov, muzejev, knjižnic in znanstvenoraziskovalnih institucij. Moderna informacijska tehnologija pa mnogokrat omogoča e-dostope. Tako učitelji pripravljamo lastne delovne liste (obvezna širša tema: *Zakaj je pomembna zgodovina?*), ki vključujejo zgodovinske listine.

Listina oglejskega patriarha
Pelegrina iz leta 1146.
(Vir: Sankt Paul im Lavanttal, Stiftsarchiv
Urkunden St. Paul 5: 1146.)

NALOGE za dijake:

- Kdaj je bila listina izdana?
(Pomembno: listine, v katerih se kraj prvič pisno omenja.)
- Kdo je listino izdal?
- Iz listine izpiši poimenovanje kraja.
- Kaj je v listini zapisano?
(Na podlagi interpretacij zgodovinskih listin v literaturi lahko dijaki poiščejo vsebino listin in poskusijo listino prebrati v izvirnem jeziku ter tako pridobivajo veščine tujih jezikov.)

PRIMER 2: ZGODOVINSKI ZEMLJEVID – VIR ZA (LOKALNO) ZGODOVINO

Zgodovinski zemljevid služi za prostorsko orientacijo. Digitalizirano in georeferencirano gradivo slovenskega ozemlja lahko poiščete tudi na portalu dLib.si.

NALOGE za dijake:

- Kdaj je nastal zemljevid?
- Od kod ime Tabula Peutingeriana?
(Dijaki si lahko pomagajo s svetovnim spletom. Učitelji jih opozorijo na verodostojne in neverdostojne spletne strani.) (Brodnik, 2018, str. 23–24.)
- Na zemljevidu poišči naselbino, ki je v antiki stala v bližini našega mesta.
- Kako se je naselbina imenovala v antiki?

Tabula Peutingeriana, rimski cestni zemljevid iz 4. stoletja
(Vir: Wikimedia Commons.)

PRIMER 3 A: OBELEŽITEV ZGODOVINSKEGA DOGODKA – SLOVENSKI KMEČKI UPOR 1515: ZBOROVANJE V KONJICAH

AVTENTIČNA NALOGA

Pri obeležitvi zgodovinskega dogodka *Zborovanje kmetov v Konjicah 1515* so dijaki aktivno sodelovali v avtentičnih učnih situacijah (igre vlog), saj so igrali na množični javni prireditvi – uprizoritev kmečkega upora ob 500. obletnici slovenskega kmečkega upora 1515 (Slovenske Konjice, 19. 4. 2015) (Boldin, 2016, str. 108–115).

NALOGA za dijake

Omenjene aktivnosti so poleg načrtovanega učnega procesa pripomogle k poglobljenemu razumevanju širše teme *Razvoj zgodovinskih dežel in Slovenci* (učna tema: *Gospodarski položaj kmečkega prebivalstva in kmečki upori*), kar je bilo še posebej izraženo pri skupni diskusiji in individualnem delu – pisanju zgodovinskega eseja. Pri eseju so dijaki poleg zgodovinskega znanja in razmišljanja vključevali tudi sociološke poglede na obravnavano temo (medpredmetna povezava).¹

Množična uprizoritev kmečkega upora ob 500. obletnici slovenskega kmečkega upora 1515 (Slovenske Konjice, 19. 4. 2015) (Osební arhiv: mag. Aleksandra Boldin.)

PRIMER 3 B: OBELEŽITEV ZGODOVINSKIH PRELOMNIC – 100. OBLETNICA KONCA PRVE SVETOVNE VOJNE: ODMEVI NA KONJIŠKEM

Kot primer avtentičnega učenja predstavljamo sodelovanje dijakov pri obeležitvi zgodovinskih prelomnic – 100. obletnica konca prve svetovne vojne na Konjiškem: Odmevi na Konjiškem (8. 11. 2018).

Tiskano vabilo na otvoritev razstave – 100. obletnica konca 1. svetovne vojne: Odmevi na Konjiškem (Osební arhiv: mag. Aleksandra Boldin.)

¹ Več primerov za delo pri pouku zgodovine v članku: Boldin, A. (2016). Vseslovenski kmečki upor 1515: zborovanje v Konjicah – delo z zgodovinskimi viri. *Zgodovina v šoli*, 24 (3-4), str. 54–59.

Dijaki so na prireditvi ob otvoritvi razstave sodelovali z recitalom. Izbrali smo vir, ki se nanaša na baronico Adelmo von Vay, veliko konjiško humanitarko (Boldin in Ciglencički, str. 13–86).

»Moj zdravnik,
v ženski podobi,
cveti v redki lepoti,
v ljubezni do bližnjega zdravi,
obrača se k Božji dobroti.

Polaga nežno roko
in v mislih ji teče molitev,
čez to spušča se Božje oko
in bliža se bolnemu ozdravitev.

Še več s čaranjem napravi;
pameten je njen nasvet,
na daljavo zdravi
s kosom vate, ki je s silo prežet.

Tudi nam vato je poslala,
da bi jo k bolniku položili,
ki ji prej z uroki je ljubezni dala
s svojim blagoslovom.²

Razstava je bila odprta na dvorcu Trebnik v Slovenskih Konjicah od novembra 2018 do aprila 2019. Dijaki 4. letnika, ki so leta 2019 opravljali maturo iz zgodovine, so bili prisotni na prireditvi. Preostali dijaki 4. letnika so razstavo pod strokovnim vodstvom profesorice obiskali v času učne ure zgodovine (obvezna širša tema: *Razvoj demokracije*; učna tema: *Prva svetovna vojna*). Poleg razstavljenih predmetov, vojnih razglednic, fotografij z bojišč ter konjiških bolnišnic Christiane Lazarett so bila razstavljena tudi pisma vojakov ter posamezne strani dnevniških zapisov vojakov s Konjiškega. Vključeno je bilo tudi arhivsko gradivo Nadškofijskega arhiva Maribor (skenirane zgodovinske listine, ki se za vojno obdobje nanašajo na Konjice) ter *Konjiška matična knjiga umrlih* (skenirane posamezne strani, ki se nanašajo na umrle vojake iz konjiških bolnišnic Christiane Lazarett in Lazarett 2).

NALOGA za dijake zaključnega letnika:

- S pomočjo eksponatov in pisnega gradiva z razstave napišite poročilo z razstave – 100. obletnica konca 1. svetovne vojne: *Odmevi na Konjiškem*.

NALOGA za dijake, ki opravljajo maturo iz zgodovine:

- S pomočjo eksponatov in pisnega gradiva z razstave napišite zgodovinski esej z naslovom: *Konec 1. svetovne vojne: Odmevi na Konjiškem*.

² Vay-Wurmbrand, A. (1900), *Aus meinem Leben I.-II. Ein Spiegelbild meines Lebens, meines Thun's und Lassen's, Erinnerungen, Mediumistisches, Humoristisches etc. in 365 Tagen*. Berlin: Verlag der Hofbuchhandlung von Karl Siegmund, str. 212–213.

PRIMER 4: RAZGLEDNICA KOT ZGODOVINSKI VIR IN AKTUALIZACIJA

Stare razglednice so pomemben zgodovinski – slikovni vir za vključevanje v pouk zgodovine, od konca 19. stoletja pa vse do sodobnosti. Ustvarjalci so jih mnogokrat uporabljali v domoljubne, propagandne in celo ideološke namene. Hrbtne strani razglednic s pisanimi besedili predstavljajo tudi pisni vir.

NALOGE za dijake:

- V katerem obdobju je bila razglednica izdana?
- Kdo je bil založnik razglednice?
- Kakšna je vsebina sprednje strani razglednice? Kakšno je njeno sporočilo?
- Kdaj je bila razglednica poslana in kam?
- Poskusi prebrati zapis na hrbtni strani razglednice. (Pomagaj si z znanjem nemškega jezika.)
- Informacije na razglednici poveži z zgodovinskim dogajanjem v tem obdobju.

NALOGE za dijake – razglednica kot aktualizacija:

- Primerjaj sedanje podobo kraja s podobo na razglednici. Ugotovi spremembe in razloži razvoj kraja skozi zgodovinska obdobja.
- Iz fotokopiranih starih razglednic in drugega gradiva (npr. literarnih besedil, časopisnih člankov ipd.) lahko izdelate *mail art*, s katerim opozorite na aktualno družbeno dogajanje.

Žička kartuzija: razglednica
(Osebni arhiv: Bojan Padežnik.)

PRIMER 5: DIGITALNA ZGODBA: KO LEGENDA ZAŽIVI (DELO NA TERENU S POMOČJO LJUDSKIH LEGEND IN ZGODOVINSKIH VIROV)

Današnje generacije dijakov so vešče uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije, zato si lahko pri pouku pomagamo z novo tehnologijo.

Konjiška legenda
(Vir: Freska M. Lamovca v Mestni galeriji
Riemer, Slovenske Konjice.)

Predstavljamo primer, kjer so dijaki s pomočjo IKT oživel staro konjiško legendo o zmaju na Konjiški gori. Pri vsebini so si pomagali z zapisanimi legendami,³ slikovnim gradivom, pisnimi in materialnimi viri. Digitalne zgodbe so posneli na terenu s pomočjo pametnih telefonov. Dodali so zvočne efekte in besedilo. Nekateri so si pri snemanju pomagali z dronom. Po končanem terenskem delu sta v naslednjih dneh v učilnici sledila ogled digitalnih zgodb in skupinska diskusija za dijake 1. letnika (obvezna širša tema *Zakaj je pomembna zgodovina?*). Najboljše digitalne zgodbe smo javno predstavili na zaključni prireditvi Gimnazije Slovenske Konjice ob *Dnevih evropske kulturne dediščine* (oktober 2017).

Z digitalno zgodbo smo sodelovali tudi na mednarodnem kreativnem tednu v Škofji Loki (april 2017) – *HEKATON: DISTORY – DIGITAL STORIES OF SMALL HISTORIC TOWNS*, kjer so bili dijaki za svojo zgodbo nagrajeni. Sodelovala je ekipa 3. letnika.

NALOGA za dijake:

- Poišči ustne in pisne vire o konjiški legendi ter jih poveži z zgodovinskimi dejstvi v pisnih virih. Pri terenskem delu vključi še kak materialni vir in s pomočjo informacijsko-komunikacijske tehnologije ustvari digitalno zgodbo.

SKUPINSKA DISKUSIJA:

- Nekateri zgodovinski dogodki, osebnosti in pojavi so se v zgodovinskem spominu ohranili v »zgodbi«. Navedi nekaj primerov teh »zgodb« in oceni pomen teh zgodb v odnosu do zgodovinskih dejstev, mnenj, sklepov in razlag.

PRIMER 6: OBOGATENA RESNIČNOST ZA ŽIČKO KARTUZIJO

Leta 2018 se je Gimnazija Slovenske Konjice z Občino Slovenske Konjice in Splošno knjižnico Slovenske Konjice vključila v projekt *Zelena digitalna doživetja na destinaciji Rogla – Pohorje*. Projekt sta sofinancirali Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega sklada za regionalni razvoj.

Dijak Gimnazije Slovenske Konjice Miha Žnidarič (informacijsko modeliranje) in profesorica Aleksandra Boldin (vsebinski strokovni del) sta sodelovala pri razvijanju aplika-

³ Boldin, A. (2004). *Konjice: z legendo skazi zgodovino do sodobnosti*. Slovenske Konjice: Občina Slovenske Konjice in Zgodovinsko društvo Konjice.

cije za pametna očala, pametne telefone in tablice, ki so ju v podjetjih CtrlArt Ljubljana in Podjetniškem inkubatorju Kočevje v projektu *TravelAR Slovenija* razvijali za Žičko kartuzijo. Tako so s pomočjo tehnologije AR (obogatena resničnost) »oživelili« cerkev, menihe, meniško celico in legendo o nastanku kartuzije.

AVTENTIČNA UČNA SITUACIJA

Z dijaki 3. letnika smo v Žički kartuziji jeseni 2019 pripravili učno uro (obvezna širša tema: *Razvoj zgodovinskih dežel in Slovenci*; učni sklop: *Srednjeveška kulturna dejavnost Slovenskem*) z avtentičnimi pristopi učenja s pametnimi očali, tablicami in telefoni ter avdiovodniki. Dijaki so pri učenju razvijali tudi ustvarjalnost, saj so iskali nove izvirne rešitve naloge v okviru avtentične učne situacije.

NALOGA za dijake:

Dijaki so po zaključenem terenskem delu – učni uri zgodovine z avtentičnim učenjem v Žički kartuziji napisali poročilo.

Obogatena resničnost za Žičko kartuzijo

(Vir: Pridobljeno s <https://www.facebook.com/kartuzijazice/posts/2055624377899402>.)

KAZALNIKI AVTENTIČNOSTI ZA PREDSTAVLJENE PRIMERE

- Ustrezanje resničnemu življenju – aktivnosti izhajajo iz resničnega življenja.
- Omogočanje reševanja problema, ki ni lahko rešljiv oz. odgovori niso očitni. Za reševanje problema je načrtovanih več plasti nalog, katerih postopno reševanje vodi k rešitvi problema.
- Naloga je zasnovana tako, da omogoča več časa za reševanje.
- Vključevanje raznolikih in večperspektivnih virov, ki od dijaka zahtevajo ločevanje uporabnih informacij od neustreznih, pomembnih od manj pomembnih.
- Sodelovanje med dijaki.
- Refleksija učenja ter glede na opažanja refleksije postavljanje novih ciljev in izboljšav učenja.
- Medpredmetno povezovanje, ki dijakom omogoča povezovanje znanja in veščin več predmetov.
- Naloga vključuje tudi aktivnosti za formativno spremljanje in vrednotenje znanja, ki omogočajo izboljševanje učnih dosežkov glede na namene učenja in kriterije uspešnosti.
- Rezultat avtentične naloge in aktivnosti je konkretni izdelek.
- Omogoča različne odgovore oz. interpretacije in učne dosežke kot rezultat rešenega problema (Brodnik, 2019, str. 5–6).

Aplikacija obogatena resničnost ta Žičko kartuzijo

(Foto: mag. Aleksandra Boldin.)

VTISI DIJAKOV IN PREDNOSTI AVTENTIČNEGA UČENJA:

- poglobitev znanja, manj učenja »na pamet«,
- delo z zgodovinskimi viri, terensko delo in avtentično učenje je zanimivo,
- aktivnost in samoiniciativnost dijakov,
- sodelovalno učenje med dijaki in profesorji ter medpredmetno povezovanje,
- prepoznavnost šole (dijakov in profesorjev) v okolju,
- revitalizacija kulturne dediščine – prispevek k njeni popularizaciji med mladimi generacijami,
- pozitiven odnos do ohranjanja in varovanja kulturne dediščine idr.

SKLEP

Učni načrt za zgodovino v gimnaziji je vsebinsko bogat in omogoča vključevanje lokalne zgodovine skozi sodobne oblike poučevanja z vključevanjem informacijsko-komunikacijske tehnologije. Z oblikami avtentičnega učenja, ki vključujejo zgodovinske vire, spodbujamo kritično mišljenje in laže dosegamo procesne in odnosne učne cilje iz učnih načrtov za zgodovino, saj je znanje poglobljeno in osmišljeno. Vključevanje informacijsko-komunikacijske tehnologije pa pripomore k popularizaciji zgodovine med mladimi generacijami in k pozitivnemu odnosu do ohranjanja in varovanja kulturne dediščine ter spodbuja ustvarjalnost mladih.

LITERATURA

- Boldin, A. (2004). *Konjice: z legendo skozi zgodovino do sodobnosti*. Slovenske Konjice: Občina Slovenske Konjice in Zgodovinsko društvo Konjice.
- Boldin, A. (2016). »Leukhup, leukhup, leukhup, leukhup woga gmaina«. V: *Konjice: 870 let prve pisne omembe*, Slovenske Konjice: Občina Slovenske Konjice, str. 108–115.
- Boldin, A. (2016). Vseslovenski kmečki upor 1515: zborovanje v Konjicah – delo z zgodovinskimi viri. V: *Zgodovina v šoli*, 24 (3-4), str. 54–59.
- Brodnik, V. idr. (2010). *Posodobitve pouka v gimnazijski praksi*. ZGODOVINA. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Brodnik, V. idr. (2018). *Formativno spremljanje pri ZGODOVINI*. Priročnik za učitelje. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Brodnik, V. (2019). Avtentično učenje zgodovine. V: *Zgodovina v šoli*, 27 (1), str. 3–18.
- Likovič, J. idr. (1972). *Zgodovina cest na Slovenskem*. Ljubljana: Republiška skupnost za ceste.
- Vay-Wurmbrand, A. (1900). *Aus meinem Leben I.-II. Ein Spiegelbild meines Lebens, meines Thun's und Lassen's, Erinnerungen, Mediumistisches, Humoristisches etc. in 365 Tagen*. Berlin: Verlag der Hofbuchhandlung von Karl Siegmund.
- Učni načrt. *Gimnazija. Zgodovina*. (2008). Obvezni predmet (modul 280 ur). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.

VIRI

- Listina oglejskega patriarha Pelegrina iz leta 1146 (Sankt Paul im Lavanttal, Stiftsarchiv Urkunden St. Paul 5: 1146).
- Množična uprizoritev kmečkega upora ob 500. obletnici slovenskega kmečkega upora 1515 (Slovenske Konjice, 19. 4. 2015). (Osebni arhiv: mag. Aleksandra Boldin).
- Žička kartuzija: razglednica. (Osebni arhiv: Bojan Padežnik).
- Obogatena resničnost za Žičko kartuzijo. Pridobljeno s <https://www.facebook.com/kartuzijazice/posts/2055624377899402>.

Rroza, 2014, Ikarjev padec

(Vir: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:04_-_The_fall_of_Icarus.jpg)

Mojca Logar
Biotehniški center Naklo

BREZČASNA SPOROČILA

Mojca Logar
Biotechnical Centre Naklo

TIMELESS MESSAGES

IZVLEČEK

Brezčasna sporočila so tista, ki jih lahko uporabljamo kadarkoli, s komerkoli in kjerkoli na svetu, če imamo primerne sogovornika. Taka sporočila so lahko frazemi – besedne zveze v prenesenem pomenu. Izhajajo iz grške in rimske mitologije, nanašajo se na zgodovinske dogodke in dejstva iz grške in rimske zgodovine, veliko jih izvira iz Svelega pisma in srednjega veka, nastajajo pa tudi v sodobnem času. Uporabni so v vsakdanjem življenju, zasledimo jih v novinarskem jeziku, v političnih pogovorih, srečujemo jih v marketinških oglasih in seveda v književnosti in literaturi. Frazemi so univerzalna govorica, ki imajo enak pomen v vseh jezikih. Eden od temeljev gimnazijske izobrazbe je splošna izobrazba z znanjem, veščinami in kompetencami, ki so uporabni in življenjski. Dijaki morajo frazeme prepoznati in jih predstaviti v realni situaciji. Izberejo lahko poljuben način glede na to, kakšen tip osebnosti so in kakšen način učenja jim ustreza. Njihova ustvarjalnost pri tem nima meja. Tako so nastali spisi, pesmi, haikuji, križanke, rebusi, stripi, sestavljanke, družabne igre, slike, lov za skritim zakladom, snemali so kratke filme. Ko učenje poteka na njim lasten in zabaven način, je posledično znanje samo po sebi umevno.

Ključne besede: frazemi, univerzalna govorica, ustvarjalno učenje, znanje za življenje

ABSTRACT

Timeless messages are those that can be used anytime, with anyone and anywhere in the world – provided there is the right person to converse with. These messages can be idioms, i.e. phrases or expressions with a figurative, non-literal meaning. Their origin can be Greek and Roman mythology, in which case they refer to historical events and facts from Greek and Roman history, and many of them also come from the Bible and the Middle Ages, but they continue to be created even today. Idioms are commonly used in everyday life, for example in the press, political speeches, marketing ads, and of course literature. They are a universal language that has the same meaning in all languages. A general over-all education with useful, lifelong knowledge, skills and competences is the cornerstone of the general upper secondary school education. Students are required to identify idioms and apply them to real-life situations. They can select any form depending on their personality and preferred way to learn. Their creativity has no limit – they have created essays, poems, haiku poems, crosswords, rebuses, comics, puzzles, board games, pictures, treasure hunts and short films. When learning in their own and fun ways, they learn easily.

Keywords: idioms, universal language, creative learning, lifelong learning

UVOD

Ustvarjalnost pri dijakih, ki bi jo spodbujali pri pouku zgodovine, je morda večšina ali kompetenca, ki jo profesorji v bitki s časom in veliko količino snovi premalo razvijamo. Zdi se, da je poznavanje velike količine snovi, obvladovanje dela z viri in kritično mišljenje za pouk zgodovine in seveda dijake, ki gredo prek tega procesa tisto, kar želimo predati, naučiti, in kar na končnih preizkusih znanja tudi preverjamo. Vse, kar je več, je v pristojnosti posameznega učitelja. Ustvarjalnost in svoboda pa nimata meja in zdi se, da profesor, ki mu je to blizu, pri tem nima nikakršnih omejitev in preprek, na drugi strani tudi nima veliko spodbud, primerjav, zgledov.

Ustvarjalno mišljenje je kompleksno mišljenje, za katerega so značilni višji miselni procesi, ki vodijo k izvirnim idejam in rešitvam (Jurišević 2009). Imeti znanje, ki porodi idejo, je poglobitna naloga ustvarjalnega mišljenja. Največ rojenih idej izgine nazaj v naše globine. Potlačimo jih, skrijemo, da bi v konformni družbi, v kateri živimo, ostali sprejeti, normalni, priznani. Lažje je živeti brez »divjih« idej, ki bi jih drugi morda razglasili za zdrse, napake, motnjo (Jenko, 2019). Prav tukaj ima učitelj dolžnost dijake spodbujati pri njihovih drznih idejah, sicer ostane pouk na nivoju povedanega in naučenega, od nas pričakovanega in za to nagrajenega z ustrežno oceno. Pri spodbujanju ustvarjalnosti se mora učitelj soočiti z najtežjo nalogo, kako ustvarjalne izdelke oceniti.

Frazemi so besede v prenesenem pomenu, ki izvirajo iz grške in rimske mitologije, srednjeveške zgodovine, so posledica zgodovinskih dogodkov iz bližnje preteklosti in jih uporabljamo tudi danes. Pri pouku zgodovine se srečamo z njimi že v prvem letniku, kjer antika postreže s celo paleto frazemov iz grške in rimske zgodovine ter mitologije. Nadaljujejo se pri obravnavi srednjeveških poglavij in renesanse. Tudi nekateri zgodovinski kraji, dogodki in osebnosti v 19. in 20. stoletju so postali simbolni (Piemont, Quisling, Waterloo, Caporetto). Sicer se dijaki s frazemi srečajo pri pouku slovenskega jezika in večkrat kot se snov prepleta pri različnih predmetih, večja je verjetnost, da bodo vsebino dijaki zares usvojili in jo bodo v vsakdanjem življenju uporabljali, kar pa je glavni namen znanja.

PRIMERI PREDSTAVITVE FRAZEMOV

Zbrala sem več kot 60 različnih frazemov, ki se jih morajo dijaki naučiti. Lahko bi ostala na nivoju nauči se frazeme ali prepoznav njihov pomen. Nekaj podobnega kot nepravilni glagoli ali formule. Iz naučenega preidemo v večščino, ko je treba frazeme uporabiti v vsakodnevnem izražanju, pisanju pisnih sestavkov, esejev, pesmi idr. In preidemo v ustvarjalnost, ko jim damo nalogo, predstavite jih na svoj način, ki je vam najbolj všeč. Preverjanje frazemov je prva naloga v vsaki kontrolni nalogi od prvega do tretjega letnika (zgodovino poučujem v strokovni gimnaziji).

Nastale so čudovite umetnine, zgodbe, družabne igre. Dijaki pri tem nimajo omejitev, njihova domišljija je neskončna in vsako leto nastanejo novi primerki, ki dopolnijo zbirko didaktičnih iger. Frazeme lahko predstavijo v skupini od dva do pet, torej lahko poteka timsko ali individualno delo. Naučiti se morajo vseh 60 frazemov, predstavijo pa jih pet in temu ustrezno več, kolikor večji je tim.

Križanke, rebusi, delovni listi

Prva leta so se mi zdele križanke, rebusi in delovni listi zelo ustvarjalni načini učenja, danes pa so to najmanj izvirne naloge. Dijaki pripravijo križanke ročno ali v računalniških programih. Najraje imajo take z geslom, ker se bolj povežejo v celoto in se navezujejo na temo. Prav tako je z rebusi – slike rišejo sami ali jih povzamejo s spleta. Pripravijo tudi delovne liste, ki so pravzaprav najmanj pogosta izbira predstavitve.

Družabne igre

Zelo priljubljene so družabne igre, na primer activity, človek ne jezi se, twister, moja Slovenija, puzzli, spomin, domino, scrabble, milijonar, kahoot, jengo, kolo sreče. Izdelati je treba igralne kartice z gesli – na eno stran lahko napišejo ime frazema, na drugo pa razlago. Pripravijo igralno ploščo, igralne figurice in igra se lahko začne. Zelo zabavna igra je activity, ker je treba gesla razložiti, jih narisati ali pokazati s pantomimo. Dijaki, ki so spretni v risanju ali gibu, se ob tem zelo zabavajo. Zelo jim je bila tudi vseč igra milijonar, pri kateri pripravijo vprašanja – kviz. Spekli so tudi pecivo – mafine in vanje vložili listke z napisi frazemov, pomen so vložili v drug kos in dobljeni pari dijakov so morali opraviti neko nalogo, povezano s frazemom. Tukaj se izkaže že precej več ustvarjalnosti, truda in tudi estetske komponente. Pri igranju zelo uživajo, v skupini jih je lahko tudi več in takšno učenje je bolj zabavno. Pripravljene igre ostanejo v šoli in lahko jih uprabljamo za nepredvidljivo nadomeščanje tudi za razrede, ki jih ne poučujem ali te naloge niso opravili.

Igralna kocka, pri kateri je na šest ploskev postavljenih šest gesel. (Zbirka: Mojca Logar.)

Stranica kocke se odpre, na notranji strani je napisana kratka razlaga in dodana slika gesla. (Zbirka: Mojca Logar.)

Igra jengo, pri kateri so na deščicah napisna gesla s pomenom. Deščice vlečeš ven in gradiš nov stolp. (Zbirka: Mojca Logar.)

Spomin – priprava igralnih kartic (Zbirka: Mojca Logar.)

Zložene kartice, pripravljene za igro (Zbirka: Mojca Logar.)

Iskanje parov (Zbirka: Mojca Logar.)

Kocka s slikami izvirnih frazemov in v sodobnih situacijah (Ahilova peta – ranljiva točka, Italija v različnih paktih in pogodbah je pogosto šibka točka, špartanska vzgoja – živali šibke osebe preprosto odvržejo; Jakobovo lestev so v preteklosti predstavljala svetišča, danes nebotičniki – poslovni svet, blišč in potrošnja.) (Zbirka: Mojca Logar.)

Umetniško ustvarjanje

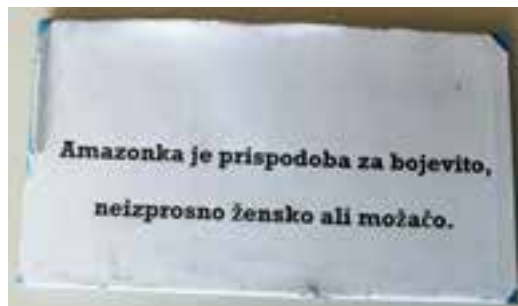
To je najbolj ustvarjalen način učenja, ki ustreza dijakom, ki v svoj izdelek lahko vključijo domišljijo, čustva, asociacije, se znajo izražati na svoj umetniški način (z risbo, besedo, izdelkom). Razlika med dijaki, ki izberejo zgornja dva načina, in temi, ki ustvarjajo, je v tem, da mora dijak, ki napiše pesem, spis ali nariše sliko, strip, precej podrobno poznati vsebino frazemov, da se lahko z njimi izraža bolj kompleksno, primerjalno in celostno. Imeti mora vnaprejšnjo predstavo o tem, kako bo videti končni izdelek. Pogosto napišejo pesem ali spis. Popularni so haikuji, slike, stripi, tudi kratki filmi in impro gledališka predstava. Vsi imajo mobilne telefone, fotoaparate, ki jih lahko uporabijo tudi v učne namene. Celot več, zelo jih spodbujamo, da vso to tehnologijo, ki je pogosto breme in predmet zasvojenosti, uporabljajo tudi kot pripomoček za učenje. Ponavadi so ti izdelki najbolj kakovostni in ustvarjalni. Najpogosteje se frazemi uporabljajo v pisnem ali govornem sporočanju. Če jih želiš spretno uporabiti tam, kjer je njihovo mesto, jih moraš seveda dobro poznati. Lahko se igram družabno igro ali rešujem križanko, pa mi to nič ne koristi, če teh besednih zvez ne znam uporabiti v realni situaciji.

Strip, ki prikazuje trojanskega konja.
(Zbirka: Mojca Logar.)

Igra kolo sreče
(Zbirka: Mojca Logar.)

Kolo se ustavi na geslu in na tablici je razlaga gesla.
(Zbirka: Mojca Logar.)

Dijak nariše sliko in jo zreže na manjše dele.
(Zbirka: Mojca Logar.)

Sestavljena slika
(Zbirka: Mojca Logar.)

USTVARJALNOST IN PODJETNOST

V večini gimnazij so v projektu PODVIG uvajali podjetnosti v pouk. Glavni namen projekta je bil, da bi v rednih učnih praksah izvajali takšen pouk, da bi dijaki razvijali zamisli in priložnosti, iskali vire in prešli k dejanjem. Ustvarjalnost je umeščena v področje *zamisli in priložnosti*. Med smernicami ustvarjalnost dijake nagovarja k radovednosti in odprtosti, razvijanju zamisli, opredelitvi problemov, oblikovanju vrednosti in inovativnosti (Polšak, 2019). Če ostanem pri nalogi o predstavitvi frazemov na svoj način, bi to opredelila kot razvijanje zamisli. Sami ali kot del tima so dijaki razvili zamisel, ki je ustvarila vrednost tudi za druge. Vrednost svojih zamisli so preizkusili pri končnih uporabnikih – pri sošolcih in vrstnikih. Torej lahko rečemo, da smo s tako nalogo pri dijakih razvijali ne le ustvarjalnost, temveč tudi podjetnost.

SKLEP

Če spodbudim dijake k bolj ustvarjalnemu učenju, je njihovo znanje trajnejše. Čas, ki ga namenijo učenju, ki včasih sploh ni učenje, ampak ustvarjanje, teče hitreje, delo ni naporno in učinek učenja je daljši. Kadar se v učni proces vključi več aktivnosti, to je risanje, snemanje, pisanje, ustvarjanje, je pridobljeno znanje trajnejše. Če se spodbudi jo prijetna čustva – »*užival sem, všeč mi je bilo, delam nekaj, kar me sprošča in sploh ne vem, da se učim*« –, je učinek še toliko večji in deluje na mladostnika celostno. Dijak je v svojem izražanju unikatni, naredi nekaj čisto po svoje. Učitelj bi moral biti vse bolj mentor, tisti, ki spodbudi ideje, ustvarjajo pa naj čim več dijaki sami. Pojavi se težava, kako vse to oceniti. Upošteva se izvirnost, trud, čas, ki ga je dijak porabil za pripravo izdelka, uporabno vrednost, videz, skladen z zgodovinskimi predstavami ipd. Ker se dijaki po navadi zelo potrudijo, izdelke ocenim z dobrimi, prav dobrimi in odličnimi ocenami. Ko postane pot do znanja zabavna in pomembna, je znanje logična posledica.

Pomislimo, kako pridobivamo ocene pri pouku zgodovine. Pisno preverjanje je gotovo najpogostejše in je neizbežno (naloge razvrstimo po različnih taksonomskih stopnjah, na koncu se gotovo vsi držimo zahtev mature). Ustno preverjanje – vedno manj je tega, bitka s časom je neusmiljena. In pomislimo, pri ustnem preverjanju je najbolje ocenjen tisti dijak, ki odgovori čim bolj podobno našemu – učiteljevemu interpretiranju dogodkov. Torej mladostnika na vrhu ustvarjalnosti in kritičnosti nagradimo z dobro oceno za ponavljanje naših misli. Koliko je seminarskih nalog, esejev, referatov, ve vsak sam. Sama v vsakem letniku izvedem vsaj tri pisne preizkuse, druge ocene so izdelki, kjer želim izvesti in spodbujati ustvarjalnost dijakov. V prvem letniku so to frazemi in seminarska naloga iz izbrane teme. V drugem letniku preberejo knjigo *Civilizacija* (Niall Ferguson) in naredijo prosti izdelek po knjigi. Strokovna ekskurzija je v drugem letniku obarvana zgodovinsko, tako namesto poročila o ekskurziji pripravijo film (ekskurzija je izvedena v srednjeveško mesto Piran, soline, Parenčana). V tretjem letniku imajo dijaki nalogo, povezano z ogledom filmov – ogledajo si tri filme in po zastavljenih vprašanjih napišejo esej (Nesrečniki, Aleksandrinke, Schindlerjev seznam). Zadnja naloga v tretjem letniku je izvedba intervjuja *Kako so živeli v SFRJ*.

Ko se nekaj naučim, lahko znanje dokaj hitro izpuhti, če tega znanja ne uporabljam več ali ga ne potrebujem. Ko nekaj izdelam, moram o tem vedeti več, vložiti več truda, znanje

mora biti kompleksnejše, če se pri tem lahko izražam na svojstven način, je znanje in uporabnost tega zagotovo trajnejša. Ko na koncu šolanja dijake vprašam, kaj so si med poukom zgodovine najbolj zapomnili, so najpogostejši odgovori prav njihovi lastni izdelki. Pravzaprav sem s tem zelo zadovoljna, saj je to znanje za življenje. Pogosto nam bodo letnice, osebnosti in bitke izpuhtele iz naše glave, če ne bomo izbrali poklica in dela, kjer bomo to uporabljali. Torej so radovednost in želja po spoznanju največ, kar lahko učitelj podari dijakom. Morda prav tako, kot je Prometej z ognjem razveselil svoje ljudi.

VIRI IN LITERATURA

Antika. Leksikon. (1998) Ljubljana: Cankarjeva založba.

Dijaški film o frazemih. Pridobljeno s <https://www.youtube.com/watch?v=SyIOtz6Tn6c>.

Jenko, M. (2019). *Plemenitenje*. Škofja Loka: Šolski center Škofja Loka, Srednja šola za lesarstvo, str. 16.

Juriševič, M. (2009). *Ustvarjalnost v območju bližnjega motivacijskega razvoja. Motivacija za inovativnost in ustvarjalnost mladih*. 2. mednarodni kolokvij, Ljubljana, (Piran), Slovenija, 14.–17. 10. 2009. Zbornik izvlečkov.

Kovačevič Beltram, M. (2003). *Babilonski stolp in druge zgodbe*. Ljubljana: Založba Mladika Ljubljana.

Kovačevič Beltram, M. (2006). *Odisejada in druge zgodbe*. Ljubljana: Založba Mladika.

Petiška, E. (2014). *Stare grške bajke*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Polšak, A. (ur.) (2019). *EntreComp: Okvir podjetnostne kompetence*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Schwab, G. (1988). *Najlepše antične pripovedke*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

PRILOGA

SEZNAM GRŠKIH, RIMSKIH, SREDNJEVEŠKIH IN SODOBNIH FRAZEMOV

Pandorina skrinjica	Izvor vsega zla, trpljenja, nesreč. Na dnu se skriva upanje.
Prometejev ogenj	Goreča želja po spoznanju.
Sizifovo delo	Vztrajno, brezplošno, ničevno delo, ki ne pripelje do uspeha.
Tantalove muke	Najbližje stvari, osebe, po katerih hrepenimo, so nedosegljive in neskončno daleč.
Avgijev hlev	Nekaj hudo umazanega, zanemarjenega.
Jabolko spora	Nekaj, kar povzroča spore med ljudmi, razdore.
Ahilova peta	Najobčutljivejša, šibka točka.
Trojanski konj	Nekaj, nekdo, kar/ki se vtihotapi v organizacijo od znotraj in jo oslabi.
Danajev dar	Dar iz sovražne roke, ni iz srca.
Med Scilo in Karibdo	Med dvema nevarnostma, ki se jima ne moremo izogniti.
Ojdipov kompleks	Pretirana navezanost sina na mater, sovraštvo do očeta.
Elektrin kompleks	Navezanost hčere na očeta, sovraštvo do matere.
Prokrustova postelja	Nasilno prilagajanje nekim normam.
Ariadnina nit	Vodilna nit, sredstvo, ki kaže pot iz rešitve.
Narcis	Zagledan sam vase, samovšečen lepoteč.
Damoklejev meč	Stalno preteča nevarnost.
Gordijski voz	Hitra rešitev na videz zapletenega problema.
Pirova zmaga	Zmaga, ki terja veliko žrtev.
Hevreka	Našel sem, rešil sem problem.

Kocka je padla	Usodna, nepreklicna odločitev za neko stvar.
Prestopiti Rubikon	Narediti neko odločilno dejanje za neko stvar.
Odisejada	Dolgotrajno, pustolovsko potovanje, blodnje na nekem delu življenjske poti.
Dioniz, dionistično obnašanje	Razuzdano, razposajeno veseljačenje.
Pegaz	Jahati na Pegazu – človek z bujno domišljijo. Pegaz je simbol pesniškega navdiha.
Orfej	Kogar označimo za Orfeja, je odličen glasbenik, pevec z izjemnim glasbenim navdihom.
Ikar	Človek, ki postane žrtev lastne drznosti. Brez izkušenj se podajajo predaleč.
Pigmalion	Umetnik, ki se zalubi v lastno stvaritev.
Amazonka	Bojevita, neizproсна in možača ženska.
Parnas	Kdor hodi na Parnas, se ukvarja s pesništvom.
Kastor in Poluks	Nerazdružljiva prijatelja, ki ju tudi smrt ne loči.
Pitijski odgovor	Ko na zastavljeno vprašanje dobimo nerazumljiv, dvoumen, skrivnosten odgovor.
Drakonski zakoni	Pretirano strogi zakoni.
Špartanska vzgoja	Stroga vzgoja, vzgojni ukrepi in metode.
Vem, da nič ne vem.	Zavedamo se pomanjkljivosti svojega znanja.
Jakobova lestev	Vez med zemljo in nebom, med človeškim in božjim svetom.
Sedem debelih in sedem suhih krav	Obdobje velikega blagostanja in hudega pomanjkanja.
Zlato tele	Hrepenenje po denarju, povečevanje in malikovanje gmotnih dobrin.
Samson in Dalila	Samson orjak – silak, Dalila pohlepna izdajalska ljubica.
Izgubljeni sin	Človek, ki se po razuzdanem in razburkanem življenju vrne na pot resnice in ljubezni.
Usmiljeni Samarijan	Človek, ki iz usmiljenja pomaga človeku v stiski.
Bič božji	Kralj Atila, naravna nesreča, nadloga. Surov in nasilen človek.
Boriti se z mlini na veter	Spopadati se z namišljeno nevarnostjo.
Eldorado	Zlata, obljubljena dežela.
Država, to sem jaz	Absolutizem – absolutna oblast posameznika nad ljudmi.
In vendar se giblje	Tihi odpor za zatajeno in potlačeno resnico.
Pot v Canosso	Pomilovanja vredno ponižanje pred nasprotnikom.
Kolumbovo jajce	Simbol za preprosto rešitev težavne naloge.
Potemkinova vas	Slepilo, laž, prevara.
Predpotopno	Stara, zastarela in nesodobna stvar.
Babilon	Zmešnjava, mešanica ras, jezikov in navad na enem mestu.
Sodoma in Gomora	Leglo greha in razvrata.
David in Goljat	Zmaga srčnosti, spretnosti in poguma nad surovo samovoljo in samovšečno močjo.
Salomonska sodba	Modra in pravična razsodba.
Zakopani talenti	Kdor ne razvija in ne uporablja svojih darov.
Judežev poljub	Hinavsko zahrbtno dejanje.
Od Poncija do Pilata	Brez uspeha hodimo od vrat do vrat, da bi pri predstavnikih oblasti, birokracije dosegli ugoditev našim prošnjam ali zahtevam.
Nejeverni Tomaž	Kdor ne verjame ničesar, česar sam ne izkusi.
Golob z oljčno vejico	Večni simbol miru.
Quisling	Izdajalec.
Waterloo, Caporetto	Poraz.
Piemont	Združevalec.

Mitja Turk

Kmetijska šola Grm in biotehniška gimnazija, Novo mesto

SIJAJ BRONASTE DOBE IN HALŠTATSKE KULTURE - TERENSKO DELO

Mitja Turk

Grm Agricultural School and Biotechnical Grammar School, Novo mesto

THE BRILLIANCE OF THE BRONZE AGE AND THE HALLSTATT CULTURE - FIELD WORK

Bronasta figuralno okrašena situla iz groba 3/IV v Kandiji v Novem mestu. (Vir: Fototeka Dolenjskega muzeja.)

IZVLEČEK

V prispevku je predstavljeno avtentično, mobilno in izkustveno učenje zgodovine na temo *Prazgodovinska kulturna dediščina na Slovenskem*. Dijaki so na krajih arheoloških najdišč Novega mesta s pomočjo aplikacije Actionbound opravili terensko delo in spoznavali kulturno dediščino, ki jo hrani Dolenjski muzej. V petih urah aktivnosti so se povezale vsebine predmetov zgodovine, likovne umetnosti in geografije. Poleg spoznavanja življenja v času halštatske kulture (razstava v muzeju, aplikacija Actionbound) in ustvarjanja novih podob situlske umetnosti v digitalnem (videoposnetki iz podob z bronastih situl) in stvarnem svetu (potisk majic s podobami stiliziranih steklenih jagod) so razvijali tudi odgovoren in pozitiven odnos do ohranjene kulturne dediščine iz obdobja prazgodovine, ki je obiskovalcem na voljo v muzejski zbirki osrednjega muzeja na Dolenjskem.

Ključne besede: avtentično učenje, ustvarjalnost, prazgodovinska kulturna dediščina na Slovenskem, inovativna učna okolja, mobilno učenje

ABSTRACT

The article illustrates authentic mobile experiential learning in history class with a topic entitled *Prehistoric cultural heritage in Slovenia*. Using Actionbound, an app for creating digitally interactive scavenger hunts, students performed fieldwork in Novo mesto archaeological sites and learned about the cultural heritage preserved in the Museum of Dolenjska. The activities lasted five hours, connecting history, fine art and geography. In addition to learning about the life of the Hallstatt Culture (museum exhibition, Actionbound) and creating new situla art images in digital form (videos from the art on the bronze situlae) and in real life (T-shirt printing with images of stylized glass strawberries), students developed a responsible and positive attitude toward the preserved prehistoric cultural heritage collection, which is open to visitors at the central museum in Lower Carniola.

Keywords: authentic learning, creativity, prehistoric cultural heritage in Slovenia, innovative learning environments, mobile learning

UVOD

Paradigme učenja in poučevanja se skozi zgodovino spreminjajo. Tej logiki je podvržen tudi pouk zgodovine, s tem pa tudi pristopi, metode in načini dela. Učilnica 21. stoletja zato ni več le »*prostor, namenjen izobraževanju in usvajanju znanj in spretnosti*« (Trošt, 2018, str. 2), temveč vse bolj učno okolje, osredinjeno na »*dinamiko in odnose med štirimi dimenzijami – učenec (kdo?), učitelji in drugi strokovnjaki (s kom?), vsebina (kaj se učijo?) ter oprema in tehnologija (kje?, s čim?)*« (Dumont in drugi, 2013, str. 32). S tem se spreminja tudi učiteljeva vloga. Ena njegovih pomembnejših nalog postaja ustvarjanje učnih situacij, »*kjer se spodbuja konstruktivno, samoregulacijsko učenje, kjer je učenje senzibilno na kontekst in kjer je učenje sodelovalno*« (Flogie in drugi, 2019, str. 19). To je mogoče doseči z uporabo različnih sodobnih pristopov, med drugim tudi z avtentičnim in mobilnim učenjem.¹ Ti pristopi dijakinjam in dijakom omogočajo pridobivanje in krepitev prečnih veščin, med katere spadata tudi ustvarjalnost in inovativnost.² Učitelji različnih šolskih predmetov ju zato vedno pogosteje sistematično razvijajo s pomočjo različnih aktivnosti, saj sta pomembna elementa učinkovitega delovanja posameznika v obdobju izobraževanja in kasneje v karieri in življenju.

BRONASTA DOBA IN HALŠTATSKA KULTURA

Bronasta doba na prelomu iz tretjega v drugo tisočletje pr. n. št. v slovenski prostor ni vstopila na velika vrata. Še več, zgodovinarji jo označujejo celo za čas stagnacije (Štih idr., 2016, str. 21). Govorimo lahko o času upadanja poselitve, kjer svetlo izjemo predstavlja kaštelirska kultura na Krasu in v Istri. Z njo se je vedno bolj uveljavljal vzorec naseljevanja v naslednjih stoletjih – gradnja utrjenih višinskih naselij (Štih idr., 2016, str. 22).

Prebivalci bronaste dobe so se preživljali večinoma s poljedelstvom in živinorejo. Pomembna panoga je bilo tudi rokodelstvo, ki je doživljalo prazgodovinsko renesanso. Prevladujočo izdelavo kamnitega orodja in orožja je počasi, a zanesljivo izrivalo tehnološko zahtevnejše kovanje brona. To je omogočalo izdelavo številnih predmetov (mečev, sekir, osti, posod), ki jih tehnika vlivanja kovin ni dopuščala. Bronasti izdelki so postali statusni simbol in nam kot grobni pridatki tega obdobja (za moške orožje in orodje, za ženske posode in nakit) kažejo na spremembe v kulturi in delovanju družbe ter na začetke družbenega razslojevanja. Kultura žarnih grobišč v mlajši bronasti dobi se najbolj vidno odraža v spremembi pokopavanja umrlih, saj je upepeljevanje in pokopavanje v žarah na planih grobiščih zamenjalo veliko starejšo kulturo gomil (Štih idr., 2016, str. 23).

Halštatska kultura (starejša železna doba) temelji na železu, kovini, ki se je iz Male Azije v srednjeevropski prostor razširila na prelomu drugega v prvo tisočletje pr. n. št., v slovenskem prostoru pa je trajala od 8. do 4. stoletja pr. n. št. V tem času so nastajala utrjena naselja, gradišča, ki so predstavljala skupnosti, imenovane »*knežja družba*«. Podporo temu najdemo tudi v poimenovanju grobov s posebej imenitnimi pridatki (prestižna keramika, bronaste čelade, železno orožje), t. i. »*knežjih grobovih*«. Ena od novosti, ki jih je prinesla halštatska kultura, je tudi nov način pokopavanja mrtvih, skeletni pokop v družinskih gomilah. Spremembo je prinesla tudi uporaba lončarskega vretena za izdelavo trpežnejših in lepših posod in rala za boljše izkoriščanje zemlje. Povečala se je trgovina, saj so prek slovenskega prostora tekale pomembne trgovske povezave. Vse

¹ Vilma Brodnik med sodobne pristope uvršča izkustveno učenje, učenje z odkrivanjem, učenje z raziskovanjem, vzvratno učenje, učenje 1 : 1, učenje na daljavo, sodelovalno učenje, mobilno učenje, učenje v izbranem spletnem učnem okolju, avtentično učenje idr. Podrobneje v: Brodnik, V. (2019). Avtentično učenje zgodovine. *Zgodovina v šoli*, 27 (1), str. 4. Mobilno učenje je ena od sodobnejših oblik e-izobraževanja, kjer je poudarek na personaliziranih vsebinah in sodelovalnem učenju, poteka pa prek mobilnih naprav. Uporaba pametnih telefonov in tabličnih računalnikov s tem »*poučevanje in učenje selita izven šolskih zidov, potekata lahko praktično kadarkoli in kjerkoli*«. (Štemberger, 2019, str. 39). Podrobneje v: Štemberger, T. (2019). *Priložnosti in izzivi mobilnega učenja*, str. 28–39.

² Napredovanje v prečnih veščinah je eden od standardov kakovosti, ki opredeljujejo dosežke dijakov. Prečne veščine oz. veščine 21. stoletja so: a) kritično mišljenje, reševanje problemov in odločanje; b) veščine sporazumevanja in sodelovanja oz. medosebne veščine; c) ustvarjalnost in inovativnost; d) samouravnavanje na različnih področjih. Povzeto po Brejc idr., (2019), str. 10 in 13.

³ Družba je opisana kot: »*/.../ značilna piramidalna socialna stratifikacija s knežjo (vojaško) aristokracijo na vrhu in z vrsto klientov na nižjih ravneh*«. (Štih idr., 2016, str. 23.)

⁴ Arheolog Wolfgang Kimmig je v konceptu t. i. »*knežjih sedežev*« kot enega od pogojev, da najdišče uvrsti med naselja halštatskega kroga, navajal prisotnost »*knežjih grobov*«. »*Blizu naselja so morali ležati grobovi predstavnikov socialne elite, ki so se po konstrukciji in pridatkih jasno razlikovali od enostavnih pokopov ostalega prebivalstva*«. (Dular, Tecco Hvala, 2007, str. 155.)

pomembnejši panogi sta postali steklarstvo, o katerem nam pričajo številne steklene jagode za izdelavo nakita, in železarstvo.⁵

Dostopnost železove rude je obogatila življenje takratnih prebivalcev Evrope, slovenski in evropski arheološki in kulturni dediščini pa zapustila situlsko umetnost, ki predstavlja vrhunec ustvarjanja halštatskega obdobja. Situle so bile pivske posode, ki so jih uporabljali pri slavnostnih obredih. Na njih so spretni rokodelci upodabljali človeške in živalske figure, gostije, praznovanja, lovske aktivnosti in tekmovanja, katerih glavni akterji so bili predstavniki premožnejšega sloja takratne družbe. Največ železnodobnih situl na enem mestu so arheologi našli na novomeških najdiščih,⁶ zato se Novo mesto od leta 2006 upravičeno predstavlja kot mesto situl.⁷

SHEMA NAČRTOVANJA OBISKA MUZEJA

Avtentično učenje

Značilnosti avtentičnega učenja:

- učenje v resničnih življenjskih situacijah oz. njihovih simulacijah;
- povezovanje znanja različnih predmetov;
- rezultati so izdelki (videoposnetek, potiskana majica) (Brodnik, 2019, str. 4–5).

Predmeti: zgodovina, likovna umetnost, geografija

Število ur: 5 ur (zgodovina – 2 uri, likovna umetnost – 2 uri, geografija – 1 ura)

Obvezna širša tema pri zgodovini: *Prazgodovinska in antična kulturna dediščina na tleh današnje Slovenije* (Učni načrt, 2008, str. 15–16).

Učni sklop: *Prazgodovina* (Učni načrt, 2008, str. 16).

Učne enote: *Sijaj bronaste dobe, Halštatska kultura, Kelti in latensko obdobje*

Ključne kompetence:

- kulturna zavest: razvijanje odgovornega in pozitivnega odnosa do ohranjene kulturne dediščine iz obdobja prazgodovine na tleh današnje Slovenije;
- digitalna pismenost: uporaba in reševanje nalog v aplikaciji Actionbound, izdelava videoposnetka;
- samoiniciativnost in podjetnost s poudarkom na spodbujanju ustvarjalnosti: razvijanje sodelovalnega učenja pri ustvarjanju zgodb iz podob na bronastih situlah in ustvarjanju motivov steklenih jagod za potisk majic.

Tematski cilji iz učnega načrta so, da dijaki/dijakinje:

- primerjajo značilnosti gospodarskih, družbenih in kulturnih dosežkov ljudstev iz posameznih obdobj kovinskih dob na Slovenskem;
- ključne pojave in procese umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor;
- razvijejo in izkažejo spretnost zbiranja in izbiranja informacij iz informacijskih tabel, zapisov ob arheoloških zbirkah in svetovnega spleta;
- oblikujejo svoje sklepe, mnenja, stališča in interpretacije;
- razvijejo in izkažejo socialne spretnosti pri različnih oblikah sodelovalnega učenja,
- spoznavajo delo arheologa (Učni načrt, 2008, str. 15–16).

⁵ Povzeto po Knez, 1984, str. 3. Pomembni panogi sta bili glede na arheološke najdbe tudi rudarstvo in živinoreja.

⁶ Na arheoloških najdiščih v Novem mestu je bilo doslej izkopanih devet bronastih situl, ki so okrašene v situlskem stilu, kar predstavlja slabo četrtino vseh najdenih situl na svetu.

⁷ Sklep št. 691 občinskega sveta Mestne občine Novo mesto (9. 3. 2006): Novo mesto se poimenuje »Novo mesto – mesto situl«.

OPERATIVNI CILJI		
ZGODOVINA		
Vsebinski: - dijaki opišejo najdbe na arheoloških najdiščih Novega mesta iz obdobja prazgodovine ter bronaste in železne dobe; - na temelju najznačilnejših najdb sklepajo in pojasnijo značilnosti vsakdanjega življenja v teh obdobjih; - primerjajo značilnosti gospodarskih, družbenih in kulturnih dosežkov ljudstev iz posameznih obdobj kovinskih dob na Slovenskem. Procesni: - dijaki razvijejo in izkažejo socialne spretnosti pri različnih oblikah sodelovalnega učenja; - oblikujejo svoje zaključke, mnenja in razlage; - arheološke najdbe umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor.		
LIKOVNA UMETNOST		
Vsebinski:¹⁵ - dijaki domiselno oblikujejo osnutek ter dosledno izdelajo odtis v tehniki sitotiska; - ustvarijo digitalni video z likovno-vizualnimi elementi, ki najbolj ustrezajo njihovi ideji, oz. ustvarijo animirani izdelek.		
GEOGRAFIJA		
Vsebinski: - dijaki se orientirajo v pokrajini s pomočjo zemljevida, položaja sonca in GPS; - interpretirajo in uporabljajo informacije, ki jih dobijo z branjem različnih vrst zemljevidov; - s pomočjo pisnega gradiva, IT in terenskega dela raziskujejo in predstavljajo značilnosti domače pokrajine.		
PRIČAKOVANI REZULTATI		
ZGODOVINA - dijaki poznajo arheološke najdbe iz obdobja prazgodovine in kovinskih dob na Dolenjskem in Slovenskem; - znajo umestiti najdbe v zgodovinski čas in prostor; - razložijo značilnosti gospodarskih, družbenih in kulturnih dosežkov ljudstev iz posameznih obdobj kovinskih dob na Slovenskem.		
OPISNI KRITERIJI ZA VREDNOTENJE ZNANJA PRI ZGODOVINI		
<u>Minimalni standard</u> Dijak našteje tri arheološke najdbe na Dolenjskem. Dijak delno ustrezno časovno umesti najdbe bronaste dobe in halštatske kulture. Dijak delno opiše kulturo žarnih grobišč. Dijak delno opiše situlsko umetnost. Dijak s pomočjo muzejske zbirke najdb prepozna eno posledico prihoda Kelto.	<u>Temeljni standard</u> Dijak našteje pet arheoloških najdb na Dolenjskem. Dijak ustrezno časovno umesti najdbe bronaste dobe in halštatske kulture. Dijak kratko opiše kulturo žarnih grobišč. Dijak kratko opiše situlsko umetnost. Dijak s pomočjo muzejske zbirke najdb prepozna več posledic prihoda Kelto in eno ustrezno razloži.	<u>Višji standard</u> Dijak našteje sedem ali več arheoloških najdb na Dolenjskem (situle, fibule, steklene ogrlice, jantarne ogrlice, negovska čelada, meči, uhani itd.). Dijak ustrezno časovno umesti najdbe bronaste dobe in halštatske kulture in navede tudi preostale najdbe na Slovenskem iz obeh obdobj. Dijak podrobno opiše kulturo žarnih grobišč in jo primerja z gomilnimi nekropolami. Dijak podrobno opiše situlsko umetnost, navede tudi razlike v primerjavi s situlo iz Vač. Dijak s pomočjo muzejske zbirke najdb prepozna več posledic prihoda Kelto in jih ustrezno razloži (način življenja, pogrebni običaji, gradnja, oblačila, orožje).

DEJAVNOSTI UČITELJEV	DEJAVNOSTI DIJAKOV
Pred obiskom muzeja Dijakom razdelijo delovne liste <i>Sledovi prazgodovine na naših tleh</i> in dijake usmerjajo pri reševanju nalog. Dijakom pomagajo pri namestitvi aplikacije Actionbound⁸ na pametne telefone.	Pred obiskom muzeja Dijaki s pomočjo učbenika izpolnijo delovni list. Dijaki si na pametne telefone namestijo aplikacijo Actionbound.
Obisk muzeja Učitelji dijake razdelijo na več skupin po tri do štiri dijake. Učitelji spremljajo skupine in jih ob morebitnih težavah usmerjajo.	Obisk muzeja Terenski del in delo na arheološki razstavi – dijaki s pomočjo aplikacije Actionbound v skupinah rešujejo naloge. Aplikacija jih vodi na Marof do bližine Kapiteljske njive, kjer vsakih nekaj 300 – 400 metrov ustrezno rešijo nalogo in dobijo nova navodila, kam naprej. Aplikacija meri tudi čas, zato se morajo dijaki dobro orientirati v prostoru, da ustrezno hitro najdejo in locirajo posamezne točke, kjer rešujejo naloge. Odkrijejo pet zanimivih točk, povezanih predvsem z zgodovino kovinskih dob. Terenski del traja dobro uro, ko dijaki prispejo do Dolenjskega muzeja, kjer jih aplikacija vodi tudi po arheološki zbirki, kjer rešijo devet nalog (približen čas reševanja – ena ura). Dijaki vse naloge rešujejo samostojno. Ko končajo, rezultate skupine pošljejo učitelju zgodovine. Sledita dve muzejski delavnici, ki ju izvajajo zaposleni v Dolenjskem muzeju. V prvi (45 minut) dijaki iz motivov, ki jih najdemo na bronastih situlah, ustvarjajo videozgodbe na različne teme (spopad, poroka, lov, ribolov itd.). V drugi (45 minut) tiskajo podobe steklenih jagod na majice s tehniko sitotiska. Aktivno sodelujejo pri delu v skupinah.
Po obisku muzeja Učitelji vodijo pogovor v obliki vprašanj in odgovorov glede vidnega v muzeju in na terenu. Učitelji seznanijo dijake z rezultati skupin. Učitelji izpostavijo pomen vidnih muzejskih razstavnih predmetov, značilnosti le-teh in tega časovnega obdobja.	Po obisku muzeja Dijaki obnovijo pridobljeno znanje s pregledom delovnih listov, natisnjenih podob in posnetih videoposnetkov. Posamezni dijaki podajo samooceno izvedenih aktivnosti. Dijaki sodelujejo v razpravi o pomenu in vrednosti vidnega za ohranjanje kulturne zavesti. Dijaki ocenijo pomen muzejev za varovanje kulturne dediščine in zgodovinskih virov.

POTEK DELA

A) PRED OBISKOM MUZEJA

Učitelji zgodovine, likovne umetnosti in geografije smo se na povabilo Dolenjskega muzeja udeležili izobraževanja v okviru projekta *MuseSchool – Integration of Museums into School Education*. Cilj projekta je vzpostavitev tesnejših vezi med šolami in muzeji. Muzeji v projektu se želijo mlajšim generacijam predstaviti kot izobraževalne ustanove s poudarkom na pridobivanju izkušenj skozi čute in praktične dejavnosti. V ta namen so pripravili izvirne, privlačne in interaktivne dejavnosti.

Učitelji smo se seznani z mobilno aplikacijo Actionbound in jo na terenu preizkusili. V skupini smo reševali naloge na Marofu (območju novomeških arheoloških najdišč), ki so jih kustosi zasnovali za dijake. Po opravljenem terenskem delu smo izpolnili evalvacijske vprašalnike in v pogovoru ovrednotili zasnovane naloge, podali predloge za izboljšave nalog, ocenili zahtevnost nalog in vprašanj ter predlagali dodatna vprašanja.

Učitelji posameznih predmetov (zgodovina, likovna umetnost, geografija) smo dijakom predhodno pri svojih urah predstavili vsebinske poudarke terenskega dela in dela v muzejskih delavnicah.

Pri uri zgodovine sem dijakom razdelil delovne liste *Sledovi prazgodovine na naših tleh* in jih usmerjal pri reševanju nalog. Dijaki so naloge reševali po dvojicah s pomočjo učbenika.⁹

⁸ Actionbound je brezplačna interaktivna spletna in mobilna aplikacija, s katero uporabniki na pametnih telefonih ali tabličnih računalnikih rešujejo naloge različnih tipov: odgovarjajo na vprašanja, rešujejo kvize, ustvarjajo in objavljajo fotografije in videoposnetke. Zasnovane naloge rešujejo zunaj na terenu (npr. mesto, gozd) ali v zgradbah (npr. muzej, galerija). Dijaki samostojno, v dvojicah ali v skupinah na igriv in avtentičen način spoznavajo zanimivosti in zgodovino določenega prostora. Aplikacija je zelo primerna za uporabo pri medpredmetnem povezovanju (zgodovina, likovna umetnost, geografija, športna vzgoja, tuji jeziki itd.). Povzeto po *Ukrotimo kompetence 21. stoletja*, str. 5.

⁹ Dijaki so imeli na voljo dva učbenika: Brodnik, 1999, *Zgodovina 1*, str. 140–147, oz. Cedilnik, 2018, *Zgodovina 1: Prazgodovina in stari vek*, str. 170–190.

DELOVNI LIST:

SLEDOVI PRAZGODOVINE NA TLEH DANAŠNJE SLOVENIJE

KAMENA DOBA

- **paleolitik** (starejša kamena doba) 3.500.000–10.000 pr. n. št.,
- **mezolitik** (srednja kamena doba) 10.000–6.000 pr. n. št.,
- **neolitik** (mlajša kamena doba) 6.000–2.000 pr. n. št.

DOBA KOVIN

- **bakrena doba** 6.000–4.000 pr. n. št.,
- **bronasta doba** 4.000–2.000 pr. n. št.,
- **železna doba** 2.000 pr. n. št.–0:
 - **starejša ali halštatska doba** (v Evropi od 1000 do 450 pr. n. št.),
 - **mlajša ali latenska doba** (v Evropi od 450 do 0 pr. n. št.).

PRAZGODOVINSKA NAJDIŠČA:

Najdba	kamnito orodje, kosti živali		
Najdišče	Betalov spodmol pri Postojni		
Čas	pred 120.000 leti		
Značilnosti	kamnito orodje (3.000 kosov rezila, strgal ...), kosti živali (jamski medved, nosorog ...)		

Najstarejše sledove neolitskih kultur so našli v Colu pri Čatežu (okoli 4.800 pr. n. št., vas, keramično posodje, kamnito orodje).

NAJDIŠČA IZ DOBE KOVIN:

Najdba			
Najdišče		Mušja jama, Škocjan na Krasu	
Čas			
Značilnosti			

HALŠTATSKA KULTURA

Halštatska kultura na slovenskem ozemlju doseže razcvet predvsem na Dolenjskem. Omogoči ga **železarstvo** (taljenje rude v pečeh). Izdelovali so orožje, orodje, čelade, situle. V nobenem evropskem mestu niso našli toliko prazgodovinskih situl, kot so jih doslej odkrili na novomeških grobiščih iz starejše železne dobe. Oblikovali so tudi **steklen nakit** (ogrlice in zaponke – fibule).

Najdba			
Najdišče	Kapiteljska njiva, Novo mesto		
Značilnost			

Posebnost železne dobe je **upepeljevanje mrtvih in pokopavanje v glinastih žarah** (**kultura** _____). Te nam kažejo na obstoj premoženjskih razlik, oblikujeta se dva sloja, sloj premožnih in sloj revnih (zemlja, rudniki...).

KELTI IN LATENSKO OBDOBJE

Kelti na naših tleh (3. stoletje pr. n. št.) so se delili na različne skupine:

-
-
-
-

Ukvarjali so se predvsem s poljedelstvom in živinorejo. Izpopolnili so izdelovanje železnih izdelkov, ki so jih prodajali tudi Rimljanom.

Vir: Učbenik Zgodovina 2, zemljevid str. 146.

Pred obiskom Dolenjskega muzeja sem dijakom predstavil potek in organizacijo dela, učiteljica geografije pa jim je pomagala, če so imeli težave pri namestitvi mobilne aplikacije Actionbound na njihove pametne telefone.

B) OBISK MUZEJA

Naloge terenskega dela spoznavanje arheoloških zbirk so dijaki, razdeljeni v skupine, reševali s pomočjo aplikacije Actionbound. Ta jih je vodila na Marof do bližine Kapiteljske njive, kjer so reševali različne naloge in ob uspešnem odgovoru dobili nova navodila, kam naprej. Ustavili so se na petih zanimivih točkah, povezanih predvsem z zgodovino kovinskih dob. Terenski del je trajal dobro uro.

V nadaljevanju so se dijaki vrnili do Dolenjskega muzeja, kjer jih je aplikacija vodila po arheološki zbirki, kjer so rešili devet nalog (1 ura). Dijaki so vse naloge reševali samostojno. Ko so končali, so rezultate skupine poslale učitelju zgodovine.

Sledili sta še dve muzejski delavnici, ki sta ju izvedla zaposlena v Dolenjskem muzeju.

Prva delavnica – videozgodbe iz situlske motivike

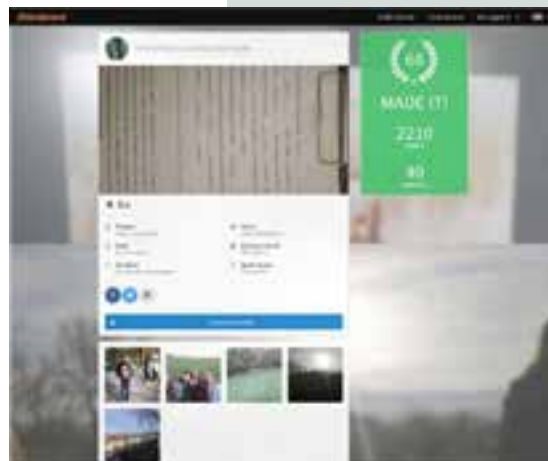
V prvi delavnici (45 minut) so dijaki iz motivov, ki jih najdemo na bronastih situlah, ustvarili videozgodbe na različne teme (spopad, poroka, lov, ribolov itd.). Za izdelavo videoposnetka ni potrebna nobena aplikacija. Dijaki so posneli čim več fotografij iz sestavljenih podob, jih v galeriji slik označili in pritisnili na možnost »ustvari sliko GIF«, ki vse označene slike poveže in preoblikuje v video (GIF). V tem portalu so lahko videoposnetek tudi uredili (nastavili hitrost, besedišče itd.).

Ustvarjanje videozgodbe s pomočjo motivov iz situl.
(Osebni arhiv Nine Jarc.)

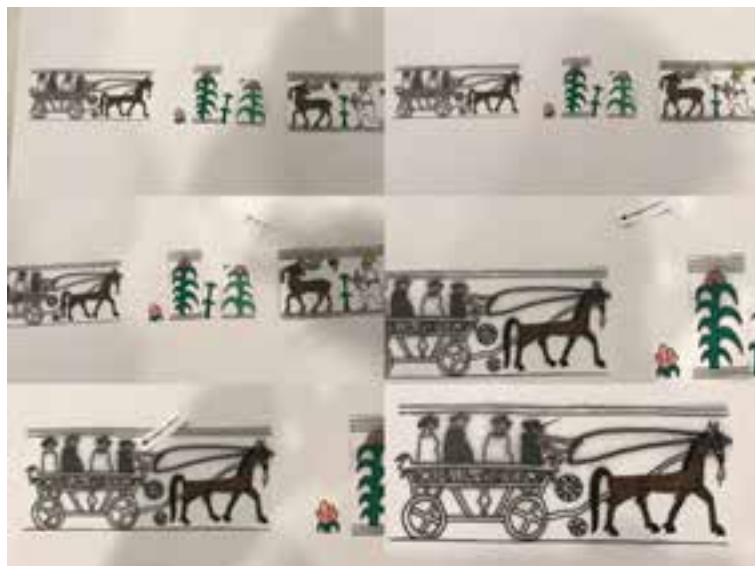

Aplikacija Actionbound – reševanje nalog v muzeju.
(Osebni arhiv Nine Jarc.)

Aplikacija Actionbound – primer oddanih nalog.
(Osebni arhiv Nine Jarc.)

Primer videoposnetka – lov.
(Članice skupine (avtorice): Kaja Dragan,
Kristina Sinur, Pia Rak, Lea Lisec.)

Primer videoposnetka – spopad.
(Članice skupine (avtorice): Lea Ajdič,
Anika Filak, Žana Klemenc.)

Primer videoposnetka – po
zabavi.
(Člani skupine (avtorji): Aleks Petrič, Mohor
Travnik, Jaka Zelnik Gregorčič, Luka
Miklič.)

Druga delavnica – potisk majic z motivi steklenih jagod

V drugi delavnici (45 minut) so oblikovali stilizirane podobe ploskovnih steklenih jagod in jih s tehniko sitotiska natisnili na majice.

Kustosinja Dolenjskega muzeja je dijakom predstavila značilni grobni pridelek ženskih grobov – steklene ogrlice. Steklene jagode so izdelovali spretni rokodelci iz modrega stekla v kombinaciji z rumenim in belim. Nekatere so bile dodatno okrašene z očesci in valovnico, največjo dragocenost steklenega nakita pa predstavljajo jagode v obliki ovnovih glav. Dijaki so na temelju predstavitve in ogleda steklenih jagod na razstavi izdelali stiliziran ploskovni osnutek jagode oz. ogrlice, ki so ga s tehniko sitotiska v dveh barvah (rumena, modra) odtisnili na belo majico, ki so jo prinesli s sabo.

C) EVALVACIJA

Dijaki so naloge reševali na terenu in v učnem okolju muzeja pod mentorstvom kustosov in učiteljev. Vsi izvedeni deli naloge in izzivi so ustrezali kriteriju avtentičnosti:

- ustrezajo resničnemu življenju,
- so zasnovane tako, da zahtevajo več časa za reševanje,
- vključujejo raznolike in večperspektivne vire,
- zahtevajo sodelovanje med dijaki,
- od dijakov zahtevajo refleksijo učenja,
- zahtevajo medpredmetno povezovanje,
- imajo za rezultat konkretne izdelke,
- omogočajo različne rešitve oz. interpretacije (Brodnik, 2019, str. 5–6).

Učitelji smo bili navdušeni nad ustvarjalnostjo dijakov ter njihovo spretnostjo in elanom, tako pri oblikovanju motivov za potisk majic kot tudi pri snovanju kratkih zgodb za izdelavo videoposnetka. Reševanje nalog s pomočjo aplikacije Actionbound so nekatere skupine vzele zelo resno in so med posameznimi točkami z nalogami tekle, kar je pomenilo tudi hitrejša premika učiteljev spremljevalcev. V muzeju so morali dijaki natančno pregledati razstavljenе arheološke artefakte, da so lahko uspešno rešili vse naloge. S tem so utrdili in poglobili znanje o kulturni dediščini tega obdobja. Pri evalvaciji so povedali da jih je na terenu najbolj presenetila (matematična!) naloga, pri kateri so izračunali, da so trgovci potrebovali za pot po jantarni poti do baltskih dežel in nazaj več kot pol leta.

Možne izboljšave oz. dopolnitve izvedenih aktivnosti:

- izdelava stripa na temo življenje v prazgodovini,
- pisanje poročila o muzejskem dnevu,
- pisanje zahvalnega pisma muzeju po obisku.

SKLEP

Spoznavanje arheološke dediščine Dolenjske na terenu in v muzeju ter ustvarjalni izzivi likovne in digitalne narave so dijakom omogočili nadgradnjo znanja, ki so ga o tej temi pridobili v šolski učilnici. V luči avtentičnega učenja se zdi enako pomembno tudi razvijanje in krepitev številnih prečnih veščin: pri delu v skupinah so krepili socialne veščine, ustvarjalnost in inovativnost pa so razvijali pri snovanju motivov

Potisk majic z motivi steklenih jagod s tehniko sitotiska. Na spodnji fotografiji se v ozadju sušijo potiskane majice. (Osebni arhiv Sonje Golob.)

za potisk in montaži podob s situl – rituale bronaste in železne dobe so v kratkih vizualnih zgodbah predstavili klasično ali pa so jih posodobili. Dodano vrednost avtentičnem učenju je pomenilo reševanje nalog z uporabo aplikacije Actionbound, ko so z mobilnim in izkustvenim učenjem spoznavali življenje na Dolenjskem v obdobju prazgodovine.

VIRI IN LITERATURA

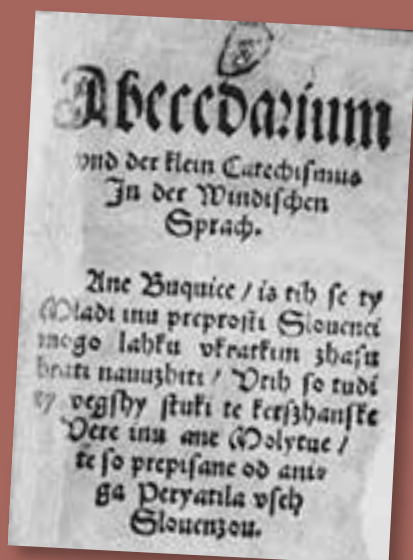
- Brejc, M. idr. (2019). *Dosežki učencev ter dosežki otrok v razvoju in učenju*. Zbirka Kakovost v vrtcih in šolah. Ljubljana: Šola za ravnatelje. Pridobljeno s <http://solazaravnatelje.si/ISBN/978-961-6989-29-9.pdf>.
- Brodnik, V. idr. (1999). *Zgodovina 1*. Učbenik za prvi letnik gimnazije. Ljubljana: DZS.
- Brodnik, V. (2019). Avtentično učenje zgodovine. V: *Zgodovina v šoli*, 27(1), str 3–18.
- Cedilnik, A. idr. (2018). *Zgodovina 1: Prazgodovina in stari vek*. Učbenik za zgodovino v 1. letniku gimnazij. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Dular, J. (2003). *Halštatske nekropole Dolenjske*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Dular, J. in Tecco Hvala, S. (2007). *South-Eastern Slovenia in the Early Iron Age: settlement, economy, society = Jugovzhodna Slovenija v starejši železni dobi: poselitev, gospodarstvo, družba*. Ljubljana : Inštitut za arheologijo ZRC SAZU, Založba ZRC.
- Dumont, H, Istance, D. in Benavides, F. (2013). *O naravi učenja* [Elektronski vir]: uporaba raziskav za navdih prakse. Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Pridobljeno s <https://www.zrss.si/pdf/o-naravi-ucenja.pdf>.
- Flogie, A. in Aberšek, B. (2019). *Inovativna učna okolja – vloga IKT*. Maribor: Zavod Antona Martina Slomška. Pridobljeno s <https://en.calameo.com/read/0058307531fae8501fad2>.
- Knez, T. (1984). Halštatsko obdobje v Sloveniji. V: *Kronika* (Ljubljana), 32 (1), str. 1–6.
- Situla tudi na rotovžu*. Pridobljeno s https://www.novomesto.si/dogajanje/novice/20170904134366/situla_tudi_na_rotovzu/.
- Sterle, J. idr. (2010). *Arheološka podoba Dolenjske*. Novo mesto : Dolenjski muzej. Pridobljeno s https://www.youtube.com/watch?time_continue=690&v=PRxVQwWF5pc&feature=emb_logo.
- Štemberger, T. (2019). *Priložnosti in izzivi mobilnega učenja*. Pridobljeno s https://www.researchgate.net/publication/331563002_Priložnosti_in_izzivi_mobilnega_ucenja.
- Štih, P., Simoniti, V. in Vodopivec, P. (2016). *Slovenska zgodovina: od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoletja*. Ljubljana : Modrijan.
- Trošt, E. (2018). *Sporočila risb učencev o učilnici v prihodnosti* [Diplomsko delo]. Koper : Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta. Pridobljeno s https://share.upr.si/PEF/EDIPLOME/DIPLOMSKA_DELA/Trost_Eva_2018.pdf.
- Trškan, D. (2007). *Lokalna zgodovina – učenje z odkrivanjem*. Ljubljana : Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete. Pridobljeno s <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-SW3Q34W9/965b33de-b6fa-4877-8ea7-fa06f48716cb/PDF>.
- Učni načrt. Geografija. Gimnazija: strokovna gimnazija*. (2008). Ljubljana : Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.
- Učni načrt. Likovna umetnost. Gimnazija*. (2008). Ljubljana : Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.
- Učni načrt. Zgodovina. Gimnazija: splošna gimnazija*. (2008). Ljubljana : Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.
- Ukrotimo kompetence 21. stoletja*. (2019). Bistrica ob Sotli: Osnovna šola Bistrica ob Sotli. Pridobljeno s <https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/0c747d31-35b7-4645-bdc2-41d0f52a9db6/Priročnik%20za%20u%C4%8Ditelje%202.%20modul%20za%20splet.pdf>.

Janja Bec
Osnovna šola Prule, Ljubljana

»PRIMOŽ TRUBAR – PRVI MOŽ MED SLOVENSKIMI PROTESTANTI« PRI POUKU ZGODOVINE PO NAČELIH FORMATIVNEGA SPREMLJANJA ZNANJA

Janja Bec
Primary School Prule, Ljubljana

PRIMOŽ TRUBAR – THE KEY FIGURE AMONG THE SLOVENIAN PROTESTANT REFORMERS IN HISTORY CLASS BASED ON FORMATIVE ASSESSMENT PRINCIPLES

IZVLEČEK

V prispevku je prikazana obravnava učnega sklopa *Primož Trubar – prvi mož med slovenskimi protestanti* po načelih formativnega spremljanja znanja. Osmošolci so pred obravnavo v sklopu šolske ekskurzije obiskali Trubarjevo domačijo. Pri rednem pouku so z »vstopnim listkom« ugotavljali že usvojeno znanje in spregovorili o osebnih ciljih v zvezi z obravnavano tematiko. Sledila sta pogovor o namenih učenja in razvrstitev učnih ciljev glede na Bloomovo taksonomijo. Po ogledu animiranega filma o Primožu Trubarju je sledila analiza izbranih odlomkov iz *Katekizma* in *Abecednika*. Učni sklop smo zaključili s preverjanjem znanja. Učenci so usvojeno znanje izkazali v obliki pisne naloge, v kateri so razmišljali o Trubarjevih osebnostnih lastnostih in pomenu njegovih del in prizadevanj za Slovenijo – za slovenski jezik in kulturo. Za domačo nalogo so izdelali strip, ki prikazuje izbrani dogodek iz Trubarjevega življenja. Na koncu so svoje izdelke po danih kriterijih ovrednotili in zapisali refleksijo.

Ključne besede: Primož Trubar, protestantizem, zgodovina, strip, formativno spremljanje znanja

ABSTRACT

The article presents the learning unit called *Primož Trubar – the Key Figure among the Slovenian Protestant Reformers*, based on formative assessment principles. Before learning in class, eighth-graders went on a school field trip to visit Trubar Homestead. In class, they assessed their existing knowledge using an *entry ticket* and talked about their personal goals in connection with this topic. This was followed by a conversation about the learning objectives and their classification according to Bloom's Taxonomy. After watching an animated film about Primož Trubar, we analysed selected excerpts from his works *Catechismus* and *Abecedarium*. The learning unit was concluded with knowledge assessment. Students were required to write about their thoughts regarding Trubar's personal characteristics, and the importance of his works and efforts for the Slovenian language and culture. Their homework assignment was a comic with a selected event from Trubar's life. Finally, they assessed and reflected on their work according to the given criteria.

Keywords: Primož Trubar, Protestant movement, history, comic, formative knowledge assessment

UVOD

Na šoli ob koncu septembra za osmošolce že tradicionalno organiziramo ekskurzijo na Dolenjsko. Čeprav se destinacije, ki jih obiščemo, vsako leto razlikujejo (grad Bogenšperk, Jurčičeva domačija, Županova jama, izvir reke Krke ...) učitelji pri izboru praviloma ne izpustimo obiska Trubarjeve domačije. Ogled slikovite domačije z mlinom in žago ob reki Rašici zaokrožimo v Trubarjevi spominski sobi, kjer učenci izvedo veliko o Trubarjevem življenju in delu. Ker ekskurzija poteka v času, ko z osmošolci pri zgodovini šele odkrivamo t. i. *novi svet* in se ukvarjamo s pojavom humanističnih misli, temeljita obravnava protestantizma v okviru pouka sledi približno mesec dni po izvedbi ekskurzije. A izkušnje s terena praviloma pustijo v učencih močan vtis. V iskanju možnosti, kako priklicati vtise in poglobiti pridobljeno znanje z ekskurzije, smo sledili želji, da bi bili učenci med učenjem v šoli čim bolj aktivni in samostojni ter da bi bilo njihovo znanje kar se da dolgotrajno in uporabno. Odločili smo se za obravnavo po načelih formativnega spremljanja znanja.

V obravnavo učnega sklopa z naslovom »*Primož Trubar – prvi mož med slovenskimi protestanti*« smo vključili naslednje korake formativnega spremljanja znanja:

- Ugotavljanje predznanja:
 - vstopni listek o Primožu Trubarju, določanje osebnih ciljev – namenov učenja.
- Razlaga namenov učenja – pogovor z učenci in razvrstitev namenov učenja glede na Bloomovo taksonomijo.
- Samovrednotenje:
 - samovrednotenje stripa in nalog na delovnem listu po danih kriterijih,
 - obrazec za refleksijo.
- Sporočanje povratne informacije:
 - obrazec za vrednotenje učenčevega izdelka po danih kriterijih (izpolni učitelj).

Po predstavljenih korakih so postopoma nastajali naslednji izdelki učencev:

1. izpolnjen vstopni listek (preverjanje predznanja, določanje osebnih ciljev/namenov učenja),
2. izpolnjen delovni list z nalogo, ki se navezuje na ogled animiranega filma o Primožu Trubarju,
3. izpolnjen delovni list z nalogami, ki se navezujejo na analizo izbranega odlomka iz *Abecednika*,
4. rešena naloga o Primožu Trubarju s priloženim stripom,
5. izpolnjen obrazec za samovrednotenje izdelka po danih kriterijih,
6. izpolnjen obrazec za refleksijo.

Primož Trubar (med 1507 in 1509–1586). (Vir: Zbirka upodobitev znanih Slovencev, Narodna in univerzitetna knjižnica.)

NAČRTOVANJE UČNEGA SKLOPA IN NAVEZAVA NA UČNI NAČRT

Obvezna širša tema	<i>Spremenjena politična in verska podoba Evrope</i> (Učni načrt, 2011, str. 17)
Učni slop	<i>Primož Trubar – prvi mož med slovenskimi protestanti</i> (2,5 šolske ure)
Tip učne ure	Ura obravnave učne snovi (1,5 šolske ure) Ura preverjanja po načelih formativnega spremljanja znanja (1 šolska ura)
Cilji iz učnega načrta	Učenci: - navedejo imena in dela slovenskih protestantov, - opišejo pomen delovanja slovenskih protestantov za razvoj slovenske kulture (Učni načrt, 2011, str. 17).
Vsebinski učni cilji	Učenci/učenke: - navedejo pomembne dogodke in dejstva iz Trubarjevega življenja, - poznajo vsebino ter nekatere jezikovne in oblikovne značilnosti prvih dveh Trubarjevih del (<i>Katekizma</i> in <i>Abecednika</i>).
Procesni učni cilji	Učenci/učenke: - razvijejo in izkažejo spretnosti izbiranja ključnih informacij iz različnih virov (animirani film o Trubarju, odlomki iz <i>Katekizma</i> in <i>Abecednika</i>), - s pomočjo vsebin, predstavljenih v animiranem filmu, in z analizo odlomkov iz <i>Katekizma</i> in <i>Abecednika</i> sklepajo o Trubarjevih osebnostnih lastnostih ter o njegovem odnosu do slovenskega jezika, - pri samostojnem delu s pisnim virom znajo oblikovati svoje zaključke in interpretacije, ki so podprti z verodostojnimi informacijami, podatki in dokazi, - razvijejo in izkažejo sposobnost različnih oblik komunikacije (ustno, pisno, izdelava stripa).
Odnosni učni cilji	Učenci/učenke: - ocenijo pomen Trubarjevih del in prizadevanj za Slovence in razvoj slovenske kulture, - razvijejo zavest o narodni identiteti s poznavanjem oseb in dogodkov, ki so pomembni za utemeljitev slovenščine kot knjižnega jezika, - ob sodelovalnem učenju razvijajo socialne in komunikacijske spretnosti.
Bralne učne strategije	Splošno študijsko branje.
Didaktične strategije/pristopi	Delo z animiranim filmom, delo s slikovnim gradivom, delo s pisnim zgodovinskim besedilom. Sodelovalno delo v paru, individualno delo, frontalno delo.

POTEK UČNIH UR

Učni slop *Primož Trubar – prvi mož med slovenskimi protestanti* smo izvedli v dveh delih – prvi del je bil namenjen obravnavi, drugi pa preverjanju znanja.

Prvi del – OBRAVNAVA UČNE SNOVI (1,5 šolske ure)¹

Kot uvodno motivacijo smo uporabili slike, ki prikazujeta Trubarjeve pečate in domačijo (Tabelska slika 1). Učenci so slike prepoznali in ugotovili temo učne ure.

¹ Za obravnavo učne snovi po predstavljenih nalogah smo potrebovali 1,5 učne ure. Drugo polovico druge učne ure lahko učitelj izkoristi za obravnavo preostalih slovenskih protestantskih piscev (Bohorič, Dalmatin idr.).

Trubarjevi pečati od 1533 dalje

Trubarjeva domačija.
(Vir: Pridobljeno s <https://www.geago.si/sl/pois/11947/trubarjeva-domacija>.)

Tabelska slika 1 (Uvodna motivacija):

Nato so učenci izpolnili vstopni listek. Nanj so zapisali, kaj že vedo o Primožu Trubarju in kaj bi o njem še želeli izvedeti. Sledil je pregled vstopnih listkov.

VSTOPNI LISTEK:

O Primožu Trubarju vem:

-
-
-
-

Vprašanje, na katerega želim odgovor:

-
-
-
-

Po pregledu vstopnih listkov je sledila določitev namenov učenja (Tabelska slika 2). Da bi si učenci lažje predstavljali, kakšno raven znanja bodo pri tem usvojili, smo uporabili Bloomovo taksonomijo.

Tabelska slika 2 (Razlaga namenov učenja – pogovor z učenci in razvrstitev namenov učenja glede na Bloomovo taksonomijo):

Učim se:

- iskanja in izbiranja ključnih informacij o življenju in delu Primoža Trubarja iz različnih virov (animirani film, odlomki iz Katekizma in Abecednika),
- sklepati o Trubarjevih osebnostnih lastnostih ter o njegovem odnosu do slovenskega jezika,
- oceniti pomen Trubarjevih del in prizadevanj za Slovence,
- izdelati strip o izbranem dogodku iz Trubarjevega življenja.

Sledil je ogled 15-minutne animirane zgodbe o Trubarju. Pred ogledom filma so si učenci na delovnem listu prebrali trditve o Primožu Trubarju in s pomočjo predznanja sklepali o njihovi pravilnosti. Med ogledom animiranega filma so pri trditvah označili »drži« oz. »ne drži«. Nepravilne trditve so popravili, delovni list pa prilepili v zvezek.

Razvrstitev namenov učenja po Bloomovi taksonomiji.

(Vir: Gradivo delavnice Pisno vrednotenje znanja zgodovine. Priredila dr. Inge Breznik s sodelavci. Zavod RS za šolstvo.)

DELOVNI LIST ZA SAMOSTOJNO DELO MED OGLEDOM ANIMIRANEGA FILMA O PRIMOŽU TRUBARJU:

(Film je pridobljen s <https://www.youtube.com/watch?v=OsQHCT2iKQc>)

ZGODBA PRIMOŽA TRUBARJA (1508–1586)

Zap. št.	Preberi trditev. Če trditev ne drži, jo popravi tako, da bo v celoti pravilna.	Ustrezno obkroži.
1.	Primož Trubar se je rodil leta 1708 na Raščici pri Velikih Laščah.	DRŽI NE DRŽI
2.	Trubarji so bili podložniki Celjskih grofov.	DRŽI NE DRŽI
3.	Trubarjev oče je bil mlinar in tesar. Opravljal je tudi službo cerkvenega ključarja in pobiralca davkov na mitnici, ki je stala na robu vasi.	DRŽI NE DRŽI
4.	Pri dvanajstih letih je šel Trubar na Reko, kjer naj bi se izšolal za pravnika.	DRŽI NE DRŽI
5.	Na Reki se je šolal le eno leto, nato je šel v Salzburg in Trst.	DRŽI NE DRŽI
6.	Z reformacijo se je seznanil v Trstu pri škofu Petru Ungnadu.	DRŽI NE DRŽI
7.	Leta 1529 je moral opustiti študij na Dunaju, saj so proti mestu vdiral Goti.	DRŽI NE DRŽI
8.	Prvo duhovniško službo je Trubar dobil v Laškem.	DRŽI NE DRŽI
9.	V Trubarjevem času je v Ljubljani živelo 100.000 ljudi.	DRŽI NE DRŽI
10.	Tržaški škof Bonomo in ljubljanski škof Kacijanar sta ga v Ljubljani postavila za stolnega kanonika.	DRŽI NE DRŽI
11.	Ko je v Ljubljani škof postal Urban Textor, je moral Trubar zapustiti habsburške dežele. Zbežal je na Madžarsko.	DRŽI NE DRŽI
12.	Pri štiridesetih letih se je Trubar prvič poročil, ustvaril družino in izdal prvi slovenski knjigi.	DRŽI NE DRŽI
13.	<i>Katekizem</i> in <i>Abecednik</i> je sprva dal natisniti v gotici. Pet let kasneje ju je izdal še v latinici.	DRŽI NE DRŽI
14.	Na povabilo se je Trubar iz Nemčije še enkrat vrnil v Ljubljano, kjer postal glavni pridigar v protestantski cerkvi.	DRŽI NE DRŽI
15.	Eno najpomembnejših Trubarjevih del je <i>Cerkovna ordninga</i> . V njej je opisal cerkveni red in zahteval šolanje vseh otrok.	DRŽI NE DRŽI
16.	Kmalu po izdaji <i>Cerkovne ordninge</i> je bil dokončno izgnan iz habsburških dežel, delo pa je bilo prepovedano.	DRŽI NE DRŽI
17.	Trubar je nazadnje služboval in ustvarjal v nemškem Derendingenu, v bližini univerzitetnega mesta Tübingen.	DRŽI NE DRŽI

Nato so si učenci ogledali repliko *Katekizma*, ki ga hrani šolska knjižnica. Iz odlomka, ki so ga v obliki izročka prilepili v zvezek, so razbrali, komu je bilo delo posvečeno in kakšna je bila njegova vsebina oz. namen. Posebno pozornost smo namenili tudi pisavi (gotica, iniciale) in notnim zapisom nabožnih pesmi za učenje krščanskega nauka.

IZROČEK ZA UČENCE:

KATEKIZEM (1550)

VSeM Slo-vencom

/ Gnado / Mir / Milost

inu pravu Spoznane

božje / skuzi Jesusa

Kristusa

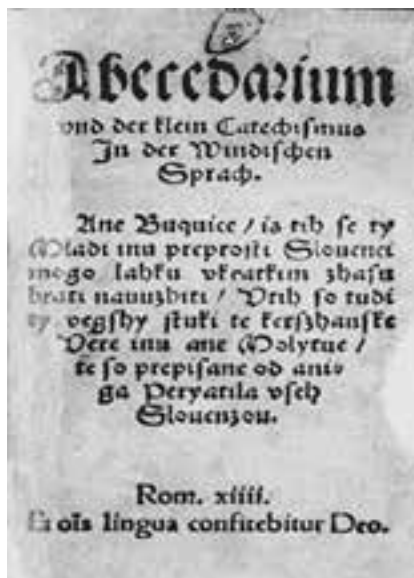
prosim.

(Vir: Trubar, Primož. *Catechismus in der windischen Sprach*. Narodna univerzitetna knjižnica. Pridobljeno s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-YWVRXRL>)

Sledila sta samostojno branje odlomka iz *Abecednika* in reševanje nalog, ki se navezujejo na izbrani odlomek v dvojicah.

DELOVNI LIST ZA SAMOSTOJNO DELO Z VIROM:

(Vir: *Abecednik*, Pridobljeno s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-YWVRXRL>.)

Abecedarium

und der klein Katechismus
in der windischen Sprach.

Ane bukvice / iz tih se ti

Mladi inu preprosti Slovenci

mogo lahko v kratkim času

brati naučiti / Vti so tudi

ti vegši štuki te kerščanske

Vere inu ane Molitue /

te so prepisane od aniga Perjatila vseh

Slovincou.

1. Primož Trubar je objavil 22 knjig v slovenščini in 2 v nemščini. Zapiši naslov dela na sliki.

2. Preberi poudarjeni zapis na desni in podčrtaj besede, ki jih ne razumeš.

3. Izbrani zapis smo pretvorili v sodobno slovenščino. Dopolni ga s pomočjo izvirnika.

Knjižica, iz katere se lahko mladi in v kratkem času
naučijo V njej so tudi večji deli vere in molitve – te je
prepisal en vseh

(Besedilo je pridobljeno in prirejeno s <https://eucbeniki.sio.si/slo9/2382/index1.html>.)

4. Dopolnjeno besedilo v nalogi 3 naj ti pomaga pri razlagi podčrtanih besed v nalogi 2. Podčrtanim starinskim izrazom poišči in dopiši sopomenke v sodobni slovenščini.

5. S svojimi besedami razloži, zakaj se je Primož Trubar kot začetnik slovenske književnosti odločil za izdajo *Abecednika*.

6. Tako kot v *Katekizmu* se tudi v *Abecedniku* Trubar ni podpisal s svojim imenom. Svoje avtorstvo je označil s psevdonimom. Iz besedila razberi, kako se je kot avtor poimenoval.

7. Razmisli in razloži, zakaj je Trubar namesto svojega imena uporabil psevdonim.

Po pregledu odgovorov k nalogam o *Abecedniku* so učenci s pomočjo pridobljenega znanja sklepali o Trubarjevih osebnostnih lastnostih in iskali dokaze zanje. Razmišljali so o pomenu Trubarjevih del in prizadevanj za Slovence, slovenski jezik in kulturo. Na koncu so prejeli navodilo za domače delo (kriterij za izdelavo stripa in iztočnice za pripravo na preverjanje znanja).

NAVODILO ZA DOMAČE DELO:

Izberi **dogodek iz Trubarjevega življenja** in ga predstavi v obliki **stripa**.

Stripu daj naslov in ga nariši na dodatni list (velikosti A4).

Pri tem upoštevaj naslednje kriterije:

Kriteriji uspešnosti za izdelavo stripa:	DA	DELOMA	NE
Slike in besedilo stripa kažejo na poznavanje dejstev, ki veljajo za čas, v katerem je živel Primož Trubar.			
Strip kaže na dobro poznavanje izbranih dogodkov iz Trubarjevega življenja.			
Slike in besedilo se v stripu smiselno dopolnjujejo. Vsebina stripa se ujema z naslovom.			
V delu sta vidni izvirnost in samostojnost.			

Strip prinesi k naslednji šolski uri, ki bo namenjena preverjanju usvojenega znanja o Primožu Trubarju.

Uredi zapise v zvezku. Pri pripravi na preverjanje znanja ti bodo v pomoč naslednje iztočnice:

- Naštej osnovne **osebne podatke** Primoža Trubarja (kdaj je bil rojen in kje, poklic, kje se je šolal in služboval itd.)

.....

.....

.....

- Sklepaj o Trubarjevih **osebnostnih lastnostih**. V podporo svojim trditvam poišči dokaze.

.....

.....

.....

- Oceni **pomen Trubarjevih del in prizadevanj za Slovence** – za slovenski jezik in kulturo.

.....

.....

.....

Drugi del – PREVERJANJE ZNANJA (1 šolska ura)

Učenci so k pouku prinesli strip o Primožu Trubarju, ki so ga izdelali doma. Nato so samostojno izdelali nalogo o Primožu Trubarju. Pri tem so si lahko pomagali z zapisi preteklih ur in učbenikom. Naloga je bila sestavljena iz vprašanj o Trubarju, samoocenjevalnega obrazca in obrazca za refleksijo. Ob koncu ure so naloge oddali v pregled učiteljici, ki je naloge ovrednotila po danih kriterijih.

KONČNI IZDELEK – NALOGE ZA PREVERJANJE ZNANJA:

NALOGA O PRIMOŽU TRUBARJU

Ime in priimek: Razred:

1. Dopolni.

Ime: Priimek:

Kraj in leto rojstva:

Kraji šolanja:

Poklic:

Kraji službovanja:

Kraj in leto smrti:

Pomembna dela:

Primož Trubar
(Vir: Pridobljeno s <http://ezb.ijs.si/fedora/get/ezmono:ptz/VIEW/>.)

2. Sklepaj o Trubarjevih **osebnostnih lastnostih**. V podporo svojim trditvam poišči **dokaze** iz poznanih dejstev o njegovem zasebnem življenju in literarnem ustvarjanju.

.....

.....

.....

.....

3. V obliki kratkega sestavka oceni pomen Trubarjevih del in prizadevanj za Slovence – za slovenski jezik in kulturo.

.....

.....

.....

.....

4. Nalogi priloži **strip**, ki prikazuje izbrani **dogodek iz Trubarjevega življenja**.

KRITERIJI ZA NALOGO O PRIMOŽU TRUBARJU:

Sam ovrednotim svoje znanje in delo:

Kriteriji uspešnosti:	DA	DELOMA	NE	Pojasnilo
K nalogi 1: Iz virov izberem zahtevane informacije in pomembne podrobnosti iz Trubarjevega življenja.				
K nalogi 2: Navedem različne osebnostne lastnosti, ki bi jih lahko pripisal Trubarju. Pri tem svoje navedbe podkrepim z dejstvi iz zasebnega življenja Primoža Trubarja in njegovega literarnega ustvarjanja.				
K nalogi 3: Navedem vsaj dve Trubarjevi deli ter razložim, s kakšnim namenom ju je Trubar izdal. Pri tem ocenim pomen Trubarjevih prizadevanj za Slovence (za slovenski jezik in kulturo).				
K nalogi 4: Slike in besedilo stripa kažejo na poznavanje dejstev, ki veljajo za čas, v katerem je živel Primož Trubar.				
Strip kaže na dobro poznavanje izbranih dogodkov iz Trubarjevega življenja.				
Slike in besedilo se v stripu smiselno dopolnjujejo. Vsebina stripa se ujema z naslovom.				
V delu sta vidni izvirnost in samostojnost.				

OBRAZEC ZA REFLEKSIJO:

Refleksija – moj razmislek po opravljeni nalogi

Primoža Trubarja moramo Slovenci poznati, ker ...

.....

.....

.....

Najtežji del naloge je bil/-a ..., **ker** ...

.....

.....

.....

Po opravljeni nalogi **se počutim** ...

.....

.....

.....

KRITERIJI ZA NALOGO O PRIMOŽU TRUBARJU:

Učiteljica ovrednoti moje znanje in delo:

Kriteriji uspešnosti:	DA	DELOMA	NE	Pojasnilo
K nalogi 1: Iz virov izbere zahtevane informacije in pomembne podrobnosti iz Trubarjevega življenja.				
K nalogi 2: Navede različne osebnostne lastnosti, ki bi jih lahko pripisal Trubarju. Pri tem svoje navedbe podkrepí z dejstvi iz zasebnega življenja Primoža Trubarja in njegovega literarnega ustvarjanja.				
K nalogi 3: Navede vsaj dve Trubarjevi deli ter razloži, s kakšnim namenom ju je Trubar izdal. Pri tem oceni pomen Trubarjevih prizadevanj za Slovence (za slovenski jezik in kulturo).				
K nalogi 4: Slike in besedilo stripa kažejo na poznavanje dejstev, ki veljajo za čas, v katerem je živel Primož Trubar.				
Strip kaže na dobro poznavanje izbranih dogodkov iz Trubarjevega življenja.				
Slike in besedilo se v stripu smiselno dopolnjujejo. Vsebina stripa se ujema z naslovom.				
V delu sta vidni izvirnost in samostojnost.				

PRIMERA IZDELKOV UČENCEV:

1. Dopolni:

Ime: Primož Trubar Priimek: Malinov / Trubar

Rojni kraj: 1509 / Tolmin pri Veliki Lohi

Šola: Trubarjeva gimnazija (Tolmin)

Posebne lastnosti: Trubarjeva gimnazija

Rojni kraj: 1509 / Tolmin pri Veliki Lohi

Rojni kraj: 1509 / Tolmin pri Veliki Lohi

Posebne lastnosti: Trubarjeva gimnazija

2. Vrednoti vsebino vsebine stripa po besedilu Trubarjevega dela in prizadevanj za Slovence.

Primož Trubarjevo delo, ki se imenuje "Primož Trubarjevo delo", je napisano v slovenskem jeziku. V njem so opisane vsebina stripa in prizadevanj za Slovence. Vsebina stripa se ujema z naslovom. V delu sta vidni izvirnost in samostojnost.

3. Strip in besedilo stripa kažejo na poznavanje dejstev, ki veljajo za čas, v katerem je živel Primož Trubar.

Strip kaže na dobro poznavanje izbranih dogodkov iz Trubarjevega življenja. Slike in besedilo se v stripu smiselno dopolnjujejo. Vsebina stripa se ujema z naslovom.

4. Strip in besedilo se v stripu smiselno dopolnjujejo. Vsebina stripa se ujema z naslovom.

V delu sta vidni izvirnost in samostojnost.

Izdelek učenke Ele Zaletel, 8. b

SKLEP

»Primožu Trubarju – prvemu možu med slovenskimi protestanti« smo v okviru učne teme *Slovenski protestanti in razvoj slovenske kulture* v preteklih šolskih letih posvetili eno šolsko uro. Takšna obravnava je temeljila na razlagi in pogovoru z učenci ter na demonstraciji pomembnih Trubarjevih del. Tokrat smo se odločili, da temo izpeljemo po načelih formativnega spremljanja znanja. Za izvedbo po predstavljenem načrtu smo potrebovali uro in pol za obravnavo učne snovi ter eno

uro za preverjanje znanja po danih kriterijih in evalvacijo. Izkazalo se je, da je bil čas smiselno izkoriščen. Učenci so s pomočjo znanja, ki so ga pridobili na ekskurziji, zavzeto delali. Največ vzpodbude so potrebovali pri reševanju nalog, ki so se navezovala na odlomek iz *Abecednika*. Ko smo odlomek prebrali na glas in se o njem pogovorili, je reševanje nalog v dvojicah steklo brez večjih zapletov. V refleksiji so kot najtežji del pogosto izpostavili iskanje osebnostnih lastnosti Trubarja, ki so jih morali dokazovati z dejstvi iz njegovega zasebnega življenja ali literarnega ustvarjanja. Večina učencev je bila ponosna na svoj strip. Zapisali so, da so v strip vložili veliko časa in truda, da so si doma večkrat ponovno ogledali animirani film in se šele nato odločili za vsebino stripa in da so se pri tem veliko naučili.

Z upoštevanjem načel formativnega spremljanja znanja smo v izvedbo predstavljenega učnega sklopa vnesli aktivnosti, ki so učence na različne načine nagovarjale k samostojnemu razmišljanju o obravnavani tematiki in lastnem učenju. Učenci so na koncu izkazali dobro poznavanje obravnavane tematike, še posebej so se potrudili pri izdelavi stripa.

VIRI IN LITERATURA

Brodnik, V. idr. (2018). *Formativno spremljanje pri zgodovini*. Priročnik za učitelje. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Črešnik, V. idr. *Slovenščina 9. I-učbenik za slovenščino v 9. razredu osnovne šole*. Pridobljeno s <https://eucbeniki.sio.si/slo9/2382/index1.html>.

Golec, B. (2014). *Primož Trubar. Prispevki k življenjepisu*. Elektronska izdaja. Pridobljeno s <http://ezb.ijs.si/fedora/get/ezmono:ptz/VIEW/>.

Program osnovna šola, Zgodovina, Učni načrt. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.

Trubar, P. (ponatis 1970). *Catechismus in der windischen Sprach: samt einer kurtzen Ausslegung in gesang weiss: item die Litanai und ein predig vom rechten Glauben, gestelt, durch Philopatridum Illiricum: anu kratku Poduuzhene skaterim vsaki zhlouik more v nebu pryti/ [spremna beseda Mirko Rupel (priredil Branko Berčič)]*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Zgodba o Trubarju. Pridobljeno s <https://www.youtube.com/watch?v=OsQHzCT2iKQ>.

Izdelek učenca Jake Stareta, 8. a

Polona Majdič

KAKO DOBRO DIJAKI POZNAJO RUDOLFA MAISTRA

Polona Majdič

HOW WELL DO STUDENTS KNOW RUDOLF MAISTER

IZVLEČEK

Članek se osredotoča na predstavitev Rudolfa Maistra v učbenikih za zgodovino in književnost ter prinaša rezultate ankete, s katero smo skušali ugotoviti, koliko dijaki poznajo njegovo življenje in delo. Iz analize učbenikov lahko ugotovimo, da Rudolf Maister v njih ni predstavljen celovito. Učenci in dijaki poznajo le njegovo vojaško plat življenja, njegova pesniška in slikarska dela pa jim ostajajo nepoznana. Celje, kjer je Maister delček svojega življenja živel in bil vpet v politično in kulturno življenje, danes ni prepoznavno kot mesto, kjer bi pustil kakršen koli pečat. Anketa pa je pokazala, da ga večina pozna po njegovih vojaških dosežkih, kar je logično glede na učno snov, ne poznajo pa ga kot pesnika, ki je podpiral literarni krožek Kondor, ali slikarja. Velika večina tudi ve, da praznujemo dan Rudolfa Maistra, kaj pa je vzrok, da sploh praznujemo ta praznik, pa očitno ni dovolj znano. Kar nekaj dijakov I. gimnazije v Celju ne ve, kje se nahaja Maistrova spominska plošča, čeprav gredo večkrat na dan mimo nje. Osnovna podatka o kraju rojstva in smrti sta precej poznana. Možna rešitev za celovito poznavanje Maistrovega življenja in dela bi bila vpetost njegovih literarnih in slikarskih del v učne načrte.

Ključne besede: Rudolf Maister, učni načrti, učbeniki za zgodovino, gimnazije

ABSTRACT

The article focuses on the presentation of Rudolf Maister in history and literature textbooks and presents the results of a survey performed among students in order to determine their knowledge about his life and work. Based on the textbook analysis, we found that Rudolf Maister is not fully integrated in school curricula. While students know about his military life, they are not familiar with him as a poet and painter. The city of Celje, where Maister spent a part of his life and was politically and culturally active, is not recognized today as the city where he left his mark. The survey revealed that most students know about his military achievements, which is understandable as this is included in their learning material, but know nothing about Maister as a painter or the poet who supported the literary society *Kondor*. The greater majority of students know about the Rudolf Maister Day, however, the reason for the celebration is rather vaguely known. Quite a few students from the secondary school I. gimnazija in Celje do not know the location of Maister's memorial plaque even though they pass by it several times a day. The information on his date of birth and death is generally known. A possible solution for a fuller knowledge about Maister's life and work would be to include his literary and art works in school curricula.

Keywords: Rudolf Maister, curriculum, history textbooks, general upper secondary schools

UVOD

Rudolf Maister je brez dvoma ena najpomembnejših slovenskih zgodovinskih osebnosti. Zaslužen je za priključitev večjega dela slovenskega območja Štajerske, predvsem Maribora, ki bi v nasprotnem primeru ostal v Avstriji. Poleg vojaškega poklica je bil še pesnik, znan pod pesniškim vzdevkom Vojanov, in slikar. Bil je ljubitelj slovenske besede in knjig, danes si lahko ogledamo njegovo zasebno knjižnico s 6000 enotami gradiva v Univerzitetni knjižnici Maribor. V Kamniku se nahajata Gimnazija in srednja šola Rudolfa Maistra in tudi muzej, 23. novembra pa obeležujemo dan, ko je leta 1918 Maister razorožil nemško zeleno gardo v Mariboru in posledično obranil severno mejo. Rudolf Maister je kratek čas svojega življenja preživel v Celju, kamor je bil premeščen po zdravljenju za pljučnico, in je postal poveljnik črnovojniške izpostave v Celju. Kljub temu da je živel v Celju kratek čas in v življenju osvojil več vojaških in tudi sicer nepoznatih pesniških in slikarskih vrhov, pa je postavljeno pod vprašaj, kolikšno veljavo in razpoznavnost uživa Rudolf Maister danes v šolskih učbenikih in med Celjani. V članku je podan kratek pregled vsebine učbenikov, ki se nanaša na Rudolfa Maistra, v nadaljevanju pa so predstavljeni rezultati ankete, ki je preverjala poznavanje življenja in dela Rudolfa Maistra.

PREGLED OBRAVNAVE MAISTRA V UČBENIKIH ZA ZGODOVINO

Pregled nekaterih trenutno uporabljanih učbenikov pokaže naslednje rezultate: Rudolf Maister se kot vojaška osebnost pojavlja v učbenikih za zgodovino v 9. razredu osnovne šole. Njegova zastopanost v učni snovi ni prav velika. V učbeniku *Raziskujem preteklost* Jelke Mirande Razpotnik in Damjana Snoja (2014) se pojavi pri obravnavi določitve jugoslovanskih mej po prvi svetovni vojni. Omenjen je le v treh odstavkih, in sicer da je leta 1918 prevzel poveljstvo vojaških sil na severni meji in mu je nato ob ustreznem ukrepanju uspelo zasesti Maribor in Radgono ter da so z njegovim uspehom na pariški mirovni konferenci za mejo med Republiko Avstrijo in Kraljevino SHS določili reko Muro. V tretjem odstavku pa je v dveh stavkih omenjen še neuspeh, da bi s pomočjo Franja Malgaja in Alfreda Lavriča pridobil Koroško. Ob besedilu se pojavi še okence z njegovo sliko, letnicama rojstva in smrti ter omembo rojstnega kraja. Omenjeno je še, da je pridobil čina majorja in generala ter da je organiziral slovensko prostovoljno vojsko, dal pobudo za ustanovitev prve slovenske vojaške realke, prejel številna odlikovanja in bil tudi poet (Razpotnik in Snoj, 2014).

V samostojnem delovnem zvezku *Zgodovina* (2019) avtoric Sonje Bregar Mazzini, Lorette Pečoler in Petre Štampfl je Rudolf Maister skromno obravnavan. Ponovno se pojavi njegova slika, ob njej pa so zapisani trije odstavki o njegovem vojaškem uspehu na Štajerskem. Poleg osnovnih informacij je ob strani zapisan še datum, kdaj praznujemo dan Rudolfa Maistra, 23. november. V zvezi z Rudolfom Maistrom se pojavi le naloga, ki je zasnovana zelo široko. Učenec mora izpolniti preglednico, kako so se oblikovale meje med Kraljevino SHS in sosednjimi državami (Bregar Mazzini, Pečoler in Štampfl, 2019).

Rudolfu Maistru je nato posvečena obravnavna še v srednjih šolah, prav tako pri predmetu zgodovina. V učbeniku Metke Karlovšek in Vesne Robnik *Zgodovina za srednje strokovno in poklicno tehniško izobraževanje* (2012) je general omenjen le v enem odstavku, podatki

pa so še manj podrobni kot v učbeniku za osnovno šolo. Popisan je boj za severno mejo in določitev meje na pariški mirovni konferenci, pri boju za Koroško pa ni omembe vojskovanja Maistrovih vojakov in vojaških posegov Malgaja in Lavriča, naveden je le problem Koroške, ki je bil rešen s plebiscitom. Tudi v tem učbeniku je ob strani besedila Maistrova slika, pod besedilom pa je prikazan še zemljevid narodnostnih mej med letoma 1910 in 1918 (Karlovesek in Robnik, 2012).

V gimnazijah se Rudolf Maister pojavi v snovi za 4. letnik. Njegovo delovanje je bolj podrobno opisano v učbeniku Boža Repeta *Naša doba* (1997), kjer je razloženo, kdaj je bil Maister imenovan za majorja, kako je izvedel mobilizacijo in katere kraje je zasedel. Podrobno je opisan tudi umik z vzhodnega dela Koroške zaradi premoči avstrijske vojske. Tudi tukaj je ob besedilu pojavi Maistrova slika (Repe, 1997).

V učbeniku Aleša Gabriča in Mateje Režek *Zgodovina* (2018), ki se danes uporablja v gimnazijah, je Rudolf omenjen približno enako in v enakem obsegu kot v prej omenjenem učbeniku Boža Repeta, ob besedilu pa je slika generala.

Maister je v šolah v prvi vrsti obravnavan kot general, ki je obranil severno mejo. V nobenem berilu ali priročniku za književnost (*Svet književnosti 3, Od branja do znanja 3, Branja 3, Od branja do znanja 4*) ali umetnost ni obravnavam kot pesnik ali slikar. To je najbrž tudi razlog, da ga večina ljudi pozna le po njegovih vojaških uspehih.

Portret Rudolfa Maistra.
(Vir: Wikimedia Commons.)

ANKETA

V okviru priprave članka je bila izvedena tudi anketa, v kateri se je preverjalo, koliko ljudje poznajo Rudolfa Maistra. Anketa je bila sestavljena iz devetih vprašanj zaprtega in odprtega tipa, sodelovalo pa je 161 oseb. Sodelovali so dijaki 3. in 4. letnika, ki obiskujejo I. gimnazijo v Celju. Anketa je bila izvedena jeseni leta 2019 s klasičnim anketnim vprašalnikom. Šest vprašanj se je nanašalo na splošne informacije o življenju in delu Rudolfa Maistra, preostala pa na njegovo delovanje v Celju.

Prvo vprašanje v anketi se je glasilo, kdo je bil Rudolf Maister in zakaj je bil pomemben za slovensko zgodovino. V današnjih učnih gradivih se Rudolf Maister pojavlja le v vlogi borca za severno mejo in tudi anketa je pokazala, da ga dijaki večinoma poznajo le kot generala in branitelja severne meje. Le malo anketiranih je na vprašanje odgovorilo nepravilno, torej lahko sklepamo, da učbeniki in učitelji poskrbijo, da otroci uzavestijo, da je bil Rudolf Maister pomemben za slovensko zgodovino.

Tabela 1: Prikaz pravih odgovorov na vprašanje: »Kdo je bil sploh Rudolf Maister in zakaj je bil tako pomemben za slovensko zgodovino?«

Kdo je bil Rudolf Maister in zakaj je tako pomemben za slovensko zgodovino?	Pravilni odgovori v odstotkih
a) General	36 %
b) Borec za severno mejo, Maribor, Koroško in Prekmurje	34 %
c) Pesnik	19 %
č) Umetnik	4 %
d) Narobe	2 %
e) Ne vem	5 %

Maister je bil tudi pesnik. Njegove pesmi niso tako poznane, saj se ga kot pesnika ne omenja nikjer v učbenikih za materinščino. Pesnil je vse svoje življenje. Za psevdonom je v mladih letih uporabljal ime Vuk Slavič, pozneje pa Vojanov. Za časa svojega življenja je izdal dve pesniški zbirki, in sicer *Poezije* in *Kitica mojih*. V literarnozgodovinski sistem ga uvrščamo kot sopotnika moderne, nekaj časa je sodeloval tudi pri Zadrugi. Ker se Rudolf Maister ne pojavlja v učbenikih za slovenščino, ga mladi ne poznajo kot pesnika. Drugo vprašanje se je glasilo: »Ali poznate kakšno Maistrovo pesem ali pesniško zbirko?« Rezultati so pokazali, da je poznavanje precej slabo.

Tabela 2: »Ali poznate kakšno Maistrovo pesem ali pesniško zbirko?«

Ali poznate kakšno Maistrovo pesem ali pesniško zbirko?	Odstotki glede na to, kaj so napisali
a) Poezije	20 %
b) Kitica Mojih	9 %
c) Posamezne pesmi	8 %
č) Narobe	4 %
d) Ne vem	59 %

General Maister se je rodil v Kamniku, poznavanje česar smo preverjali v anketi. V mestu stoji tudi njegova rojstna hiša s spominsko ploščo. Poleg diplome je po Maistru poimenovana še glavna ulica, 29. marca, ko se je Maister rodil, pa občani Kamnika na ta dan praznujejo občinski praznik. Njegovo ime je prevzela tudi mestna gimnazija. Njegov rojstni kraj je dovolj razpoznaven, saj je na vprašanje v anketi, kje se je rodil, 66 % dijakov odgovorilo pravilno, medtem ko so preostali odgovorili napačno ali pa odgovora niso vedeli. Anketa je spraševala tudi po kraju zadnjega počivališča Rudolfa Maistra. V Mariboru je njemu v čast poimenovan trg z njegovim kipom. Najbolj poznan je po priključitvi Maribora, to je dejstvo, ki bi ga otroci morali znati že iz osnovne šole, izkazalo pa se je, da kar precejšen delež gimnazijcev ne ve, da se njegov grob nahaja v Mariboru na pokopališču Pobrežje. V anketi je na vprašanje o mestu njegovega pokopa pravilno odgovorilo le 40 % anketirancev.

Tabela 3: Odgovori na vprašanje: »Kje se je rodil Rudolf Maister?«

Kraj rojstva	Odstotki
a) Kamnik	66 %
b) Narobe	9 %
c) Ne vem	25 %

Tabela 4: Odgovori na vprašanje: »Kje je umrl Rudolf Maister?«

Kraj, kjer je Maister pokopan	Odstotki
a) Maribor	40 %
b) Narobe	29 %
c) Ne vem	31 %

Resda je Maister kratek čas preživel v Celju, vendar je v tistem času zaznamoval tako mesto kot njegove prebivalce. Tukaj je živel od leta 1913, ko je bil sem premeščen po pljučnici. Na vojaški ravni je prevzel položaj poveljnika črnovojniške izpostave v Celju, udeleževal se je tudi na kulturnem področju. Obiskoval je prireditve v Narodnem domu, v gostilnah pa se je srečeval s številnimi celjskimi narodnjaki. V času prebivanja v Celju je napisal in objavil nekaj ljubezenskih, epskih in šaljivih pesmi. Priljubljen je

bil tudi med dijaki, ki so ga prepoznali kot bistroumnega človeka in mu prebiral lastne izdelke. Dijaki so ga v njegovem času šteli za dobrega pesnika in ga spoštovali. Maister je v Celju ostal vse do začetka prve svetovne vojne, nato pa je bil premeščen v Maribor. V anketi je bilo vprašanje izbirnega tipa (ponujene možnosti so bile 1913, 1926 in 1900), ali anketiranci vedo, katerega leta je Maister prebival v Celju. 82 % anketirancev je izbralo pravilen odgovor, torej leta 1913. Namig za pravilen odgovor so lahko našli tudi na fotografiji spominske plošče, ki je bila na anketnem vprašalniku. Maister je v Celju med dijaki veljal za učitelja kreativnega pisanja in jih je spodbujal k pisanju pesmi. Skupaj z dijaki je Rudolf Maister uspel uresničiti načrte mladih dijakov in skupaj so omogočili izhajanje literarnega časopisa *Leposlovne in znanstvene vaje Savinja*. Zvezki *Savinje* so izhajali do prve svetovne vojne, ko so se razmere zaostriale. Naslednje anketno vprašanje je preverjalo poznavanje literarnega krožka, pri katerem je sodeloval Maister, možni odgovori pa so bili: Kondor, Sokol ali Slavček. Tako kot pri predhodnem vprašanju je 74 % anketirancev, torej velika večina, odgovorilo pravilno.

Tabela 5: Odgovori na vprašanje, katerega leta je Maister deloval v Celju

Katerega leta je Maister deloval v Celju?	Odstotki
a) 1913	82 %
b) 1926	9 %
c) 1900	1 %
č) Ne vem	8 %

Tabela 6: Odgovori na vprašanje, kako se je imenoval literarni krožek celjskih dijakov

Kako se je imenoval literarni krožek pri katerem je sodeloval Maister?	Odstotki
a) Kondor	74 %
b) Sokol	13 %
c) Slavček	5 %
č) Ne vem	8 %

Praznike in dneve, ki so pomembni za zgodovino in so dela prosti dnevi, ljudje večinoma poznajo. Obstajajo pa državni prazniki, ki niso dela prosti. Eden takih je dan Rudolfa Maistra, ki ga praznujemo vsako leto 23. novembra. Na ta dan je Rudolf Maister razorožil nemško varnostno stražo, ki bi lahko imela premoč nad Maistrovo vojsko. Dogodek je pomemben, saj je Maister s tem ukrepom dosegel premoč svoje vojske prostovoljcev in prevzel nadzor nad Mariborom. Na ta dan v Mariboru in v Kamniku priredijo slovesno prireditev, obiskovalci pa imajo prost vstop v njegovo hišo. V anketi, ki je zahtevala poznavanje datuma državnega praznika, je 58 % anketiranih vedelo točen datum, 7 % jih je vedelo, da se praznik praznuje novembra, preostali pa odgovora niso vedeli ali pa so odgovorili napačno. Vprašanje se je navezovalo na naslednjega, ki je spraševalo, zakaj praznujemo dan Rudolfa Maistra prav ta dan. Glede na poznavanje datuma v prejšnjem vprašanju so se odgovori pri tem vprašanju precej razlikovali. Le 31 % anketirancev je pravilno odgovorilo na vprašanje, velika večina pa odgovora ni vedela ali pa je bil ta napačen. Rezultati nam povejo, da celjski dijaki sicer vedo, da državni praznik obstaja in da ga praznujemo, vendar ne vedo, zakaj prav na ta dan.

Tabela 7: Odgovori na vprašanje, kdaj praznujemo dan Rudolfa Maistra

Kdaj praznujemo dan Rudolfa Maistra?	Odstotki
23. 11.	58 %
November	7 %
Narobe	16 %
Ne vem	19 %

Tabela 8: Odgovori na vprašanje, zakaj praznujemo dan Rudolfa Maistra ravno na ta dan

Zakaj praznujemo dan Rudolfa Maistra ravno ta dan?	Odstotki
Pravilno	31 %
Napačno	10 %
Ne vem	59 %

Zadnje vprašanje v anketi se je navezovalo na spominsko ploščo Rudolfa Maistra, in sicer kje se ta nahaja. Spominske plošče, ki obeležujejo spomin na Rudolfa Maistra, je danes moč najti v več krajih po Sloveniji, ena od njih pa se nahaja tudi na stavbi I. gimnazije v Celju ob glavnem vhodu. Na spominski plošči v Celju je napisano, da je v tej stavbi Rudolf Maister, ki je bil general in pesnik, vodil literarni krožek Kondor, iz katerega se je rodilo glasilo *Savinja*. Pripisana so še imena dijakov, ki so bili člani krožka (Fran Roš, Srečko Puncer in Franjo Malgaj). Rezultati so pokazali, da le 61 % anketiranih ve, kje v Celju se nahaja spominska plošča Rudolfa Maistra, čeprav večina v objekt zahaja skoraj vsak dan med septembrom in junijem. 26 % anketiranih ni vedelo, kje se nahaja plošča, med 13 % napačnih odgovorov pa sta se pojavljala občinska stavba in Celjski dom.

Tabela 9: Odgovori na vprašanje, na kateri stavbi v Celju se nahaja spominska plošča, posvečena Rudolfu Maistru

Na kateri stavbi se nahaja spominska plošča?	Odstotki
I. gimnazija v Celju	61 %
Napačno	13 %
Ne vem	26 %

Slika 2: Spominska plošča na fasadi poslopja I. gimnazije v Celju. (Foto: Polona Majdič.)

SKLEP

Rudolfa Maistra poznamo kot generala, ki je leta 1918 obranil severno mejo. Poleg tega, da je bil general, je bil še pesnik in slikar, kar je v zavesti le redkih starejših Slovencev, mladi pa ga v tej vlogi ne poznajo, saj Maister kot pesnik in slikar ni vključen v učbenike. Njegova slikarska in pesniška neprepoznavnost se vidi tudi v anketi, ki je bila izvedena med dijaki I. gimnazije v Celju. Osnovni podatki o kraju rojstva in smrti so poznani, ko pa se dotaknemo bolj specifičnih stvari, kot sta vprašanje, kdaj je Maister živel v Celju, ali poznavanje kake njegove pesniške zbirke, pa je znanje šibkejše. Državni praznik 23. novembra, ko praznujemo dan Rudolfa Maistra, večina pozna, najbrž zaradi medijskega odmeva, okoliščine, ki so privedle do omenjenega praznika, pa ostajajo premalo prepoznavne. Glede na anketo in analizo učbenikov se je izkazalo, da je omenjena le ena plat Maistrovega življenja. Anketa je sicer pokazala dobro poznavanje pomena vojaškega delovanja Rudolfa Maistra za slovensko zgodovino, morda pa bi bilo dobro, če bi bolj opozorili tudi na Maistrovo umetniško plat. Kombinacija generala, ki je bil poleg tega še dober in priljubljen pesnik, je redka, zato bi bilo dobro nekaj tovrstnih vsebin vključiti tudi v učbenike za pouk slovenske književnosti. Njegovo mesto bi lahko bilo ob boku slovenske moderne.

LITERATURA

- Ambrož, D., Degan Kapus, M., Krakar Vogel, B., Novak Popov, I., Štrancar, M., Torkar Papež, K., Troha, G., Zupan Sosič, A. (2019). *Branja 3*. Ljubljana: DZS.
- Ambrož, D., Kenda, J. J., Krakar Vogel, B., Kvas, J. (2010). *Od branja do znanja 3*. Ljubljana: DZS.
- Ambrož, D., Kenda, J. J., Krakar Vogel, B., Kvas, J., Zupan Sosič, A. (2011). *Od branja do znanja 4*. Ljubljana: DZS.
- Bregar Mazzini, S., Pečoler, L., Štampfl, P. (2019). Slovenci v 20. in 21. stoletju. V: T. Kurtin Jeraj (ur.), *Zgodovina* (str. 100–184). Ljubljana: Mladinska knjiga Založba.
- Gabrič, A., Režek, M. (2018). Prva leta Republike Slovenije. V: T. Galonja (ur.), *Zgodovina 4* (str. 216–218). Ljubljana: DZS.
- Karlovšek, M., Robnik, V. (2012). Slovenci v prvi Jugoslaviji. V: T. Galonja (ur.), *Zgodovina za srednje strokovno in poklicno tehniško izobraževanje* (str. 76–93). Ljubljana: DZS.
- Kos, J., Virk, T., Kocijan, G. (2002). *Svet književnosti 3*. Maribor: Založba Obzorja.
- Razpotnik Miranda, J., Snoj, D. (2015). Slovenci v 20. in 21. stoletju: čas napredka. V: J. Razpotnik (ur.), *Raziskujem preteklost* (str. 85–86). Ljubljana: Založba Rokus Klett.
- Repe, B. (1997). Slovenci v Kraljevini Jugoslaviji. V: B. Repe (ur.), *Naša doba* (str. 97–103). Ljubljana: DZS.

Dunja Mušič

Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Dolenjsko in Belo krajino Novo mesto

ARHIVSKI DETEKTIVI, SPOZNAVANJE ARHIVSKIH VIROV IN DELO ARHIVISTA V SKLOPU PEDAGOŠKE DEJAVNOSTI ZGODOVINSKEGA ARHIVA LJUBLJANA

Dunja Mušič

Historical Archives Ljubljana, Lower Carniola and White Carniola Unit, Novo mesto

ARCHIVES DETECTIVES, INTRODUCING ARCHIVAL SOURCES AND ARCHIVIST WORK IN THE FRAMEWORK OF PEDAGOGICAL ACTIVITY OF THE HISTORICAL ARCHIVES LJUBLJANA

IZVLEČEK

Namen arhivov je približati in prikazati pomen kulturnih ustanov prek različnih arhivskih virov. Obisk Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Enote za Dolenjsko in Belo krajino v Novem mestu obsega ogled enega od treh avtorskih filmov, ki skozi zgodbo prikaže: kaj so arhivi, kako delujejo in kaj vse lahko v njih najdemo. Učenci so prek delovnih listov postavljeni v vlogo detektivov. V sliki in besedi najmlajšim približamo delo kulturne ustanove, ki je pogosto pozabljena, a vendar pomembna pri zbiranju, urejanju, varovanju in omogočanju uporabe pisanih, risanih, tiskanih, fotografiranih, filmanih in drugače zapisanih dokumentov.

Ključne besede: arhiv, film, arhivski viri, popularizacija

ABSTRACT

The purpose of the archives is to demonstrate the importance of cultural institutions through various archival sources. The visit to the Historical Archives Ljubljana, Unit for Dolenjska and Bela krajina Novo mesto includes a projection of one of the three original movies demonstrating what archives are, how they work and what we can find in them. The students become detectives with worksheets. Through image and word, we try to promote among young students the work of a cultural institution, which is often forgotten but nevertheless important: collecting, editing, protecting and enabling the use of written, drawn, printed, photographed, filmed and otherwise written documents.

Keywords: archives, film, archival sources, popularisation

UVOD

Česar ni v arhivih, tega ni na svetu (*Quod non est in actis, non est in mundo*), pravi znani latinski pregovor. Naloga arhivov je zagotavljanje primerne hrambe arhivskega gradiva.

Pomen in vrednosti arhiva posamezniki ugotovijo šele, ko iščejo pomembne dokumente, s katerimi želijo zapolniti vrzeli v mozaiku bolj ali manj znane preteklosti. Izgubljeno zaključno spričevalo, potrdilo o opravljenih strokovnih in drugih izpitih, dokumenti za urejanje premoženjskopравnih zadev (denacionalizacija, vojna škoda, dokumenti o nepremičninah ipd.) so samo eni izmed arhivskih dokumentov, po katere pridejo ljudje v arhiv. Javni arhivi v skladu z arhivsko zakonodajo izdajajo overjene izpise, prepise in reprodukcije dokumentov v fizični in digitalni obliki, s katerimi potrjujejo istovetnost z izvirniki.

Obiskovalci arhivov so tudi raziskovalci. Največkrat so to zgodovinarji, etnologi, umetnostni zgodovinarji, arhitekti, rodoslovci, študenti, učenci in dijaki, ki iščejo podatke o določenem dogodku, predmetu ali osebi. Podatke o svojih prednikih lahko najdejo s pomočjo rodoslovnega indeksa, dostopnega v čitalnici novomeške enote, ki služi kot pripomoček za iskanje rodoslovnih podatkov v arhivskem gradivu. Raziskovanje v arhivu zahteva precej potrpljenja in vztrajnosti. Zgodi se, da dokumenta, ki ga iščete, tudi v arhivu ni, ker je bil že pred predajo arhivu uničen ali izgubljen.

Arhiv ni knjižnica, saj se dokumenti tukaj hranijo trajno in niso namenjeni izposoji na dom. Možni so le vpogled, kopiranje in fotografiranje originalov. V arhivski čitalnici so dostopni naslednji arhivski dokumenti: šolske kronike, popisnice prebivalstva, pravosodni spisi, načrti javnih stavb, statuti društev, razglednice slovenskih krajev. Arhivsko gradivo izvira iz številnih področij človekovega delovanja in ustvarjanja. Največ iz uprave, pravosodja, vzgoje in izobraževanja, gospodarstva, zdravstva in socialne varnosti, družbenih organizacij in kulture. Osnovne podatke o arhivskem gradivu, ki se hrani v fondih in zbirkah, lahko pridobite prek spleta z iskalnikom SIRA.net. Iskalnik omogoča poizvedovanje po podatkih o arhivskem gradivu, ki ga hranijo slovenski regionalni arhivi. Nekaj arhivskega gradiva je digitaliziranega in je objavljeno na spletni strani v digiteki.

UČNI CILJI

Enota za Dolenjsko in Belo krajino v okviru svoje pedagoške dejavnosti organizira splošne predstavitve arhiva, tematske predstavitve določenih zvrsti arhivskega gradiva ter delavnice kaligrafije, na katerih udeleženci razvijajo veščine lepega pisanja z gosjimi peresi. Tematske predstavitve obsegajo spoznavanje pomembnih oseb Jugovzhodne regije, podrobneje je zajeto tudi področje avtomobilizma in kulinarike. Učenci prek izkustvenih nalog pridejo do spoznanj, ki jim omogočajo razumeti in na konkretnih primerih prepoznati različna zgodovinska dejstva.

Splošni cilji iz učnega načrta za osnovno šolo in gimnazijo:

- Za osnovno šolo se konkretna učna cilja glasita, da je učenec/učenka zmožen/-na na primerih iz krajevne zgodovine presoati pomen ohranjanja in varovanja kulturne dediščine ter razviti odgovoren odnos do okolja in da je zmožen/-na oceniti pomen knjižnic, muzejev in arhivov (Učni načrt, 2011, str. 6).
- Za gimnazijo pa je konkretni učni cilj, da dijaki/diakinje ocenijo pomen ohranjanja in varovanja slovenske, evropske in svetovne kulturne dediščine (Učni načrt, 2008, str. 9).

POMEMBNE OSEBNOSTI V ARHIVSKIH VIRIH

Primer: Leon Štukelj

Zgodovinsko ozadje, ki je v pomoč pri pregledu arhivskega dokumenta

Leon Štukelj se je rodil 12. novembra 1898 v Novem mestu, ki je takrat spadalo pod habsburško monarhijo (Avstro-Ogrska). V rojstnem kraju je obiskoval osnovno šolo in gimnazijo. Opravil je vojaško maturo in se z osemnajstimi leti udeležil 1. svetovne vojne. Po končani vojni je študiral pravo na univerzah na Dunaju, v Zagrebu in v Ljubljani. Na slednji je diplomiral leta 1924 in začel opravljati pripravniško službo v Novem mestu. S telovadbo se je začel ukvarjati pri novomeškem Sokolu in je bil leta 1922 povabljen na VII. svetovno prvenstvo v Ljubljani, kjer je osvojil drugo mesto. Leta 1924 je bilo za njega zelo naporno saj mu je umrl oče, zagovarjal je diplomo in bile so olimpijske igre v Parizu. Bil je najboljši telovadec olimpijskih iger, njegova slika je bila v časniku *Le Matin*. Ko se je vračal domov, so ga ljudje z navdušenjem sprejeli. Vrhunec je bil v Novem mestu. Od postaje do Glavnega trga so ga nesli na ramenih. Tam ga je sprejel tedanji župan dr. Josip Rezek. Pozdravil ga je z iz zgodovine znanimi besedami: »Ave triumphator!« Leon Štukelj je nastopil na sedmih velikih tekmovanjih (poleg olimpijskih iger se je udeležil še svetovnega prvenstva v Ljubljani, Lyonu, Luksemburgu in Parizu) in skupno osvojil 20 kolajn od tega 8 zlatih.¹

Prikaz didaktičnega filma
Arhivistika ni dolgočasna veda
na spletu.
Pridobljeno s <http://www.zal-lj.si/filmoteka-zal/>.

AVTOMOBILIZEM

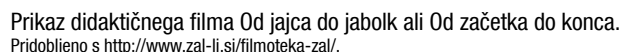
Film *Iz prvih let avtomobilizma na Kranjskem* (2017) je vsebinska nadgradnja filma *Arhivistika ni dolgočasna veda*. Obiskovalec arhiva nam predstavi zgodbo o svojem raziskovanju arhivskega gradiva in kaj je iz njega izvedel. Začne z letom 1898, ko je baron Anton Codelli pripeljal v Ljubljano prvi *samodrž* – avtomobil. Prve avtomobilske zgođe, predvsem pa nezgođe, so zapisane prav v dokumentih, ki jih radovedni obiskovalec najde v arhivu. Najdbe ga tako navdušijo, da sklene, da bo tudi sam arhivu daroval stare dokumente in s tem obogatil našo pisno kulturno dediščino. Filmska zgodba nazorno

¹ Pridobljeno in povzeto s http://sport-dogaja.si/zgodovina/leon_stukelj_najusp-esnejši_slovenski_olimpionik.

[illegible]

Pridobljeno s <http://www.zal-lj.si/filmoteka-zal/>.

Arhivski viri nam nudijo zanimiv pogled v svet kulinarike. Delo arhivista smo v arhivu širši javnosti predstavili v povezavi s kuharsko tematiko prek filma in konkretnije prek receptov v arhivskih virih. Stare kuharske knjige nam ne pomagajo le pri pripravi jedi tistega časa, ampak nam ponudijo tudi neposreden vpogled v prehrano naših prednikov. V filmu spoznamo, da poklic arhivista zahteva široko paleto veščin, detektivsko žilico in nenehno pridobivanje širokega znanja z različnih področij. Vsak arhivski dokument je odličen vir novih spoznanj, vendar vedno tudi vir novih vprašanj. Na temo kulinarike učencem prek delovnih listov prikažemo zanimiva zgodovinska spoznanja o prehrani ljudi nekoč.

DELAVNICA PISANJA Z GOSJIMI PERESI

Delavnica pisanja z gosjimi peresi je namenjena osnovnošolcem in je učencem v pomoč pri opismenjevanju. Učenci se na mednarodni arhivski dan, 9. junija, v spremstvu pedagoških ter strokovnih delavcev uživajo v preteklost in podoživijo, kako počasi je včasih tekel čas s peresom v roki. Končni izdelek predstavlja listino s pečatom oz. razglednico z veduto Novega mesta. Izdelke v grajskem parku na gradu Grm tudi razstavimo. Za trajen spomin naredimo skupinsko fotografijo.

Dunja Mušič v vlogi graščakinje s končnimi izdelki delavnice v parku na gradu Grm, Novo mesto.

(Vir: Fototeka Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Enota za Dolenjsko in Belo krajino. Foto: Iztok Hotko.)

Delavnica pisanja s peresi.

(Vir: Fototeka Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Enota za Dolenjsko in Belo krajino. Foto: Iztok Hotko.)

Grad Grm.

(Vir: Fototeka Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Enota za Dolenjsko in Belo krajino. Foto: Iztok Hotko.)

UČNI LIST

Učna ura v besedi in sliki

Osnovni pripomoček pri iskanju gradiva predstavlja arhivski popis, ki je seznam z osnovnimi informacijami. Te zajemajo vsebino arhivskega vira, letnico nastanka, za uporabnika je pomembna tudi informacija o jeziku, saj so starejši viri lahko zapisani v jezikih naših sosednjih držav, katerih del je bilo v posameznih zgodovinskih obdobjih tudi slovensko ozemlje, Najpogostejše je to nemščina. Učenci prek delovnih listov sledijo vodenim nalogam in iščejo odgovore.

ARHIVSKI DETEKTIVI

1. Postavi se v vlogo arhivista in sestavi arhivski popis. Opiši arhivske vire s pomočjo tabele in razloži, kaj nam sporočajo:

VRSTA ARHIVSKEGA VIRA	VSEBINA	LETNICA	JEZIK
POTNI LIST			
PISMO			
JEDILNIK			

a. POTNI LIST

Prevedi potni list:

Kje na dokumentu najdemo letnico izdaje potnega lista?

Arhivski vir 1: SI_ZAL_NME/0003 Okrajno glavarstvo Novo mesto, Potni list Leon Štukelj.

c. JEDILNIK

Arhivski vir 3: SI_ZAL_NME/ 0003, Okrajno glavarstvo Novo mesto: Meni ob otvoritvi belokranjske železnice.

Preberi arhivski dokument in reši naloge:

Kdaj je nastal dokument in kje?

Ob kakšni priložnosti je potekalo praznovanje?

Zakaj je dokument zapisan v slovenskem in nemškem jeziku?

Katere jedi na jedilniku ne poznaš?

SKLEP

Ozaveščenost je ključ do jasnih vizij.

Arhivisti pri svojem primarnem delu urejajo dokumente. Pomembni sta sledljivost dokumentov in lokacija: kje se vir nahaja, od kod smo določeno informacijo pridobili, da jo lahko ponovno najdemo. Pravilno citiranje je ključ vsakega raziskovanja. Posebnost arhivov je shranjevanje dokumentov v arhivske škatle. V njih se hranijo najpomembnejši viri, ki nam pomagajo razumeti delovanje družbe v določenem zgodovinskem obdobju in delovanje naših prednikov. Zakaj je to tako pomembno? Odgovor je jasen. Brez poznavanja in razumevanja preteklosti ne moremo ustvarjati boljše sedanjosti. Narava človeštva od nekdaj stremi k boljšemu, napredku in razvoju. Izobraževanje in poznavanje starih modrosti predstavlja navdih, opominja in nas bogati. Ko ozavestimo, da je vsak posameznik odgovoren za boljši jutri naroda, bodo spremembe, ki si jih želimo, vidne hitreje. Znanje, ki je pomembno, da se posameznik odloči za delo z viri, presega odlično poznavanje maternega jezika (slovenščine). Delo v arhivu zahteva, poleg primarne dejavnosti popisovanja arhivskega gradiva, pisanje člankov, objav in nastope na konferencah v slovenskem, angleškem, pogosto tudi v nemškem jeziku. Arhivisti, predvsem z omogočanjem izkustvenega podajanja znanja, poskušamo učencem vsaj za trenutek omogočiti, da v vlogi arhivskega detektiva rešujejo uganke polpretekle zgodovine.

LITERATURA IN ARHIVSKI VIRI

Program osnovna šola. Zgodovina. Učni načrt. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.

Učni načrt. Gimnazija. Zgodovina. Splošna gimnazija. (2008). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.

SI_ZAL_NME/0003 Okrajno glavarstvo Novo mesto: *Meni ob otvoritvi belokranjske železnice.*

SI_ZAL_NME/0003 Okrajno glavarstvo Novo mesto: *Hitra vožnja avtomobila*, H 30.

SI_ZAL_NME/0003 Okrajno glavarstvo Novo mesto: *Potni list Leon Štukelj*, I 4.

Vključujoča šola

Priročnik za učitelje in druge strokovne sodelavce

Danes mnogo učiteljev ugotavlja, da tradicionalni pristopi pri vzgojno-izobraževalnem delu niso več ustrezni, ker ne vodijo k zadovoljivim dosežkom učencev in dijakov. V ospredje prihaja koncept sodobne šole, ki ga podpira inkluzivna paradigma.

Da bi v slovenskih vrtcih in šolah še okrepili procese, ki podpirajo takšne pristope, je na Zavodu RS za šolstvo nastal priročnik Vključujoča šola.

Priročnik obsega **6 zvezkov**, zbranih v mapi, cena 15,00 €

PROTOKOLI
PRIMERI KOLEGIALNEGA
PODPIRANJA
TEORETIČNA IZHODIŠČA
IDEJE ZA DELO V RAZREDU
VPRAŠANJA ZA REFLEKSIJO
SOCIALNE IGRE
PRAKTIČNI PRIMERI
KONKRETNE STRATEGIJE

Zakaj vključujoča šola

Formativno spremljanje v podporo vsakemu učencu

Vodenje razreda za dobro klimo in vključenost

Socialno in čustveno opismenjevanje za dobro vključenost

Tudi učitelji smo učenci

Vključevanje v vrtcu

Pri nastajanju priročnika je sodelovalo več kot 25 svetovalcev Zavoda RS za šolstvo z bogato pedagoško prakso, z dobrim poznavanjem raziskav in teoretičnih izhodišč ter s številnimi izkušnjami na področju razvojnega dela in svetovanja.

Raznolikost
je naša
priložnost

Vključenost
je naš cilj

Formativno
spremljanje
je naša pot

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

JURIJ PEROVŠEK

SLOVENCİ IN SLOVANSKI SVET, POLITIČNE SLIKE OD VČERAJ DO DANES

Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2019, 303 strani

Dr. Jurij Perovšek (1954), znanstveni svetnik za področje sodobne zgodovine, je na Inštitutu za novejšo zgodovino raziskovalec slovenske politične zgodovine od nastanka modernih političnih strank konec 19. stoletja do druge svetovne vojne. Monografija **SLOVENCİ IN SLOVANSKI**

SVET je nastala v okviru izvajanja raziskovalnega programa *Idejnopolitični in kulturni pluralizem in monizem na Slovenskem v 20. stoletju*. Sam avtor je v svojem predgovoru knjige navedel, da pričujoča knjiga »želi s svoje strani prispevati k sedanjemu poznavanju obravnavanja slovenske problematike na Slovenskem« (str. 12).

Monografija je razdeljena na tri širša poglavja, v katerih pa so predstavljene posamezne politične teme: **NARODNI BOJI IN COUP D'ÉTAT: češki in bolgarski primer** (»Češki separatizem«, *Bolgarija in Aleksander Stambolijski*), **RUSIJA, RUSI IN OKTOBRSKI REVOLUCIONARNI PRELOM** (*Rusija v očeh slovenske politike od sarajevskega atentata do začetka svetovne vojne leta 1914*, »Psi s cvetlicami«, *Wranglovci, O Leninu*, »Mefisto na carskem dvoru«, *Slovenska meščanska politika in oktobrska revolucija*) in **OD JUGOSLOVANSTVA DO SLOVENSKE DRŽAVE** (*Jugoslovanstvo in vprašanje narodov v južnoslovenski problematiki od 19. do 21. stoletja, Iz razmisleka o Sloveniji*). Na koncu so podani povzetek v slovenskem in angleškem jeziku, bogat seznam virov in literature, dolg kar 24 strani, in imensko kazalo. Koliko raziskovalnega dela je bilo vlo-

ženo v monografijo, priča tudi kar 645 opomb pod črto. Monografija ne vsebuje slikovnega gradiva.

Knjiga je v grobem razdeljena na dva dela. Prvi dve širši poglavji spadata v glavni del knjige, ki prinaša predstavitev slovenskega pogleda na slovanski svet v prvi polovici 20. stoletja, in sicer teme iz češkega, bolgarskega in ruskega političnega okolja.

Iz češkega političnega okolja je avtor izbral vprašanje t. i. češkega separatizma (1910–1912), ki je odprl kritično vrednotenje internacionalizma kot vodila delavskega gibanja in s tem povzročil razkol v avstrijski socialno-demokratski stranki, ki je podpirala le internacionalno združeno vodenje strokovnega boja. Le-to je bilo sporno za češke socialdemokrate zaradi centralnega ustroja strokovnih organizacij. Slovenska socialna demokracija je v celoti sprejela to načelo in obsodila češki separatizem, ob tem pa popolnoma spregledala jedro spora – nacionalno vprašanje. Slednjega pa so že razumeli v slovenskem katoliškem in liberalnem taboru, saj so podpirali boj čeških socialnih demokratov proti nemškoavstrijskim.

Razhajanje slovenske politike se je pokazalo tudi v primeru politike Aleksandra Stambolijskega v Bolgariji po prvi svetovni vojni, ki ga avtor prikazuje v podpoglavju *Bolgarija in Aleksander Stambolijski*. Bolgarski predsednik vlade, ki je leta 1923 umrl nasilne smrti, je s svojo zaostreno, a nekomunistično družbeno reformno politiko, ki je dajala prednost kmečkemu stanu, v slovenskem političnem okolju obveljal za nesprejemljivo oz. vsaj sporno osebnost – tega niso opazili le v Samostojni kmetijski stranki. So mu pa bili naklonjeni predvsem zaradi njegovega ravnanja na področju jugoslovansko-bolgarskih odnosov.

V prvi polovici 20. stoletja pa so trajno pozornost slovenske politike uživali Rusija in Rusi. Avtor v šestih podpoglavjih predstavlja različna videnja tedanje slovenske politike in piscev v tedanjem slovenskem časopisju na dogajanje v Rusiji in vidne ruske osebnosti v prvi polovici 20. stoletja.

Medtem ko je bila carska Rusija ob začetku prve svetovne vojne v slovenskem političnem okolju videna kot sovražna država in velika grožnja za evropski mir, kar je bilo utemeljeno z avstrijskim patriotizmom, je med vojno v slovenskem pogledu na Rusijo prišlo do premika, saj sta začela tako katoliški kot liberalni tabor naklonjeno gledati na rusko državo zaradi rastočega protiaustrijskega razpoloženja. Slovenska politika je ves čas poudarjala nesporni pomen Rusije pri oblikovanju prihodnje usode Evrope.

Za tedaj vodilna slovenska politična dnevnikarja, katoliški *Slovenec* in liberalni *Slovenski narod*, medsebojno bojevanje Slovanov ni bilo sporno. V letih 1914–1916 sta pomembno utrjevala stališče, da so Slovenci Avstrijci, ki se borijo proti slovanskim sovražnikom habsburške monarhije. To je veljalo tudi za slovenske vojake (*»pse s cvetlicami«*, kot so jim poimenovali ruski vojaki), ki so le redko izražali svoje nestrinjanje nad bojevanjem proti Slovanom. Tako je vojna pripadnost slovanstvu podredila interesom držav, vojskujočim se v njej.

Slovenci so se s slovanskimi vojaki srečevali tudi po vojni, s t. i. wranglovci, ki so bili pripadniki poražene protirevolucionarne vojske generala barona Petra Nikolajeviča Wrangla, ki se je konec leta 1920 umaknila iz Rusije, del nje pa se je junija 1921 nastanil v Kraljevini SHS. Opravljali so službo v jugoslovanski obmejni straži. Na Slovenskem niso bili na dobrem glasu, saj so s prebivalstvom ravnali surovo, pogosto tudi zločinsko, predmet nesoglasja so bila tudi visoka gmotna sredstva za njihovo vzdrževanje, ruska uniforma, oborožitev v javnosti itd. Aprila leta 1922 je bil v Narodni skupščini Kraljevine SHS sprejet sklep o njihovem odpoklicu, kar je med Slovenci povzročilo veliko olajšanje.

Vladimirja Iljiča Uljanova Lenina so v celotnem slovenskem političnem prostoru ocenjevali kot izjemno pomembno svetovno zgodovinsko osebnost, še najmanj pa so se mu posvečali ravno slovenski komunisti. Poudarjali so izjemnost njegovega pojava, njegov skrajni revolucionarni pristop, velikanske politične sposobnosti, neusmiljeno doseganje cilja in zgodovinsko razumevanje razvoja, a na dejstvo, da je bil diktator, niso pozabili. Pogled nanj se je šele leta kasneje zaostрил.

Zanimivo je, da se je slovenska politična javnost izrazito zanimala tudi za tako nenavadnega moža, kot je bil Grigorij Jefimovič Rasputin, ki je na Slovenskem veljal za človeka izjemnega vpliva na zadnji ruski carski par in tedanje rusko politično in cerkveno življenje, a ga je politično časopisje prikazovalo tudi kot osebnost z izrazito negativno podobo.

Slovenska javnost je bila v času med obema vojnama zelo dobro obveščena o dogajanju v mednarodnem prostoru. Največ pozornosti pa je bilo gotovo namenjeno boljše-
viški revoluciji in komunizmu. Meščanski tabor je v njej

videl temeljno civilizacijsko grožnjo svetu kljub razumevanju oktobrskega pojava, v boljševizmu pa svojega glavnega nasprotnika, proti njemu pa se je še posebej postavila katoliška stran zaradi njegovega svetovnonazorskega naboja.

Zadnji del knjige pa predstavlja tretje širše poglavje, ki se posveča vprašanju jugoslovanstva in samostojni poti Slovencev od leta 1991 naprej.

Jugoslovansko vprašanje je predstavljeno od začetkov nastanka te ideje in različnih pojavnih oblik v 19. stoletju prek delovanja obeh jugoslovanskih držav, v katerih so živeli Slovenci 20. stoletja, do političnega in državnega konca te ideje leta 2006, ko je kot zadnja iz jugoslovanske ideje izstopila Črna gora. Izpostavljena sta dva koncepta jugoslovanske države – unitaristični koncept v jugoslovanski državi med letoma 1918 in 1941 ter narodnofederalistični v jugoslovanski državi po letu 1945.

Odhod Slovencev iz jugoslovanske države leta 1991 je pomenil utemeljitev lastne državnosti in izpolnitev dotedanjih narodnoemancipacijskih prizadevanj. A po navedbi avtorja te monografije se je zgodil *»raj z napako«*. To zadnje podpoglavje se osredotoča na etične, gospodarske in socialnopolitične vidike dosedanjega razvoja slovenske države in opozarja na nekatera vprašanja, med njimi tudi na vlogo slovenščine v javnosti in v šolstvu ter na splošno razvrednotenje intelektualnega dela.

Medtem ko sta prvi dve širši poglavji primerni predvsem za študente zgodovine in raziskovalce 20. stoletja na Slovenskem, je lahko zadnje poglavje primerno tudi za učitelje zgodovine tako v osnovni kot v srednji šoli oz. za vse učitelje/intelektualce oz. bralce, ki jih zanima zgodovina Slovencev 20. stoletja, saj odlično podaja pogled na razvoj državnosti na jugoslovanskih/slovenskih tleh. Izjemen pomen pa ima zadnje podpoglavje, ki odlično izpostavlja nekatere pereče težave slovenske države, tako pri jeziku, v šolstvu, gospodarstvu in politiki ter v družbi nasploh.

Branje te monografije zagotovo ni lahko, je pa lahko iztočnica za marsikatero debato in tudi samospraševanje učitelja: *»Kako lahko jaz kot učiteljica/učitelj (zgodovine/slovenščine/...) pripomorem k večji narodni zavesti in spoštovanju slovenske domovine?«*

Brigita Praznik Lokar

Formativno spremljanje v podporo učenju

Priročnik za učitelje in druge strokovne sodelavce

Priročnik obsega 7 zvezkov, zbranih v mapi,
cena 12,40 €

- Zakaj formativno spremljati
- Nameni učenja in kriteriji uspešnosti
- Dokazi
- Povratna informacija
- Vprašanja v podporo učenju
- Samovrednotenje, vrstniško vrednotenje
- Formativno spremljanje v vrtcu

Priročniki po predmetih in področjih

Formativno spremljanje kot podpora učencem s POSEBNIMI POTREBAMI

Formativno spremljanje na RAZREDNI STOPNJI

Formativno spremljanje pri MATEMATIKI

Formativno spremljanje pri ZGODOVINI

Formativno spremljanje pri delu SVETOVALNIH DELAVCEV

www.biblos.si

Na portalu Biblos objavljamo dve reviji
in vas vabimo k nakupu oz. izposoji.

biblos

eKnjige na spletu

Kategorije

Novosti
Biografije in spomini (221)
Fantazijski in ZF romani (22)
Kriminalke in trilerji (100)
Ljubezenski romani (182)
Romani - drugo (231)
Zgodovinski, vojni,
pustolovski romani (115)

Periodika

Kupi Izposodi
Različni avtorji
in avtorice
**Geografija
v šoli**

Kupi Izposodi
Različni avtorji
in avtorice
**Zgodovina
v šoli**

Zgodovina v šoli (1/2018) je tematska, namenjena
veščinam kritičnega mišljenja, ki jih lahko pri delu
z zgodovinskimi viri zelo učinkovito spodbujamo in
razvijamo.

VSEBINA

IZPOSTAVLJAMO

Dr. Tanja Rupnik Vec: Učenje veščin kritičnega mišljenja – ne le vzgojno-izobraževalna možnost, temveč temeljna pravica vsakega učenca	3
Dr. Vilma Brodnik: Spodbujanje kritičnega mišljenja pri delu z zgodovinskimi viri	18
Srečko Zgaga: Alternativna kultura in gospodarstvo v procesu osamosvajanja – dejavnosti za spodbujanje kritičnega mišljenja	39
Špela Frantar: Mobiliziranci v nemško vojsko – dejavnosti za spodbujanje kritičnega mišljenja	50
Nataša Šekoranja Špiler: »Peščica zemlje«: izgon ljudi iz Posavja v času 2. svetovne vojne – delo z zgodovinskimi viri	62

IZMENJUJEMO IZKUŠNJE

Petra Dešman: Ekскурzija v srednjeveško Škofjo Loko za učence izbranih predmetov Odkrivajmo preteklost svojega kraja in Likovno snovanje	82
---	----